

Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Φιλοσοφική Σχολή
Τμήμα Φιλολογίας

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
«Γλωσσολογική Θεωρία και Έρευνα»
Τομέας Γλωσσολογίας

Η διπλή άρνηση στα Νέα Ελληνικά

Ευτυχία Μαντά
Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μαρίκα Λεκάκου

Ιωάννινα,
2019-2020

Η διπλή άρνηση στα Νέα Ελληνικά

Ευτυχία Μαντά

Επιβλέπουσα καθηγήτρια:

Μαρίκα Λεκάκου (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων)

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους συνέβαλλαν στην εκπόνησή της.

Ευχαριστώ την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κυρία Μαρίκα Λεκάκου, πρώτα απ' όλα για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε από την αρχή, ώστε να ερευνήσω αυτό το θέμα υπό την επίβλεψή της, καθώς και για την επιστημονική μου καθοδήγηση, τις συμβουλές, τις παρατηρήσεις, την επιμονή και την αμέριστη στήριξη της από την αρχή ως το τέλος της εργασίας.

Ευχαριστώ όλους όσους συμμετείχαν στην προσπάθειά μου να συλλέξω τα δεδομένα και να ελέγξω εμπειρικά την εγκυρότητά τους.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένεια μου για τη στήριξη τους σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Περίληψη

Αντικείμενο της εργασίας αποτελεί η διερεύνηση της συνεμφάνισης των δύο δεικτών προτασιακής άρνησης στα Νέα Ελληνικά, του *μη(ν)* και του *δεν*. Βάσει της βιβλιογραφίας τα *μη(ν)* και *δεν* θεωρούνται δείκτες προτασιακής άρνησης που βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή ανάλογα με το συντακτικό περιβάλλον: το *δεν* απαντά σε περιβάλλοντα οριστικής, ενώ το *μη(ν)* σε περιβάλλοντα υποτακτικής (Βελούδης 2005). Υπάρχουν, όμως, περιπτώσεις όπου συνεμφανίζονται (παράδειγμα από Βελούδης 2005: *Φοβάμαι μη δε δεχτεί το δώρο*). Πρόκειται για ένα μη αναμενόμενο φαινόμενο, καθώς κάθε πρόταση φέρει μόνο μία έγκλιση. Στόχος μας είναι η διερεύνηση της συντακτικής δομής και της ερμηνείας των δομών που εμφανίζουν διπλή άρνηση. Αφού μελετήσουμε την κατανομή του φαινομένου, θα εξετάσουμε τις διαφορετικές προσεγγίσεις που έχουν προταθεί (βλ. ενδεικτικά Ρούσσου 2000, 2006, 2014, Chatzopoulou 2012, Βελούδης 2005, Giannakidou, 2000) ως προς την υπόσταση των δύο αρνητικών στοιχείων και, κυρίως ως προς την υπόσταση του *μη(ν)* ως δείκτη άρνησης, Συμπληρωματικού Δείκτη, αρνητικού στοιχείου πολιτικότητας, πλεοναστικής άρνησης.

Διαγλωσσικά, το φαινόμενο της διπλής άρνησης είναι πολύπλευρο, καθώς έχει γίνει αντικείμενο μελέτης πολλών κλάδων γλωσσολογικής ανάλυσης (σύνταξη, σημασιολογία, πραγματολογία, φωνολογία, μορφολογία). Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με τις σημασιολογικές και τις συντακτικές όψεις του φαινομένου, τονίζοντας καταρχάς πως δεν πρόκειται για ένα φαινόμενο όπου η σημασία και η σύνταξη έχουν 1:1 αντιστοιχία. Σημασιολογικά, θα δούμε πως το φαινόμενο υπακούει στον Νόμο Διπλής Άρνησης, σύμφωνα με τον οποίο δύο (σημασιολογικές) αρνήσεις ισοδυναμούν με μία κατάφαση. Το ενδιαφέρον σε αυτό το σημείο εντοπίζεται στο γεγονός πως τα NE αποτελούν γλώσσα Αρνητικής Συμφωνίας, κάτι που, όπως θα δούμε στο κεφάλαιο 2, περιορίζει κατά πολύ την εμφάνιση του φαινομένου. Αυτός είναι και ο λόγος που το καθιστά σπάνιο. Όσον αφορά στη συντακτική ανάλυση του φαινομένου, κεντρικό σημείο αποτελεί η ανάλυση του μορίου *μη(ν)*. Όπως έχει ήδη παρατηρηθεί στην βιβλιογραφία (βλ. Janda & Joseph 1999, Chondrogianni 2011, Roussou & Tsangalidis 2010, Chatzopoulou 2012, Roussou 2015), το εν λόγω μόριο πραγματώνει παραπάνω από μία γραμματικές

λειτουργίες και αντιστοιχεί σε παραπάνω από μία σημασίες. Με βάση αυτή την παρατήρηση, στο κεφάλαιο 3 εξερευνούμε τις πιθανές θέσεις που μπορεί να λάβει το *μη(ν)* στο συντακτικό δέντρο με άξονα τις συντακτικές αναλύσεις τριών συγγραφέων (Giannakidou 2009, Chatzoroulou 2012, Roussou 2015). Υιοθετούμε, τελικά, την συντακτική ανάλυση του μορίου *μη(ν)* ως ονοματικού στοιχείου, όπως την προτείνει η Roussou (2015), εντοπίζοντας βασικά πλεονεκτήματα στη συγκεκριμένη ανάλυση. Κάποια από αυτά είναι το ότι λαμβάνονται υπόψη όλες οι πιθανές λειτουργίες και ερμηνείες του *μη(ν)*, καθώς και το ότι η θέση όπου ‘γεννιέται’ στη συντακτική δομή δεν απαιτεί μετακίνηση, η οποία να προσπερνά το *δεν*, το οποίο ως Άρνηση αποτελεί φραγμό στη μετακίνηση στοιχείων. Αφού το *μη(ν)* λαμβάνει θέση ονοματικού στοιχείου, δεν προβάλλεται στον φραστικό δείκτη ως κεφαλή της Φράσης Άρνησης. Τη θέση αυτή καταλαμβάνει το *δεν*. Έτσι, παρόλο που στα δεδομένα διπλής άρνησης το *μη(ν)* ερμηνεύεται σημασιολογικά ως άρνηση, η συντακτική του υπόσταση είναι διαφορετική από αυτή του *δεν*. Για αυτό και αποκλείεται η 1:1 αντιστοιχία σημασίας και σύνταξης.

Περιεχόμενα

Περίληψη

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή-Θεωρητικό Υπόβαθρο.....	1
1.1. Η Διπλή Άρνηση στα Νέα Ελληνικά: εισαγωγή.....	1
1.2. Η προτασιακή άρνηση στα Νέα Ελληνικά.....	4
1.2.1. Η ανάλυση του Veloudis (1982).....	4
1.2.2. Η ανάλυση της Tsimpli (1990).....	8
1.2.3. Η ανάλυση της Rivero (1994) και των Rivero & Terzi (1995).....	11
1.2.4. Η ανάλυση της Philippaki-Warburton (1994) και των Philippaki-Warburton & Spyropoulos (2004).....	14
1.2.5. Η ανάλυση της Giannakidou (1998, 2000, 2006, 2009).....	17
1.2.6. Η ανάλυση της Roussou (2000).....	23
1.2.7. Η ανάλυση της Chatzopoulou (2012a,b, 2013).....	25
1.2.8. Ανακεφαλαίωση.....	32
1.3. Η άρνηση διαγλωσσικά.....	33
Κεφάλαιο 2. Η Διπλή Άρνηση στα ΝΕ: Κατανομή και Σημασία.....	44
2.1. Δεδομένα Διπλής Άρνησης στα ΝΕ.....	44
2.1.1. Ενδοιαστικές και ερωτηματικές συμπληρωματικές προτάσεις.....	46
2.1.2. Συμπληρώματα σε τροπικά ρήματα.....	54
2.1.3. Κύριες προτάσεις προσταγής.....	59
2.1.4. Κύριες προτάσεις με το επίρρημα <i>σιγά</i>	62
2.1.5. Σύνοψη και συμπεράσματα.....	64
2.2. Η σημασία της διπλής άρνησης.....	65
2.2.1. Η ταξινόμηση του van der Wouden (1997).....	66
2.2.2. Η ταξινόμηση του Zeijlstra (2004).....	71
2.2.3. Σύνοψη και συμπεράσματα.....	80
2.3. Ανακεφαλαίωση.....	82
Κεφάλαιο 3. Η σύνταξη της διπλής άρνησης στα ΝΕ.....	83
3.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	83
3.2. Το <i>μη(ν)</i> ως κεφαλή της ΦΕγκλ.....	87
3.3. Το <i>μη(ν)</i> ως κεφαλή της ΦΜηΑλ.....	95

3.4. Το <i>μη(ν)</i> ως ονοματικό στοιχείο στην αριστερή περιφέρεια.....	100
3.5. Συμπέρασμα.....	113
Κεφάλαιο 4. Επίλογος.....	114
Βιβλιογραφία.....	123

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή-Θεωρητικό υπόβαθρο

1.1 Η Διπλή Άρνηση στα Νέα Ελληνικά: εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με ένα πολύπλευρο φαινόμενο που συναντάμε στη Νέα Ελληνική (στο εξής ΝΕ), τη διπλή άρνηση, δηλαδή τη συνεμφάνιση των αρνητικών μορίων *δεν* και *μη(ν)*. Ο στόχος μας είναι διπλός: αφενός, να περιγράψουμε το φαινόμενο, το οποίο δεν έχει μελετηθεί συστηματικά ως τώρα, και, κατ' ακολουθία, να διερευνήσουμε την υπόσταση των δύο μορίων. Αφετέρου, ο δεύτερος στόχος μας, και πιο φιλόδοξος ίσως, είναι να εντάξουμε αυτό το φαινόμενο σε μία ανάλυση που να ανταποκρίνεται στις συντακτικές και στις σημασιολογικές διαστάσεις του φαινομένου.

Ας δούμε τώρα κάποια παραδείγματα από το φαινόμενο στο οποίο αναφερόμαστε στην εργασία μας ως *διπλή άρνηση* (όρος όπως αναφέρεται από Ρούσσου 2015b: 493):

- (1) α. Φοβάμαι (να) μη(ν) δεν έρθει.
β. Μη δεν έρθεις!
γ. Δεν γίνεται [να μη(ν) δεν έρθει].
δ. Σιγά (να) μη δεν έρθει.

Πριν σχολιάσουμε το φαινόμενο που παρατηρούμε στο (1) και που θα μας απασχολήσει στην παρούσα εργασία, πρέπει να αναφέρουμε ότι οι προτάσεις (1β), (1γ) και (1δ) είναι αποτέλεσμα συλλογής εμπειρικών δεδομένων και δεν έχουν αναλυθεί σε καμία μελέτη. Η συλλογή, καταγραφή και, εν συνεχεία, χρήση τους στην παρούσα θεωρητική έρευνα έγινε έπειτα από παρατήρηση φυσικής ομιλίας σε μη-διαλεκτική κοινότητα. Η καινοτομία της εργασίας μας έγκειται ακριβώς σε αυτά τα δεδομένα (1β-1δ) και την ανάλυσή τους ως *διπλή άρνηση* (δηλαδή, δύο αρνήσεις που ισοδυναμούν με μία κατάφαση). Το φαινόμενο της διπλής άρνησης δεν έχει μελετηθεί επαρκώς στα ΝΕ ούτε από συντακτική ούτε σημασιολογική σκοπιά. Με την παρούσα εργασία φιλοδοξούμε να φέρουμε στο πεδίο της γλωσσολογικής έρευνας όχι μόνο το ίδιο το φαινόμενο της διπλής άρνησης, αλλά και τα δεδομένα

που θα αναλύσουμε. Είναι ενδιαφέρον πως το φαινόμενο εμφανίζεται στα ΝΕ με τη συνεμφάνιση δύο –φαινομενικά- προτασιακών δεικτών άρνησης, το *μη(ν)* και το *δεν*. Παρόλο που τα δύο μόρια δεν συνεμφανίζονται συχνά ούτε προβλέπεται η συνεμφάνιση τους, θέμα της εργασίας μας θα είναι η παράθεση δεδομένων όπου συνεμφανίζονται, πώς αναλύονται σημασιολογικά αυτές οι προτάσεις (ισοδυναμία με καταφατικές), πώς αναλύονται συντακτικά και η ένταξη αυτών των δεδομένων σε ένα φαινόμενο που ονομάζεται *διπλή άρνηση*. Τέλος, αναφέρουμε πως η πρόταση (1α) εμφανίζεται στη βιβλιογραφία και δεν αναλύεται ως διπλή άρνηση (πιο αναλυτικά, στο κεφάλαιο 2, θα δούμε πώς έχει αναλυθεί η (1α)).

Στα παραδείγματα στο (1), παρατηρούμε κάτι παράδοξο για τα δεδομένα της ΝΕ: υπάρχουν δύο αρνητικά μόρια σε μία πρόταση (ή Φράση Συμπληρωματικού Δείκτη, στο εξής ΦΣΔ), είτε κύρια είτε δευτερεύουσα. Όπως θα δούμε και πιο αναλυτικά στην ενότητα 1.2, η πλειοψηφία της βιβλιογραφίας αναφέρει πως τα μόρια *δεν* και *μη(ν)* βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή ανάλογα με το περιβάλλον: το *δεν* εμφανίζεται σε προτάσεις με οριστική έγκλιση, ενώ το *μη(ν)* σε προτάσεις με υποτακτική, δηλαδή προτάσεις που εισάγονται με τα *να* ή *ας*, καθώς και σε γερονδιακές δομές (π.χ. *μη γνωρίζοντας/ *δεν γνωρίζοντας*) (Veloudis 1982, Holton et al 1997, Giannakidou 1998, 2000, 2006, 2009, Roussou 2000, Philippaki-Warbuton 1994, Philippaki-Warbuton & Spyropoulos 2004). Αν υποθέσουμε ότι αυτό ισχύει, τότε αποκλείεται η συνεμφάνισή τους. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να εξηγήσει την ύπαρξη αυτών των δεδομένων στη ΝΕ από συντακτική και σημασιολογική πλευρά. Συγκεκριμένα, από συντακτική πλευρά, θα εξετάσουμε τη συντακτική κατηγορία, την υπόσταση και τη θέση των δύο μορίων στον φραστικό δείκτη. Από σημασιολογική σκοπιά, θα μας απασχολήσει η σημασιολογική συνεισφορά τους στην πρόταση με άξονα την αρχή του ότι δύο αρνήσεις ισοδυναμούν με μία κατάφαση (όπως αναφέρεται από Horn 2010: 111). Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικά από τα θεωρητικά ερωτήματα που θα μας απασχολήσουν στην παρούσα εργασία: αν η έγκλιση επιλέγει την άρνηση και έχουμε δύο αρνήσεις σε μία πρόταση, τότε θα πρέπει να έχουμε και δύο εγκλίσεις; Αν ναι, πώς νομιμοποιούνται δύο εγκλίσεις σε μία πρόταση; Αν όχι, πώς νομιμοποιούνται δύο προτασιακές αρνήσεις; Μπορούν και τα δύο αρνητικά μόρια να φιλοξενηθούν εντός μίας Φράσης Άρνησης; Αν ναι, τι επιπτώσεις θα είχε αυτό σημασιολογικά;

Η δομή της εργασίας είναι η ακόλουθη. Οι επόμενες ενότητες του παρόντος κεφαλαίου έχουν βιβλιογραφικό χαρακτήρα. Η ενότητα 1.2 έχει ως θέμα τη συντακτική και σημασιολογική υπόσταση των δύο αρνητικών μορίων, *δεν* και *μη(ν)*. Η παρουσίαση της βιβλιογραφίας πάνω στα ελληνικά δεδομένα για τα δύο μόρια κρίνεται απαραίτητη, προκειμένου να εξετάσουμε τα συντακτικά και σημασιολογικά χαρακτηριστικά του καθενός μορίου ξεχωριστά, προτού επιχειρήσουμε να εξηγήσουμε την συνεμφάνισή τους. Στην ενότητα 1.3 θα δούμε συνοπτικά κάποιες παρατηρήσεις για τη λειτουργία και τη σημασία της άρνησης διαγλωσσικά.

Το δεύτερο κεφάλαιο διαρθρώνεται σε δύο υποενότητες. Η ενότητα 2.1 έχει θέμα την περιγραφή των σημασιολογικών και των συντακτικών χαρακτηριστικών των δομών διπλής άρνησης. Οι παρατηρήσεις που γίνονται σε αυτή την ενότητα για αυτές τις δομές είναι κυρίως περιγραφικές με στόχο να τεθούν ερωτήματα πάνω στη σημασία και στη σύνταξη των δομών διπλής άρνησης στα ΝΕ. Η ενότητα 2.2 είναι αφιερωμένη στην ανάλυση της σημασίας. Βάσει βιβλιογραφικών αναφορών, ορίζουμε το φαινόμενο της διπλής άρνησης διαγλωσσικά και το σχολιάζουμε στο πλαίσιο ένταξής του στις αναλύσεις πολλαπλής άρνησης.

Στο τρίτο κεφάλαιο, που είναι και το τελευταίο της εργασίας, εξερευνούμε συντακτικές αναλύσεις για το φαινόμενο της διπλής άρνησης. Το βασικό σημείο σε όλες τις αναλύσεις που σχολιάζουμε είναι η υπόσταση του *μη(ν)* ως στοιχείου πολικότητας και άρα η προβολή του ως Ar_n^0 αποκλείεται. Σε κάποιες αναλύσεις από αυτές που θα δούμε αυτό υποστηρίζεται ρητά από την ίδια τη συγγραφέα και σε άλλες το εξάγουμε εμείς με βάση την κατανομή του *μη(ν)* στις προτάσεις, αλλά και σε σχέση με άλλα μόρια. Τελικά, υιοθετούμε την συντακτική δομή που προσφέρει την πληρέστερη ανάλυση σε σχέση με την υπόσταση του *μη(ν)* και την παραγωγή της ακολουθίας *μη(ν) δεν*. Αυτή η συντακτική δομή έχει προταθεί από την Roussou (2015a), όπου το *μη(ν)* λαμβάνεται ως ονοματικό στοιχείο, το οποίο γεννιέται (και συνεπώς προβάλλεται) σε μία θέση υψηλότερη από αυτήν της Φράσης Άρνησης (για τα ΝΕ, το *δεν*) βρίσκεται σε αυτή τη θέση). Έτσι, η ακολουθία *μη(ν) δεν* είναι πιθανή συντακτικά, καθώς όχι μόνο τα δύο μόρια λαμβάνουν διαφορετικές θέσεις στο φραστικό δείκτη, αλλά και δεν χρειάζεται να μετακινηθεί το *μη(ν)* από μία θέση χαμηλότερη από αυτή του *δεν*, κάτι που δεν συμβαδίζει και με τον ρόλο της κεφαλής της Φράσης Άρνησης στη σύνταξη, ο οποίος είναι ότι αποτελεί φραγμό για

τη μετακίνηση στοιχείων, αλλά και δεν αφήνει πιθανότητες για την παραγωγή της αντιγραμματικής ακολουθίας *δεν μη(ν)*.

Ο Επίλογος είναι η κατακλείδα της εργασίας, όπου αναφέρονται τα συμπεράσματα και κάποιες επιπλέον παρατηρήσεις που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων, καθώς και κάποια ερωτήματα.

1.2 Η προτασιακή άρνηση στα Νέα Ελληνικά

Αντικείμενο του κεφαλαίου αυτού αποτελεί η προτασιακή άρνηση στα ΝΕ, όπως αυτή έχει αντιμετωπιστεί στη γλωσσολογική βιβλιογραφία. Στόχος μας είναι η διερεύνηση των συντακτικών και των σημασιολογικών ιδιοτήτων των αρνητικών μορίων *δεν* και *μη(ν)*, που είναι κοινώς αποδεκτά στην βιβλιογραφία πως αποτελούν προτασιακές αρνήσεις των ΝΕ και πως βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή μεταξύ τους. Θα παρουσιάσουμε τις πιο λεπτομερείς και εκτενέστερες αναλύσεις που αναφέρονται στα δεδομένα της ελληνικής για την προτασιακή άρνηση. Η παρουσίαση που ακολουθεί έχει οργανωθεί με χρονολογική σειρά κατά βάση.

1.2.1. Η ανάλυση του Veloudis (1982)

Θα ξεκινήσουμε με τον Veloudis (1982), ο οποίος παρατηρεί πως τα *δεν* και *μη(ν)* βρίσκονται πάντα στην ίδια θέση. Συγκεκριμένα, επισημαίνει κάποιες ομοιότητες στη συντακτική κατανομή των μορίων *δεν* και *μη(ν)*: α. εμφανίζονται σε προτάσεις που περιέχουν ρήμα, β. βρίσκονται πάντα σε προρρηματική θέση, γ. δεν μπορούν να παρεμβάλλονται μεταξύ ενός κλιτικού και ενός ρήματος, δ. αν υπάρχει βοηθητικό ρήμα, πάντα προηγούνται (Veloudis 1982: 5-6). Εμφανίζουν όμως και κάποιες διαφορές, όπως ότι το *δεν* μπορεί να συνεμφανιστεί με το *θα*, αλλά το *μη(ν)* δεν μπορεί (Veloudis 1982:7). Τα παραπάνω μπορούμε να τα δούμε και με τα ακόλουθα παραδείγματα (όπως εμφανίζονται στον Veloudis):

- (1) α. *Δεν* (του) γράφουμε (του Γιάννη).
- β. *Να μην* (του) γράφουμε/ γράψουμε (του Γιάννη).

- γ. *Μην θα (του) γράφουμε/ γράψουμε (του Γιάννη).
- δ. Δεν θα (του) έχουμε γράψει (του Γιάννη).
- ε. Να μην (του) έχουμε γράψει (του Γιάννη).

Παράλληλα, τα δύο μόρια βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή μεταξύ τους (Veloudis 1982: 10), καθώς τα περιβάλλοντα στα οποία εμφανίζονται διαφέρουν: το *μη(ν)* εμφανίζεται σε περιβάλλοντα υποτακτικής και σε γερουνδιακές προτάσεις (Veloudis 1982: 25), ενώ το *δεν* σε περιβάλλοντα οριστικής (Veloudis 1982: 8, 17). Με άλλα λόγια, η επιλογή του αρνητικού μορίου σε μία πρόταση γίνεται με βάση την έγκλιση (Veloudis 1982: 14-15). Ας δούμε κάποια παραδείγματα, όπως παρατίθενται από Veloudis:

- (2) α. Δεν θα (του) γράφουμε/ γράψουμε (του Γιάννη).
- β. *Να δεν (του) γράφουμε/ γράψουμε (του Γιάννη).
- γ. (*Να) μην έχοντας ιδέα για όλα αυτά, ο Γιάννης την παντρεύτηκε.
- δ. *Δεν έχοντας ιδέα για όλα αυτά, ο Γιάννης την παντρεύτηκε.

Στα ελληνικά η υποτακτική έγκλιση μαρκάρεται μέσω του μορίου *να*, ενώ η οριστική *δεν* εκφράζεται με κάποιο ξεχωριστό μόριο. Η προστακτική έγκλιση στα ΝΕ *δεν* μπορεί να πάρει άρνηση:

- (3) *Δεν/ μην τρέχε! (από Veloudis 1982: 15)

Στην ανάλυση της Rivero (1994) και των Rivero & Terzi (1995) θα δούμε αναλυτικά τον λόγο της ασυμβατότητας της προστακτικής με την άρνηση (βλ. 1.2.3.).

Ο Veloudis, με βάση την θεωρία του Klima (1964) για το πώς ορίζεται η προτασιακή άρνηση στα αγγλικά, προτείνει πως τα *δεν* και *μη(ν)* είναι δείκτες προτασιακής άρνησης στα ΝΕ (Veloudis 1982: 17-21). Με την εφαρμογή τριών κριτηρίων (βασισμένα στα κριτήρια του Klima για την αγγλική) δείχνει πως τα μόρια *δεν* και *μη(ν)* αποτελούν αναγκαία και επαρκή συνθήκη, ώστε να χαρακτηριστεί ως αρνητική η πρόταση που τα περιέχει. Ας δούμε αυτά τα κριτήρια:

A. η εμφάνιση του *ούτε και*:

- (5) α. Ο Γιάννης δεν έρχεται σπίτι, ούτε και ο Πέτρος.
β. Ο Γιάννης να μην έρθει σπίτι, ούτε και ο Πέτρος.

Οι αντίστοιχες προτάσεις χωρίς άρνηση, θα ήταν αντιγραμματικές:

- (6) α. *Ο Γιάννης έρχεται σπίτι, ούτε και ο Πέτρος.
β. *Ο Γιάννης να έρθει σπίτι, ούτε και ο Πέτρος. (Veloudis 1982: 19).

B. η εμφάνιση κατευθυνόμενων ερωτήσεων ολικής άγνοιας με την προσθήκη εκφράσεων-‘ουρά’ (όπως μεταφράζεται το question-tags από τους Holton, Mckridge & Φιλιππάκη-Warburton (2013: 394)) μετά μια αρνητική πρόταση χωρίς τα *δεν και μη(ν)*:

- (7) α. Ο Γιάννης δεν έρχεται σπίτι, έρχεται;
β. Ο Γιάννης να μην έρθει σπίτι, να έρθει;

Και πάλι οι αντίστοιχες προτάσεις χωρίς την παρουσία των αρνητικών μορίων θα ήταν αντιγραμματικές:

- (8) α. *Ο Γιάννης έρχεται σπίτι, έρχεται;
β. *Ο Γιάννης να έρθει σπίτι, να έρθει;

Γ. η αποδεκτότητα των emphatically tonisμένων μορφών των αόριστων ποσοδεικτών :

- (9) α. Δεν έρχεται ΠΟΤΕ σπίτι.
β. Να μην έρθει ΠΟΤΕ σπίτι.

Αντίστοιχα, οι προτάσεις χωρίς τα *δεν/ μη(ν)* είναι αντιγραμματικές:

(10) * Έρχεται ΠΟΤΕ/ποτέ σίτι/ *Να έρθει ΠΟΤΕ/ποτέ σίτι.

Έτσι, σύμφωνα με την παραπάνω ανάλυση, τα *δεν* και *μη(ν)* θεωρούνται δείκτες προτασιακής άρνησης (Veloudis 1982: 18-21).

Τέλος, ο Veloudis (1982) επισημαίνει πως η άρνηση στα ΝΕ υπόκειται σε έναν γενικό περιοριστικό κανόνα: δεν μπορούν να εμφανίζονται δύο προτασιακές αρνήσεις σε μία πρόταση (Veloudis 1982: 59). Αυτό το στηρίζει στα ακόλουθα παραδείγματα (όπως παρατίθενται από Veloudis 1982):

- (11) α. *Οι οπαδοί δε δεν πήγαν νωρίς.
β. *Οι οπαδοί να μη μην πάνε νωρίς.

Δεν αναφέρει όμως κάτι για τη συνύπαρξη των *μη(ν)* και *δεν*, ως μορίων προτασιακής άρνησης.

Για να ολοκληρώσουμε την παρουσίαση του ίδιου συγγραφέα, θα αναφέρουμε σύντομα κάποιες ακόμα παρατηρήσεις που κάνει σε μεταγενέστερό του έργο σε σχέση με τα δύο μόρια της άρνησης. Ειδικότερα, ο Βελούδης (2005) υιοθετεί τους όρους *άρνηση κρίσεως* για τις αρνητικές προτάσεις που περιέχουν το μόριο *δεν* και *άρνηση επιθυμίας* για αυτές που περιέχουν το μόριο *μη(ν)*. Οι ονομασίες αυτών των όρων βασίζονται στο ότι το *δεν* χρησιμοποιείται κυρίως σε περιγραφές/ καταστάσεις, ενώ το *μη(ν)* σε περιβάλλοντα που εκφράζουν επιθυμία (Βελούδης 2005: 17-18, 42, 46-47). Ακόμα, ο Βελούδης (2005) δίνει σχηματικά τα συντακτικά περιβάλλοντα, όπου εμφανίζονται τα *δεν* και *μη(ν)* (με βάση την περιγραφή για την κατανομή τους που είδαμε στην αρχή της ενότητας):

- (12) α. (X) *δεν* + (δείκτης μέλλοντα: *θα*) + (κλιτικό) + (βοηθητικό) ρήμα (Y)
β. (X)/ (X) (Z) *ας/να* + *μη(ν)* + (κλιτικό) + (βοηθητικό) ρήμα (Y)

Στο παραπάνω σχήμα το X και το Y μπορεί να είναι οποιοσδήποτε όρος της πρότασης, ενώ το Z μπορεί να είναι οποιοδήποτε ρήμα συντάσσεται με το *να*.

Όσον αφορά τη λειτουργία του μορίου *δεν*, ο Βελούδης (2005) υποστηρίζει πως χρησιμοποιείται για να «ακυρώσει» ό,τι ακολουθεί μετά το *δεν*. Με άλλα λόγια

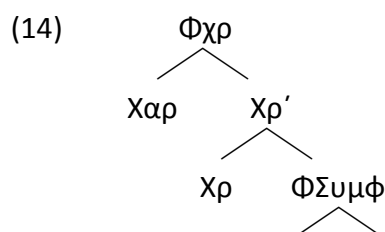
-με όρους προτασιακής λογικής- η εμφάνιση του *δεν* σε μία (αληθή) πρόταση *P*, καθιστά την πρόταση ψευδή ($\sim P$). Η άρνηση με το *μη(ν)* δεν μπορεί να περιγραφεί με όρους προτασιακής λογικής, γιατί δεν αναφέρεται σε γεγονότα αλλά σε επιθυμίες (Βελούδης 2005: 13-14, 21-25, 36-37). Άρα, τα δύο μόρια άρνησης διαφέρουν σημασιολογικά ως προς το αρνητικό περιεχόμενο που εκφράζουν. Αυτή η διαφορά, σύμφωνα με την Giannakidou (1998, 2009), της οποίας την ανάλυση θα δούμε παρακάτω, οφείλεται στη μη-αληθειαικότητα.

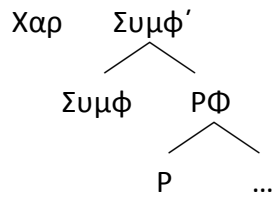
1.2.2. Η ανάλυση της Tsimplici (1990)

Πριν παραθέσουμε την ανάλυση της Tsimplici (1990) για την προτασιακή άρνηση στα NE, θα αναφερθούμε σύντομα στην προτασιακή δομή που προτείνεται από την ίδια. Η Tsimplici υποστηρίζει πως ο Χρόνος προηγείται (στη φραστική δομή) της Συμφωνίας για τα NE με βάση την ανάλυση του παρακάτω παραδείγματος (Tsimplici 1990: 232):

(13) Ο Γιάννης θα τα διαβάσει.

Στα NE ο Χρόνος και η Συμφωνία σχηματίζουν με τη ρίζα του ρήματος ένα ρηματικό σύμπλεγμα με τύπο: [Χρ+P+Συμφ]. Για να καταλάβουμε ποια από τις δύο κεφαλές προηγείται, η Tsimplici χρησιμοποιεί το παράδειγμα (13), όπου υπάρχει ένα κλιτικό αντικείμενο. Όταν υπάρχει το μόριο *θα*, που δείχνει τον μέλλοντα και αποτελεί μέρος της ρηματικής φράσης, τα κλιτικά αντικείμενα παρεμβάλλονται πάντα μεταξύ του *θα* και του ρήματος. Αυτό μας δείχνει πως το ρήμα και η Συμφωνία σχηματίζουν ένα σύμπλεγμα που δεν συμπεριλαμβάνει τον Χρόνο. Κατά συνέπεια, ο Χρόνος στα NE είναι δομικά πιο ψηλά από την Συμφωνία. Η αναπαράσταση της φραστικής δομής των NE είναι η ακόλουθη:

Η Tsimpli (1990) διευκρινίζει πως το παραπάνω σχήμα ανταποκρίνεται στις προτάσεις με οριστική. Για τις προτάσεις με υποτακτική, η δομή αλλάζει. Αυτό συμβαίνει γιατί το ρήμα δε φέρει μορφολογικά Χρόνο όταν υπάρχει υποτακτική έγκλιση, αλλιώς το αποτέλεσμα θα ήταν αντιγραμματικό:

- (15) α. *Η Μαρία θέλει να έφευγε.
 β. *Η Μαρία θέλει να θα φύγει.

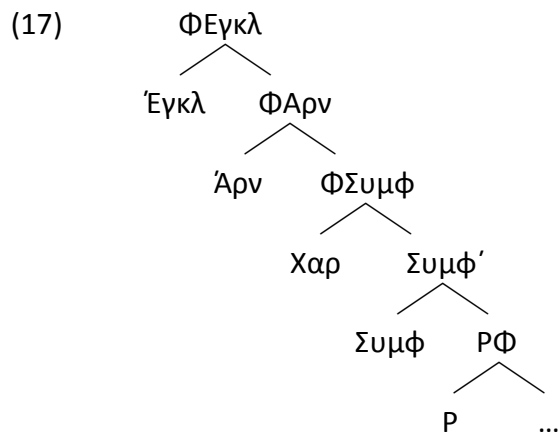
Άρα, οι προτάσεις με υποτακτική έγκλιση δεν έχουν προβολή της Φράσης Χρόνου. Αντίθετα, έχουν προβολή της Φράσης Έγκλισης. Έτσι, στο σχήμα (14) η ΦΧρ αντικαθίσταται από τη ΦΕγκλ για τις προτάσεις με υποτακτική (Tsimpli 1990: 232-235).

Η Tsimpli (1990) παραθέτει πως η προτασιακή άρνηση στα ΝΕ εκφέρεται με δύο μόρια ανάλογα με την έγκλιση της πρότασης: το *δεν* εμφανίζεται με την οριστική, ενώ το *μη(ν)* με την υποτακτική. Έτσι, τα δύο μόρια βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή: το *μη(ν)* εμφανίζεται μόνο σε προτάσεις με υποτακτική (επειδή η Φράση Έγκλισης το επιλέγει ως συμπλήρωμα), ενώ το *δεν* μόνο σε προτάσεις με οριστική (επειδή δεν υπάρχει Φράση Έγκλισης να το επιλέξει και έτσι βρίσκεται στην αρχή της πρότασης). Ας δούμε τα παραδείγματα που δίνει η Tsimpli για καθεμία περίπτωση (Tsimpli 1990: 235):

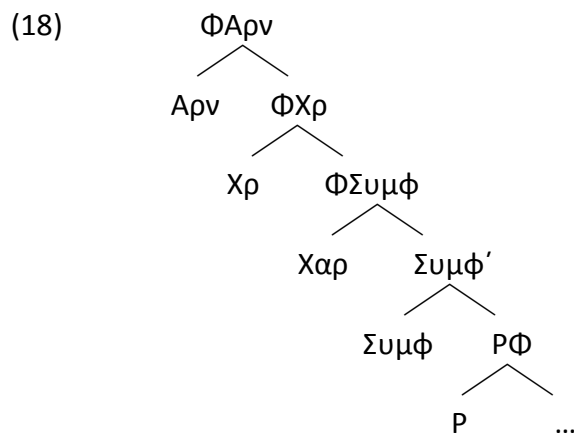
- (16) α. Ο Γιάννης δεν έφαγε κρέας.
 β. Η Μαρία θέλει να μη φύγει.

Στο (16β) το αρνητικό μόριο *μη* ακολουθεί το *να*, το οποίο είναι το μόριο που δηλώνει την υποτακτική έγκλιση. Ακολουθώντας τους Pollock (1989), Chomsky

(1988), Kayne (1989) και Ouhalla (1988), η Tsimpli υποστηρίζει πως η άρνηση στα ΝΕ αποτελεί την κεφαλή μιας ξεχωριστής συντακτικής φράσης. Όπως φαίνεται από το (16β), η άρνηση βρίσκεται πιο χαμηλά από την κεφαλή της Έγκλισης. Η δομή μιας αρνητικής πρότασης με υποτακτική είναι η εξής:

Στο (16α) παρατηρούμε πως το *δεν* προηγείται της Φράσης Χρόνου. Άρα, η Φράση Άρνησης βρίσκεται ψηλότερα στη φραστική δομή από τη Φράση Χρόνου και της επιβάλλεται δομικά. Η δομή μιας αρνητικής πρότασης με οριστική είναι η εξής:

Για να προκύψει η πρόταση (16α) το ρήμα μετακινείται στην Άρνηση μέσω της Συμφωνίας και του Χρόνου διαδοχικά (Tsimpli 1990: 236).

Τέλος, η Tsimpli επισημαίνει πως για τους παραπάνω λόγους η Έγκλιση και η Άρνηση αποτελούν ξεχωριστές συντακτικές κατηγορίες, οι οποίες είναι κεφαλές σε

δύο ξεχωριστές μέγιστες προβολές στη φραστική δομή. Αν η Άρνηση, η Έγκλιση, ο Χρόνος και η Συμφωνία γεννιόνταν σε μία λειτουργική κεφαλή δεν θα υπήρχε τρόπος να εξηγηθεί η διαφορά στην εμφάνιση των δύο αρνητικών μορίων ανάλογα με την έγκλιση της πρότασης (Tsimplici 1990: 237).

Από τα παραπάνω, συμπεραίνουμε πως για την Tsimplici η ιεραρχία των λειτουργικών κεφαλών στα ΝΕ είναι η εξής: ΦΕγκλ > ΦΑρν > ΦΧρ > ΦΣυμφ > (ΡΦ).

1.2.3. Η ανάλυση της Rivero (1994) και των Rivero & Terzi (1995)

Η Rivero (1994) ασχολείται με τη δομή του Φραστικού Δείκτη στις Βαλκανικές γλώσσες και σχολιάζει τη θέση της άρνησης μέσα σε αυτόν. Υποστηρίζει πως σε όλες τις βαλκανικές γλώσσες η θέση της άρνησης είναι ίδια στην Βαθιά δομή (στο εξής Β-δομή) και άμεσα εξαρτώμενη από την έγκλιση.

Για τα ΝΕ συγκεκριμένα, η Rivero υποστηρίζει πως υπάρχουν δύο μόρια προτασιακής άρνησης, τα *δεν* και *μη(ν)*, και αναφέρει πως ανάλογα με την έγκλιση που έχει το ρήμα τα εν λόγω μόρια βρίσκονται σε διαφορετικές θέσεις στην Επιφανειακή δομή (στο εξής Ε-δομή). Το ίδιο αναφέρουν και οι Rivero & Terzi (1995), προσθέτοντας πως οι εμφανίσεις των δύο μορίων ανάλογα με την άρνηση είναι στενά συνδεδεμένες με το γεγονός ότι η κεφαλή της Άρνησης είναι λογικά συνδεδεμένη (L-related) με το ρήμα (Rivero & Terzi 1995: 307). Έτσι, όταν το ρήμα είναι σε οριστική εμφανίζεται ο αρνητικός δείκτης *δεν*, ενώ όταν το ρήμα είναι σε υποτακτική (και την υποτακτική που χρησιμοποιείται για προσταγές και σε γερούνδια) εμφανίζεται ο αρνητικός δείκτης *μη(ν)*.

Πιο αναλυτικά, όταν υπάρχει οριστική, η άρνηση προηγείται των τροπικών μορίων, των αντωνυμικών κλιτικών και της Ρηματικής Φράσης (στο εξής ΡΦ). Επειδή προηγείται σε σχέση με κάθε άλλη λειτουργική κεφαλή, η Rivero υποστηρίζει πως η άρνηση αποτελεί κεφαλή μιας μέγιστης προβολής (Φράσης Άρνησης), η οποία παίρνει ως συμπλήρωμα μια Φράση Τροπικότητας (Modal Phrase) (Rivero 1994: 69-70). Ας δούμε ένα παράδειγμα (όπως παρατίθεται από τη Rivero 1994: 70):

(19) α. Δεν θα το έχει τελειώσει.

β. [Φ_{ΡΑρν} δεν [Φ_{ΡΤρ} θα [Φ_{Χρ/Συμφ} το [Χ_{ρ/Συμφ} έχει [Φ_{ΒοηθΡ} t [ΡΦ τελειώσει]]]]]]

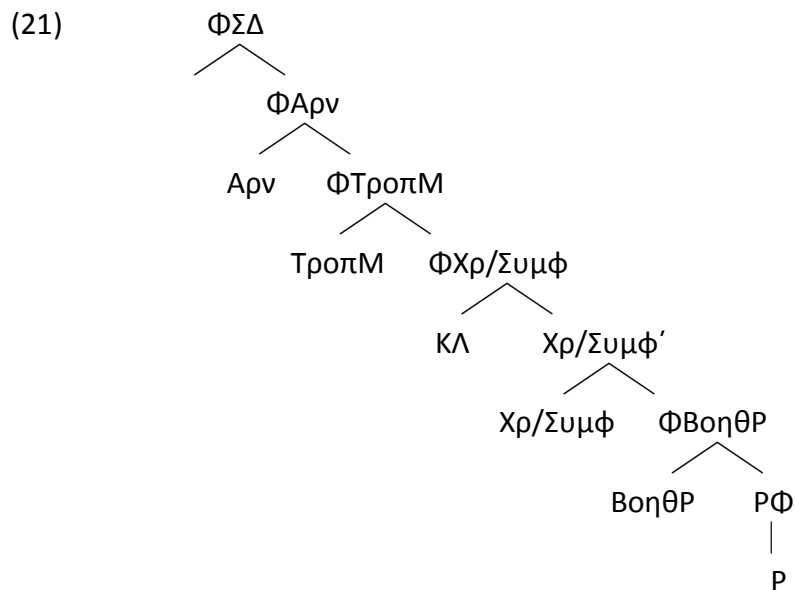
Στις προτάσεις με υποτακτική, η σειρά της Φράσης Άρνησης και της Φράσης Τροπικότητας αντιστρέφεται:

(20) α. Θέλω τα παιδιά να μη φύγουν.

β. [Φ_ρΑ_{ρν} ν_αι μ_ην [Φ_ρΤ_ρ ε_ι [Φ_{χρ}/Σ_{υμ}φ [Χ_ρ/Σ_{υμ}φ [ΡΦ φύγουν]]]]]]

Σε αυτή την περίπτωση η άρνηση γεννιέται στην ίδια θέση με το παράδειγμα 21 (βλ. σχήμα 19β), δηλαδή βρίσκεται πιο ψηλά από τη Φράση Τροπικότητας. Το αποτέλεσμα που προκύπτει οφείλεται στο ότι το τροπικό μόριο να, η κεφαλή της Φράσης Τροπικότητας, ενσωματώνεται στην κεφαλή της Φράσης Άρνησης (Rivero 1994: 70). Σε κάθε περίπτωση, η κεφαλή της άρνησης επιβάλλεται δομικά τουλάχιστον στην κεφαλή Χρόνου/ Συμφωνίας (Rivero 1994: 71).

Το σχήμα της Φραστικής Δομής που προτείνει η Rivero για τις βαλκανικές γλώσσες (συμπεριλαμβανομένης και της ΝΕ) είναι το εξής:

Σημειώνουμε πως σε αυτό το σχήμα η Rivero υποθέτει την ανύψωση του Ρήματος στην κεφαλή Χρόνου/Συμφωνίας (στο εξής Χρ/Συμφ), μία διαδικασία που είναι υποχρεωτική για όλες τις βαλκανικές γλώσσες.

Η Rivero σχολιάζει πως η θέση της Άρνησης είναι καθορισμένη στον Φραστικό δείκτη, όπως συμβαίνει και με τις άλλες λειτουργικές κατηγορίες. Με

αυτό τον τρόπο, χρησιμεύουν ως σημεία αναφοράς για να αναγνωρίζουμε την διάρθρωση του προτασιακού σκελετού.

Σε αυτό το σημείο θα περάσουμε στο θέμα της ασυμβατότητας της προστακτικής με την άρνηση που είχαμε αναφέρει στην ενότητα 1.2.1. Θα εξηγήσουμε τον λόγο για τον οποίο δεν μπορούμε να έχουμε αρνητικές προστακτικές με βάση τις Rivero & Terzi (1995) (βλ. και Zeijstra 2004: 75, 181-184 για μια διαγλωσσική προσέγγιση της ασυμβατότητας της προστακτικής με την άρνηση). Οι συγγραφείς εξηγούν πως τα ρήματα σε προστακτική στα ΝΕ παρουσιάζουν μια ιδιαιτερότητα όσον αφορά την σύνταξη τους. Πιο αναλυτικά, αυτά τα ρήματα βρίσκονται στην Β-δομή μέσα στη ΡΦ στην κεφαλή του Ρήματος και στην Ε-δομή μετακινούνται στην κεφαλή του Συμπληρωματικού Δείκτη (στο εξής ΣΔ). Οι Rivero & Terzi υποστηρίζουν πως ο λόγος για τον οποίο οι προστακτικές δεν παίρνουν άρνηση στα ΝΕ είναι πως η κεφαλή Άρνησης παρεμβαίνει ανάμεσα στο Ρήμα και στον ΣΔ και δεν το αφήνει να μετακινηθεί. Το σχήμα που δίνουν οι ίδιες είναι το εξής:

(22) [ΣΔΦ ΣΔ [ΑρνΦ Αρν [κλΦ Ρ]]]

Αν υποθέσουμε ότι και στο (22) το ρήμα έχει μετακινηθεί στην κεφαλή ΣΔ, επειδή είναι σε προστακτική έγκλιση, τότε θα είχαμε παραβίαση της Αρχής της Κενής Κατηγορίας (Chomsky 1986b). Αν το ρήμα έμενε στην θέση του, τότε το χαρακτηριστικό που φέρει ο ΣΔ δεν νομιμοποιείται, άρα δεν μπορούμε να έχουμε τέτοια παραγωγή. Καταλήγουμε πως οι προτάσεις με προστακτική δεν μπορούν να πάρουν άρνηση (Rivero & Terzi 1995: 306). Ακόμα, η Άρνηση είναι μια κεφαλή με ιδιότητες τελεστή, και συγκεκριμένα με ιδιότητες που επιτρέπουν να συμπεριφέρεται συντακτικά σαν ποσοδείκτης με δυνατότητα να έχει ως πεδίο εμβέλειάς του ολόκληρη πρόταση (βλ. και Haegeman 1995: 76, 258). Αυτό καθιστά την Άρνηση φραγμό (barrier, βλ. Chomsky 1986b), για αυτό και το ρήμα δεν μπορεί να την 'προσπεράσει' ώστε να μετακινηθεί στη θέση ΣΔ (Rivero 1994: 90-91, 101, Rivero & Terzi 1995: 307).

1.2.4. Η ανάλυση της Philippaki-Warburton (1994) και των Philippaki-Warburton & Spyropoulos (2004)

Η Philippaki-Warburton (1994) σχολιάζει την άρνηση σε σχέση με την έγκλιση στα ΝΕ. Η συγγραφέας διακρίνει τρεις εγκλίσεις στα ΝΕ: την οριστική, την υποτακτική και την προστακτική. Ωστόσο, από άποψη μορφολογίας των ρημάτων η διάκριση περιορίζεται σε δύο τύπους: σε αυτούς που είναι σε προστακτική και σε αυτούς που είναι σε μη-προστακτική (περιλαμβάνει την οριστική και την υποτακτική). Οι τελευταίοι διακρίνονται μεταξύ τους με βάση τα μόρια που τα συνοδεύουν. Κάποια από αυτά τα μόρια είναι τα μόρια της άρνησης. Ας δούμε τα παραδείγματα που δίνει η Philippaki-Warburton (1994: 300):

- (30) α. (ότι) δεν θα δώσει
β. *(ότι) μη θα δώσει

- (31) α. να/ας μη δώσει
β. *να δεν δώσει

Στο (30α) το μόριο της άρνησης είναι το *δεν* και προηγείται του μορίου *θα*. Στο (31α) το μόριο της άρνησης είναι το *μη(ν)* και ακολουθεί τα μόρια *να/ας*. Βάσει των (30β) και (31β) παρατηρούμε πως το ένα αρνητικό μόριο δεν μπορεί να αντικαταστήσει το άλλο στα συγκεκριμένα περιβάλλοντα (Philippaki-Warburton 1994: 300). Έτσι, όπως και ο Veloudis (1982), η Philippaki-Warburton παρατηρεί ότι βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή ανάλογα με το συντακτικό περιβάλλον. Για την ακρίβεια, η Philippaki-Warburton υποστηρίζει πως η έγκλιση του ρήματος επιλέγει το μόριο της άρνησης, για αυτό και βρίσκεται πιο ψηλά από την άρνηση. Η οριστική δηλώνεται από τη μορφολογία του ρήματος χωρίς να χρειάζεται ξεχωριστό μόριο, ενώ η υποτακτική χρειάζεται τα *να/ας* και τον τύπο του ρήματος σε μη-προστακτική (Philippaki-Warburton 1994: 301, 1998: 169). Ας δούμε σχηματικά πως διαμορφώνονται οι παραπάνω προτάσεις:

- (32) α. [_{ΣΔ} [ότι] [_{ΦΕγκλ} Οριστ [∅] [_{ΦΑρν} Αρν [δεν] [_{ΦΜελ} [θα] [Κλ

β. [ΣΔ [Ø] [Φ_{Εγκλ} Υποτ [να] [Φ_{Αρν} Αρν [μην] [Κλ

(Philippaki-Warburton 1998: 169)

Τα (32α) και (32β) ανταποκρίνονται στην οριστική και στην υποτακτική αντίστοιχα. Έτσι, η σειρά των λειτουργικών κεφαλών σύμφωνα με την Philippaki-Warburton (1998) είναι η εξής:

(33) Έγκλ (ΑΡΝ) Κλ Φωνή Όψη [_{ΡΦ} Ρ/ κλιτικό ΟΦ]

Η Έγκλιση πραγματώνεται ως Ø για την οριστική, ως να για την υποτακτική και με μετακίνηση του ρήματος για την προστακτική. Το ρήμα μετακινείται μέσα από τη ΡΦ στην Φωνή και την Όψη και μετά στην Κλίση για να πάρει τα χαρακτηριστικά του Χρόνου και της Συμφωνίας (η Philippaki-Warburton (1998: 161-162) δεν διακρίνει ξεχωριστές προβολές φράσης για τον Χρόνο και την Συμφωνία, αλλά μία προβολή, την οποία ονομάζει Κλίση και φιλοξενεί τον Χρόνο, ο οποίος έχει στοιχεία Συμφωνίας). Στην οριστική και στην υποτακτική το ρήμα δεν μετακινείται περαιτέρω. Αντίθετα, στην προστακτική το ρήμα πρέπει να μετακινηθεί από την Κλ στην Έγκλ για να ελεγχθεί και το χαρακτηριστικό της προστακτικής έγκλισης, το οποίο φέρει το κλιτικό μόρφημα του ρήματος (Philippaki-Warburton 1998: 179-180).

Επιπλέον, η Philippaki-Warburton εξηγεί την ασυμβατότητα της (μορφολογικής) προστακτικής με την παρουσία της άρνησης. Η Άρνηση ως λειτουργική κεφαλή αποτελεί φραγμό στη μετακίνηση του ρήματος (όπως είδαμε και στις Rivero (1994) και Rivero & Terzi (1995)), επειδή αυτή η μετακίνηση θα παραβίαζε την Αρχή της Κενής Κατηγορίας (Chomsky, 1982b). Έτσι, το χαρακτηριστικό της έγκλισης δεν μπορεί να ελεγχθεί και άρα η παραγωγή αρνητικών προστακτικών αποκλείεται (Philippaki-Warburton 1998: 180).

Κάτι ανάλογο αναφέρεται και από τους Philippaki-Warburton & Spyropoulos (2004). Εξηγούν πως η ασυμβατότητα της προστακτικής έγκλισης με την άρνηση οφείλεται στο ότι το ρήμα που βρίσκεται σε προστακτική έγκλιση πρέπει να μετακινηθεί στην κεφαλή της Έγκλισης, διότι δεν υπάρχει ξεχωριστό μόρφημα που μαρκάρει την προστακτική, όπως συμβαίνει με τις άλλες δύο εγκλίσεις. Η Φράση Άρνησης με θέση ανάμεσα στη Φράση Έγκλισης και στη Φράση Κλίσης εμποδίζει

αυτήν τη μετακίνηση του ρήματος, και έτσι δεν είναι δυνατόν να παραχθούν δομές με αρνητική προστακτική στα ΝΕ.

Αυτό όμως δεν σημαίνει πως η σημασία της προσταγής-διαταγής δε συνδυάζεται με την άρνηση. Η Philippaki-Warburton σχολιάζει το γεγονός ότι οι αρνητικές προσταγές στα ΝΕ σχηματίζονται με το *να* (της υποτακτικής) και το αρνητικό μόριο *μη(ν)*. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει πως για σχηματίσουμε αρνητικές διαταγές χρησιμοποιούμε την υποτακτική, και όχι την προστακτική (που χρησιμοποιείται κατεξοχήν για διαταγές σε καταφατικές προτάσεις). Αυτό το επιβεβαιώνει τονίζοντας τρία στοιχεία: α. τα ρήματα μπορούν να βρίσκονται σε προστακτική έγκλιση μόνο σε καταφατικές προτάσεις προσταγής (π.χ. *Πήγαινε!*), β. για να σχηματίσουμε μια αρνητική προσταγή χρησιμοποιούμε το μόριο *μη(ν)*, που έχουμε δει ότι συνδυάζεται με την υποτακτική έγκλιση (π.χ. *Μην πας!*) και γ. αν υπάρχουν κλιτικές αντωνυμίες στην πρόταση σε θέση αντικειμένου, αυτές εμφανίζονται πριν το ρήμα (όπως στην υποτακτική) και όχι μετά το ρήμα (όπως στην προστακτική). Άρα, υπάρχει η αρνητική υποτακτική, η οποία εκφράζει τις αρνητικές προσταγές, αφού η αρνητική προστακτική αποκλείεται.

Είδαμε ήδη από τον Veloudis (1982) ότι η άρνηση δε συνδυάζεται με την προστακτική έγκλιση (βλ. (3)). Ωστόσο, μπορούμε να έχουμε σχηματισμούς όπως:

(34) Μην τρέξεις!

Στο (34) η μορφολογία του ρήματος δεν δηλώνει προστακτική. Η Philippaki-Warburton σχολιάζει πως οι αρνητικές προσταγές που εκφράζονται μόνο με το *μη(ν)*, είναι στην πραγματικότητα μία ελλειπτική μορφή της αρνητικής υποτακτικής. Παραλείπεται το μόριο *να* (ή το *ας*) για να εκφραστεί μία πιο άμεση διαταγή. Με το *να* η διαταγή είναι λιγότερη άμεση (Philippaki-Warburton 1994: 304).

Ανάλογα παραδείγματα δίνουν και οι Philippaki-Warburton & Spyropoulos (2004), όπου φαίνεται πως η σημασία της προστακτικής μπορεί να εκφραστεί συντακτικά με την υποτακτική και το αρνητικό μόριο *μη(ν)*:

(35) α. *Μη φέρε το αυτοκίνητό σου.

β. Να μην φέρεις το αυτοκίνητό σου. (παράδειγμα από Philippaki-Warburton & Spyropoulos (2004))

Η ανάλυση των αρνητικών προσαγών σχετίζεται και με το φαινόμενο της διπλής άρνησης (πχ *Μη(ν) δεν τρέξεις!*), κάτι που θα μας απασχολήσει πιο αναλυτικά στα επόμενα κεφάλαια της εργασίας.

Περνώντας στα σημασιολογικά χαρακτηριστικά των δύο εγκλίσεων, η Philippaki-Warburton αναφέρει πως οι προτάσεις με *δεν* και οριστική περιγράφουν μία κατάσταση πραγμάτων ως γεγονός που λαμβάνει χώρα σε μία δεδομένη χρονική στιγμή. Οι προτάσεις με οριστική μπορούν να περιγραφούν και με όρους προτασιακής λογικής, δηλαδή μπορούν να πάρουν τιμή αλήθειας. Αντίθετα, οι προτάσεις με υποτακτική εκφράζουν τα συναισθήματα του ομιλητή απέναντι σε μία κατάσταση (κάτι που έχουμε δει ήδη στην ανάλυση του Βελούδη (2005)), η οποία δεν ανταποκρίνεται σε γεγονότα, αλλά σε ευχές, επιθυμίες κτλ. Για αυτό και, σύμφωνα με την Philippaki-Warburton, οι προτάσεις με υποτακτική δεν μπορούν να πάρουν τιμή αλήθειας (Philippaki-Warburton 1994: 301-302, 326).

1.2.5. Η ανάλυση της Giannakidou (1998, 2000, 2006, 2009)

Η Giannakidou (1998) υιοθετεί τον χαρακτηρισμό του Veloudis (1982) των *δεν* και *μη(ν)* ως δεικτών προτασιακής άρνησης (1998: 50). Όπως και οι προηγούμενοι συγγραφείς, αναφέρει πως τα *δεν* και *μη(ν)* βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή και ορίζει τα περιβάλλοντα στα οποία εμφανίζονται ως [+οριστική] και [-οριστική] αντίστοιχα, αφού το *μη(ν)* είναι η άρνηση της υποτακτικής και των γερονδιακών προτάσεων και το *δεν* η άρνηση της οριστικής (Giannakidou 1998: 51-52). Προσθέτει πως η λειτουργία τους είναι να αντιστρέφουν την τιμή αλήθειας της πρότασης στην οποία εμφανίζονται. Η Giannakidou υποστηρίζει πως η προτασιακή άρνηση έχει πεδίο εμβέλειας την ίδια την πρόταση στην οποία εμφανίζεται, κάτι που σημαίνει ότι την επηρεάζει σημασιολογικά, αλλά και συντακτικά (Giannakidou 1998: 52). Ας δούμε τώρα με λεπτομέρεια τα παραπάνω.

Καταρχάς, όσον αφορά στη συντακτική τους θέση, η συγγραφέας υιοθετεί την υπόθεση ότι οι αρνητικοί δείκτες είναι λειτουργικές κεφαλές που προβάλλουν

στη σύνταξη μία Φράση Άρνησης (ακολουθώντας τους Pollock 1989, Zanuttini 1991, 1997, Haegeman & Zanuttini 1991, 1996, Haegeman 1995). Η ίδια για να υποστηρίξει την ξεχωριστή υπόσταση της Φράσης Άρνησης (δηλαδή, την δυνατότητα να ερμηνεύεται στο δικό της πεδίο, με την έννοια ότι η άρνηση έχει ιδιότητες τελεστή που σημαίνει ότι η παρουσία της επηρεάζει ό,τι ακολουθεί στην πρόταση) στο Φραστικό Δείκτη των ΝΕ, πρώτα δείχνει ότι τα *δεν* και *μη(ν)* αποτελούν μία αυτόνομη κατηγορία στοιχείων (δηλαδή, αρνητικοί δείκτες) και στη συνέχεια ότι η θέση τους είναι τέτοια, ώστε να έχουν πεδίο εμβέλειας την πρόταση (Giannakidou 1998: 52).

Σε σχέση με τον πρώτο στόχο, η Giannakidou παραθέτει τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά των *δεν* και *μη(ν)*. Πρώτον, έχουν καθορισμένη θέση: βρίσκονται πάντα πριν από και δίπλα στο ρήμα. Αυτή η παρατήρηση συμφωνεί με το χαρακτηριστικό β του Veloudis (1982), που σημειώσαμε παραπάνω. Η μόνη περίπτωση που η άρνηση *δεν* βρίσκεται δίπλα στο ρήμα είναι όταν η πρόταση περιέχει το *θα*:

(36) *Δεν θα του το πω.* (από Giannakidou 1998: 53).

Σύμφωνα με το (36), το *δεν* είναι πιο ψηλά στην Φραστική Δομή από το *θα*.

Το δεύτερο χαρακτηριστικό τους είναι πως εμποδίζουν την μετακίνηση των κλιτικών. Παρόμοια παρατήρηση είδαμε και στον Veloudis (1982). Η Giannakidou υποστηρίζει πως τα κλιτικά που έχουν θέση ορίσματος (π.χ. αυτήν του έμμεσου αντικειμένου σε μία πρόταση όπως: «*Δεν του το είπα*») δεν μπορούν να εμφανιστούν σε μια πρόταση πριν από τα *δεν/μη(ν)* (**Του δεν το είπα*), κάτι που δείχνει πως τα τελευταία είναι κεφαλές και εμποδίζουν τη μετακίνηση στοιχείων (Giannakidou, 1998: 53).

Το τρίτο χαρακτηριστικό αφορά το *μη(ν)* και την ασυμβατότητα που εμφανίζει με την προστακτική έγκλιση:

(37) **Μην έλα.*

Όταν, όμως, η προσταγή εκφράζεται με την υποτακτική, το αποτέλεσμα δεν είναι αντιγραμματικό:

(38) Να μην έρθεις.

Η ίδια προσταγή μπορεί να εκφέρεται και ως 'Μην έρθεις' με παράλειψη του μορίου της υποτακτικής να, χωρίς να επηρεάζεται η σημασία της έκφρασης (παραμένει προσταγή). Ο λόγος που δεν μπορούμε να έχουμε αρνητική προστακτική είναι πως η άρνηση ως κεφαλή εμποδίζει την μετακίνηση του ρήματος της προστακτικής από τη Ρηματική Φράση στη Φράση του Συμπληρωματικού Δείκτη (Giannakidou 1998: 52-55), κάτι που ήδη έχουμε δει στην ανάλυση των Rivero & Terzi (1995) (βλ. (22)).

Το τελευταίο χαρακτηριστικό που παραθέτει η συγγραφέας είναι πως τα μορφήματα των εγκλίσεων δεν μπορούν να εμφανίζονται μετά την άρνηση (**Μην να του το δώσεις*). Ακολουθώντας την ανάλυση της Zanuttini (1991) για το ιταλικό αρνητικό μόριο *non*, υποστηρίζει πως η αντιγραμματικότητα της πρότασης (37) οφείλεται στο ότι η άρνηση δεν μπορεί να έχει ως συμπλήρωμα μια Φράση Έγκλισης, αλλά μια Φράση Χρόνου. Αυτό φαίνεται και από το ότι το *μη(ν)* σχηματίζει μία ενότητα με το ρήμα, η οποία μπορεί να διασπαστεί μόνο από κλιτικά, ενώ οποιαδήποτε ένδειξη έγκλισης (π.χ. το *να*) προβάλλεται σε μία θέση ψηλότερα από την άρνηση. Συμπερασματικά, η Φράση Άρνησης δεν μπορεί να βρίσκεται πιο ψηλά στον φραστικό δείκτη από την Φράση Έγκλισης και πιο χαμηλά από τη Φράση Χρόνου (Giannakidou 1998: 54-55). Σχηματικά, ο φραστικός δείκτης που υιοθετεί η συγγραφέας είναι ο ακόλουθος:

(39) [_{ΣΔ} ότι/που/∅ [_{ΦΕγκλ} να [_{ΦΑρν} δεν/μην [_{Χρ/Συμφ} ...]]]].

Περνώντας στα σημασιολογικά χαρακτηριστικά, η Giannakidou κάνει τις ακόλουθες παρατηρήσεις. Η άρνηση δεν μπορεί να αντιστρέψει την τιμή αλήθειας των γεγονοτικών ρημάτων ψυχικού πάθους (emotive factive verbs), γεγονός που αποτελεί ιδιότητα των συγκεκριμένων ρημάτων. Ας δούμε το παράδειγμα της Giannakidou (2000: 228):

- (40) α. Χάρηκα [που είδα τον Ανδρέα].
β. Δεν χάρηκα [που είδα τον Ανδρέα].

Παρόλο που η σημασία των (40α) και (40β) είναι διαφορετική, το γεγονός που περιγράφει η *που*-πρόταση παραμένει ίδιο: «είναι γεγονός ότι είδα τον Ανδρέα». Αντίθετα, με άλλα ρήματα η λειτουργία της άρνησης εξακολουθεί να είναι η πρωτοτυπική της, δηλαδή αντιστρέφει την τιμή αλήθειας της πρότασης:

- (41) α. Είπα ότι είδα τον Ανδρέα.
β. Δεν είπα ότι είδα τον Ανδρέα.

Συνεπώς, οι *που*-πρότασεις δεν ερμηνεύονται στο πεδίο εμβέλειας της άρνησης (Giannakidou 2000: 229).

Ακόμα, η Giannakidou αναφέρει πως η άρνηση συμμετέχει στο φαινόμενο της Αρνητικής Συμφωνίας. Η ίδια υποστηρίζει πως η Αρνητική Συμφωνία αναφέρεται σε περιπτώσεις όπου η άρνηση εκφράζεται συντακτικά με περισσότερα από ένα αρνητικά στοιχεία, αλλά ερμηνεύεται σημασιολογικά μόνο το ένα. Η Αρνητική Συμφωνία μπορεί να προκύψει σε δύο μορφές: είτε με τη συνεμφάνιση ενός δείκτη άρνησης και αρνητικών λέξεων (*n-words*) είτε με τη συνεμφάνιση πολλών αρνητικών λέξεων χωρίς όμως την παρουσία κάποιου αρνητικού δείκτη. Η Giannakidou ονομάζει την πρώτη περίπτωση ‘αυστηρή’ Αρνητική Συμφωνία (Strict Negative Concord), ενώ τη δεύτερη ‘μη-αυστηρή’ Αρνητική Συμφωνία (Non-Strict Negative Concord). Τα NE ανήκουν στην πρώτη κατηγορία (Giannakidou 2000: 458).

Τέλος, η Giannakidou ασχολείται σε μεγάλο μέρος του συγγραφικού της έργου με τα στοιχεία πολικότητας, τα οποία σχετίζονται άμεσα με την Αρνητική Συμφωνία (στο εξής ΑΣ). Καταρχάς, τα στοιχεία αρνητικής πολικότητας είναι στοιχεία με περιορισμένη κατανομή, καθώς δεν μπορούν να εμφανιστούν σε οποιοδήποτε περιβάλλον. Αντίθετα, χρειάζονται την παρουσία της άρνησης για να νομιμοποιούνται. Επιπλέον, η Giannakidou (1998) υποστηρίζει πως τα στοιχεία αρνητικής πολικότητας δεν περιορίζονται σε μια συγκεκριμένη συντακτική κατηγορία. Για τα NE ειδικότερα, στοιχεία αρνητικής πολικότητας αποτελούν τόσο

λεξικές κατηγορίες (πχ αόριστες αντωνυμίες) όσο και λειτουργικές κατηγορίες (πχ η υποτακτική έγκλιση). Οι λεξικές κατηγορίες που αποτελούν στοιχεία πολικότητας είναι δύο ειδών: α. αυτά που επηρεάζονται μόνο από την άρνηση και χρειάζονται έναν αρνητικό τελεστή για να νομιμοποιηθούν (εκφέρονται με emphatic επιτονισμό και ονομάζονται *emphatic*) και β. αυτά που δεν χρειάζονται απαραίτητα την παρουσία ενός αρνητικού δείκτη, αλλά την παρουσία ενός τελεστή μη-αληθειακότητας (είτε είναι αρνητικός δείκτης είτε όχι) για να ερμηνευτούν ως αρνητικά (*μη-emphatic*). Όταν τα στοιχεία αρνητικής πολικότητας εμφανίζονται σε προτάσεις με άρνηση, οι δομές που δημιουργούνται ονομάζονται ΑΣ (όπως είδαμε παραπάνω). Επειδή σε αυτή την ενότητα στόχος μας είναι η παρουσίαση της προτασιακής άρνησης, δεν θα αναλύσουμε περαιτέρω το φαινόμενο της ΑΣ. Αυτό θα γίνει στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας μας.

Τα στοιχεία αρνητικής πολικότητας νομιμοποιούνται από την άρνηση χωρίς να χρειάζεται να είναι πάντα συντακτικά παρούσα η ίδια. Αν δεν εμφανίζεται συντακτικά ένα αρνητικό μόριο, τότε πρέπει να υπονοείται ένα αρνητικό νόημα που να αντιστοιχεί στην πρόταση, όπου εμφανίζονται τα στοιχεία αρνητικής πολικότητας. Αυτή η πρόταση δεν περιέχει κάποιον αρνητικό δείκτη, αλλά οδηγεί σημασιολογικά σε αρνητικό νόημα λόγω κάποιου άλλου στοιχείου μέσα στην πρόταση (στο (42) που ακολουθεί αυτό το στοιχείο είναι η λέξη 'surprised') (Giannakidou 1998: 5). Ας δούμε ένα παράδειγμα που δίνει η Giannakidou (1998):

- (42) α. Frank is surprised that Ruth has any friends.
β. Frank expected that Ruth would not have any friends.

Οι (42α) και (42β) είναι σημασιολογικά ισοδύναμες, εκφράζουν δηλαδή το ίδιο νόημα: «Ο Φρανκ δεν περίμενε να έχει φίλους η Ρουθ». Η διαφορά μεταξύ τους είναι πως στο (42α) η λέξη 'surprised' εκφράζει έμμεσα το αρνητικό νόημα και νομιμοποιεί το any, ενώ στο (42β) ο αρνητικός δείκτης 'not' νομιμοποιεί κανονικά το any. Έτσι, βλέπουμε πως μπορούμε να έχουμε στοιχεία αρνητικής πολικότητας χωρίς να υπάρχει αρνητικός δείκτης στην πρόταση.

Αυτό οδηγεί την Giannakidou στο να προτείνει πως τα στοιχεία αρνητικής πολικότητας στα NE νομιμοποιούνται σε ένα ευρύτερο είδος προτάσεων, και συγκεκριμένα σε μη-αληθιακά περιβάλλοντα (όπου περιλαμβάνονται τα περιβάλλοντα άρνησης) (Giannakidou 1997, 1998). Η μη-αληθιακότητα είναι ευρύτερη (σημασιολογική) έννοια από την άρνηση. Η άρνηση αποτελεί μία από τις κατηγορίες της μη-αληθιακότητας (Giannakidou, 1998). Η Giannakidou (1998: 106, 2006: 589, 2011: 12, 2013: 7) ορίζει την μη-αληθιακότητα (για τους προτασιακούς τελεστές) ως εξής:

(43) (Non)veridicality for propositional operators:

- I. A propositional operator F is veridical iff Fp entails or presupposes that p is true in some individual's epistemic model $M_E(x)$; otherwise F is nonveridical.
- II. A nonveridical operator F is *antiveridical* iff Fp entails that *not* p in some individual's epistemic model: $Fp \rightarrow \neg p$ in some $M_E(x)$.

Η (μη)αληθιακότητα για τους προτασιακούς τελεστές:

- i. Ένας προτασιακός τελεστής F είναι αληθιακός αν η $F(\varphi)$ συνεπάγεται ή προϋποθέτει ότι η φ είναι αληθής σε ένα επιστημικό κόσμο κάποιου ατόμου $K_E(x)$. Αλλιώς ο F είναι μη-αληθιακός.
- ii. Ένας προτασιακός τελεστής F είναι αντι-αληθιακός, αν η $F(\varphi)$ συνεπάγεται τη *δεν* φ σε ένα επιστημικό κόσμο κάποιου ατόμου: $F(\varphi) \rightarrow \neg\varphi$ σε κάποιο $K_E(x)$.

(η μετάφραση δική

μας από τη Giannakidou 1998: 106, 2006: 589, 2011: 12, 2013: 7)

Το (43) μας δείχνει ότι η μη-αληθιακότητα είναι μια ιδιότητα των προτασιακών τελεστών (βλ. και Giannakidou 2006: 258). Στην κατηγορία των μη-αληθιακών τελεστών ανήκουν και οι δείκτες προτασιακής άρνησης, οι οποίοι αποτελούν μία

ξεχωριστή κατηγορία από μόνοι τους: είναι αντι-αληθειακοί τελεστές. Η λειτουργία τους είναι να αντιστρέφουν την τιμή αλήθειας της πρότασης (Giannakidou, 2000: 236, 2008: 14,16). Η αντι-αληθειακότητα αποτελεί λογική ιδιότητα της άρνησης, επειδή έχει η ίδια η άρνηση έχει αρνητικό περιεχόμενο (Giannakidou, 1998: 156). Το ενδιαφέρον είναι πως το *δεν* λογίζεται ως αντι-αληθειακός τελεστής, ενώ το *μη(ν)* ως μη-αληθειακός, επειδή δεν αντιστρέφει την τιμή αλήθειας της πρότασης στην οποία εμφανίζεται. Αλλά αυτό θα το δούμε πιο αναλυτικά στο δεύτερο και στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας μας.

1.2.6. Η ανάλυση της Roussou (2000)

Η Roussou (2000) συσχετίζει τη θέση των μορίων της άρνησης στην Φραστική Δομή με την κατανομή των τροπικών μορίων *θα/να/ας*. Προτείνει τον ακόλουθο φραστικό δείκτη, όπου τοποθετεί τη Φράση Άρνησης μεταξύ δύο θέσεων που μπορούν να καταληφθούν από κάποιον ΣΔ (ΣΔΤελ και ΣΔΤροπ):

(44) [_{ΣΔ} που [Θέμα/ Εστίαση [_{ΣΔΤελ} ότι/αν/να/ας [_{Αρν} δεν/μην [_{ΣΔΤροπ} θα/τ_{να}/ας [_{κλ} κλ + P...]]]]]

(Roussou 2000:79)

Στο παραπάνω σχήμα βλέπουμε πως η συγγραφέας υιοθετεί τρεις ξεχωριστές προβολές ΣΔ, καθεμία από τις οποίες κωδικοποιεί μία διαφορετική γραμματική λειτουργία. Η υψηλότερη θέση ΣΔ σχετίζεται με τη λειτουργία του εγκιβωτισμού μιας πρότασης, η θέση ΣΔΤελ δείχνει το είδος της πρότασης, ενώ η θέση ΣΔΤροπ καταλαμβάνεται από μόρια που δηλώνουν την τροπικότητα/ έγκλιση της πρότασης. Με βάση αυτά, στη θέση ΣΔ βρίσκεται το *που*, στη θέση ΣΔΤελ βρίσκονται τα *ότι/αν*, εφόσον η πρωτοτυπική τους λειτουργία είναι να εισάγουν ειδικές και υποθετικές (ή δευτερεύουσες ερωτηματικές) προτάσεις αντίστοιχα, ενώ στη θέση αυτή μπορούν να μετακινούνται τα *να* και *ας*, όταν εισάγουν δευτερεύουσες προτάσεις. Τέλος, στην θέση ΣΔΤροπ γεννιούνται το *θα* και τα *να/ας*, επειδή, όταν συνδυάζονται με συγκεκριμένο τύπο ρήματος, εκφράζουν

κάποιο είδος τροπικότητας (το *μεν θα* την επιστημική τροπικότητα, όταν συνδυάζεται με τον εξαρτημένο ρηματικό τύπο, τα *δε να/ας* την υποτακτική έγκλιση, κατά τους Roussou & Tsangalidis 2010), με τη δυνατότητα να μετακινούνται σε θέση ΣΔΤελ, ώστε να εισάγουν συμπληρωματικές προτάσεις (Roussou 2000:79).

Το σχήμα ανταποκρίνεται και στις δύο περιπτώσεις προτασιακής άρνησης στα ΝΕ: αν η άρνηση είναι το *δεν*, τα *ότι/αν* παραμένουν στην θέση τους. Αν η άρνηση είναι το *μην*, τότε τα *να/ας* γεννιούνται απευθείας στη θέση ΣΔΤελ (Roussou 2000: 85-86). Έτσι, βλέπουμε πως η θέση της άρνησης στον φραστικό δείκτη είναι σταθερή, ενώ τα *να* και *ας* μετακινούνται για τις παραγωγές δομών με σειρά όρων *να μην* και *ας μην*.

Η αναπαράσταση στο (44) διαφέρει σε σχέση με τη δομή του φραστικού δείκτη που υιοθετούν οι Giannakidou (1998) και Philippaki-Warbuton (1994, 1998). Μία πολύ βασική διαφορά είναι πως οι τελευταίες δεν υιοθετούν εκτεταμένη προβολή θέσεων ΣΔ και τοποθετούν το *να* σε θέση κεφαλής ΦΕγκλ και το *θα* σε θέση κεφαλής ΦΧρ. Το σχήμα της Philippaki-Warbuton (το οποίο υιοθετεί και η Giannakidou (1998: 55) βλ. (39), με κάποιες διαφορές που δεν σχολιάζουμε εδώ, επειδή δεν έχουν άμεση σχέση με το θέμα μας) σχολιάζει η Roussou (2000):

(45) [ΦΣΔ ΣΔ [ΦΕγκλ να [ΦΑρν δεν/μην [ΦΧρ θα...]]]

Η συγγραφέας αναφέρει πως η Φράση Έγκλισης λαμβάνει το χαρακτηριστικό [+οριστική], αν η έγκλιση του ρήματος είναι η οριστική (με μηδενική μορφολογική πραγμάτωση), και το χαρακτηριστικό [-οριστική], αν η έγκλιση του ρήματος είναι η υποτακτική και εκφέρεται με το μόριο *να* (Roussou 2000: 67). Το προβληματικό σημείο στο (45), το οποίο εντοπίζει η Roussou και την οδηγεί στο να προτείνει το (44), έχει να κάνει με την λειτουργία του μορίου *θα*: το *θα* δεν μπορεί να βρίσκεται στην Φράση Χρόνου, εφόσον η σημασία του δεν περιορίζεται μόνο για αναφορά σε μελλοντικά γεγονότα (για εκτενέστερη αναφορά, βλ. Roussou 2000: 68). Ωστόσο, υπάρχουν και άλλες διαφορές ανάμεσα στα δύο σχήματα: η Roussou τοποθετεί τη Φράση Άρνησης ενδιάμεσα από δύο θέσεις ΣΔ, τη ΣΔΤελ και τη ΣΔΤροπ και,

ταυτόχρονα, διαχωρίζει τις θέσεις των ΣΔ *ότι* και *που*, ενώ το *να* το τοποθετεί στη θέση ΣΔΤροπ.

Ακόμα, κάνει και κάποιες παρατηρήσεις για την κατανομή των στοιχείων της άρνησης, τις οποίες τις έχουμε ήδη δει και στις προηγούμενες αναλύσεις. Εν συντομία, όταν το *θα* είναι παρόν, εμφανίζεται το *δεν* ως άρνηση και πάντα προηγείται. Το *μη(ν)* δεν μπορεί να εμφανίζεται με το *θα*, αλλά με τα *να* και *ας*, των οποίων πάντα έπεται (Roussou 2000: 66). Σχετικά με τη συντακτική κατανομή των *δεν* και *μη(ν)*, η Roussou αναφέρει πως το *μη(ν)* είναι η άρνηση που χρησιμοποιείται με τα μόρια *να/ας* και με τα γερούνδια, ενώ το *δεν* χρησιμοποιείται σε όλα τα άλλα περιβάλλοντα (Roussou 2000: 66). Σύμφωνα με τα παραπάνω, η Roussou (2000) θέτει το ερώτημα για την πιθανότητα ύπαρξης δύο ΦΑρν στα ΝΕ, καθεμία από τις οποίες γεννιέται σε διαφορετική θέση:

(46) [_{ΣΔΤελ} *ότι/αν* [_{Αρν1} *δεν* [_{ΣΔΤροπ} *θα/να/ας* [_{Αρν2} *μη(ν)* [_{κλ Κλ + Ρ}]]]]].

Αν υποθέσουμε όμως ότι το (46) ισχύει, τότε δεν απεικονίζει το ότι τα δύο μόρια της άρνησης βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή μεταξύ τους ανάλογα με το περιβάλλον και, άρα, δεν μπορούν να συνμεφανίζονται βάσει του ότι το *δεν* εμφανίζεται σε περιβάλλοντα οριστικής και το *μη(ν)* σε περιβάλλοντα υποτακτικής (Roussou 2000: 73-74). Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω συντακτικούς περιορισμούς, η Roussou καταλήγει στο σχήμα (44), το οποίο με τη δυνατότητα μετακίνησης των *να* και *ας* καλύπτει τη σειρά εμφάνισης των όρων *να μη(ν)*.

Τέλος, η Roussou (2000) παρατηρεί, όπως και οι προηγούμενοι συγγραφείς, πως η σημασία της προστακτικής μπορεί να εκφραστεί συντακτικά με το μόριο *να* της υποτακτικής (και συνεπώς, το ρήμα *δεν* μπορεί να έχει την μορφολογία της προστακτικής) ή με το τροπικό μόριο *ας*, τα οποία μπορούν να πάρουν άρνηση (Roussou 2000: 82).

1.2.7. Η ανάλυση της Chatzopoulou (2012a,b, 2013)

Η Chatzopoulou αναφέρει πως η λειτουργία της άρνησης είναι να αντιστρέφει την τιμή αλήθειας της πρότασης όπου εμφανίζεται. Η προτασιακή

άρνηση της ΝΕ εκφέρεται με δύο μόρια, το *δεν* και το *μη(ν)*, τα οποία ονομάζει APN1 και APN2 αντίστοιχα. Σύμφωνα με την πλειοψηφία των αναλύσεων που είδαμε ήδη, τα δύο μόρια βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή ανάλογα με το περιβάλλον: το *δεν* εμφανίζεται σε προτάσεις με οριστική, ενώ το *μη(ν)* σε προτάσεις με μη-οριστική. Το *δεν* εμφανίζεται σε κύριες και δευτερεύουσες δηλωτικές προτάσεις. Η εμφάνιση του *μη(ν)* στις κύριες περιορίζεται στις αρνητικές προστακτικές, ενώ στις δευτερεύουσες εμφανίζεται όταν επιλέγεται από ένα μη-αληθειακό τύπο ρήματος (Chatzopoulou 2012: 46, 50-51).

Ωστόσο, η Chatzopoulou επισημαίνει πως η κατανομή των αρνητικών μορίων της ΝΕ με βάση την έγκλιση *δεν* καλύπτει όλες τις περιπτώσεις στις οποίες εμφανίζεται το *μη(ν)*. Για την ακρίβεια συνοψίζει την κατανομή των *δεν* και *μη(ν)* στον παρακάτω πίνακα (όπως παρατίθεται από τη Chatzopoulou 2012: 57):

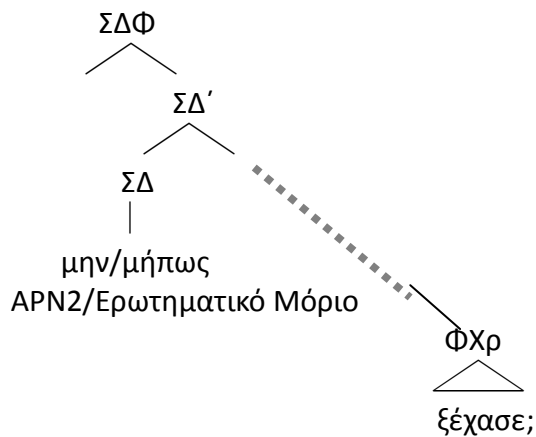
Σχήμα 1. Κατανομή των δεν και μη(ν) στα ΝΕ (τα παραδείγματα είναι δικά μας)

Περιβάλλον	παράδειγμα	APN1:	APN2:
		<i>δεν</i>	<i>μη(ν)</i>
Κύριες δηλωτικές προτάσεις	Ο Γιάννης <i>δεν</i> έχει διαβάσει σήμερα.	✓	
Συμπλήρωμα σε προτάσεις με αληθειακά ρήματα (σε οριστική)	Ξέρω ότι <i>δεν</i> έχει διαβάσει σήμερα.	✓	
Απαγόρευση (αναφορική)	Μη!		✓
Μόριο που εισάγει <i>ναι/ όχι</i> ερωτήσεις (μη-αρνητικό)	Μην έφυγε ;		✓
ΣΔ που επιλέγεται από ρήματα φόβου (μη-αρνητικό)	Φοβάμαι μην χτυπήσει.		✓
Μέσα στο συμπλήρωμα μη-αληθειακών ρημάτων	Ελπίζω να μην έρθει.	✓	✓
Με μη-αληθειακά μόρια: <i>να</i> (προστακτικής), <i>ας</i>	Να/ <i>ας</i> μην φύγουμε τώρα.		✓
Άρνηση μη-παρεμφατικών τύπων	Μη γνωρίζοντας, μη		✓

(λεξική άρνηση = με Ο, Επιθ, μόρια, γερούνδια)	καπνιστής κτλ.		
--	----------------	--	--

Η Chatzoroulou σημειώνει ότι το *μη(ν)* στα περιβάλλοντα όπου εμφανίζεται ως ερωτηματικό μόριο (εισάγει ερωτηματικές *ναι/όχι* προτάσεις) και ως ΣΔ που επιλέγεται από ρήματα φόβου ή άλλα μη-αληθειακά ρήματα: α. μπορεί να αντικατασταθεί με το *μήπως* και β. βρίσκεται ψηλότερα από τη ΦΑρν στην φραστική δομή και συγκεκριμένα σε θέση ΣΔ, όπως φαίνεται παρακάτω (Chatzoroulou 2012: 53-54):

(47)

Η Chatzoroulou βασισμένη στον van der Wouden (1994) υποστηρίζει πως το *μη(ν)* σε αυτήν τη θέση λειτουργεί ως ένα είδος πλεοναστικής ή παρατακτικής άρνησης, δηλαδή μία άρνηση κενή σημασιολογικά (Chatzoroulou, 2012α: 2, 2012β: 1216). Θα σχολιάσουμε εκτενέστερα την πλεοναστική άρνηση στις υποενότητες 2.2.1 και 2.2.2.

Η Chatzoroulou υποστηρίζει ότι το κοινό χαρακτηριστικό των περιβαλλόντων όπου εμφανίζεται το *μη(ν)* είναι ότι είναι (αποκλειστικά) μη-αληθειακά, και άρα το *μη(ν)* αποτελεί στοιχείο πολικότητας, σύμφωνα με τον ορισμό της Giannakidou (1998: 17):

Στοιχείο πολικότητας (ορισμός):

α. Στοιχείο πολικότητας α αποτελεί μία έκφραση της οποίας η κατανομή είναι περιορισμένη επειδή επηρεάζεται από κάποιο σημασιολογικό χαρακτηριστικό β μέσα στο περικείμενο όπου εμφανίζεται.

β. Το β είναι η (μη)αληθειακότητα.

Έτσι, η Chatzoroulou προτείνει τη διάκριση της κατανομής των δύο μορίων με βάση το αν είναι μαρκαρισμένα ως προς το χαρακτηριστικό της μη-αληθειακότητας (έννοια όπως τη χρησιμοποιεί η Giannakidou) και όχι με βάση την έγκλιση. Η Chatzoroulou δείχνει επιπλέον ότι η διάκριση των μορίων της άρνησης με βάση τη μη-αληθειακότητα δεν αποτελεί μοναδικό φαινόμενο στην ΝΕ, αλλά εμφανίζεται και σε άλλες Ινδο-ευρωπαϊκές γλώσσες (Chatzoroulou 2012: 73-79, 194). Το *μη(ν)* είναι μαρκαρισμένο ως αυτό το χαρακτηριστικό, ενώ το *δεν* όχι. Για αυτό και το *δεν* αποτελεί την πρωτοτυπική άρνηση της ΝΕ. Τα *δεν* και *μη(ν)* βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή, αφού η παρουσία του *μη(ν)* δεν μπορεί να αντικατασταθεί από το *δεν*. Αυτό γιατί τα μη-αληθειακά περιβάλλοντα προβάλλουν στη σύνταξη μία Φράση Μη-Αληθειακότητας που πρέπει να συμφωνεί με τη ΦΑρν.

Η ιδιότητα της μη-αληθειακότητας προβάλλεται στη σύνταξη ως (ανεξάρτητη) μέγιστη προβολή με τη Φράση Μη-Αληθειακότητας (στο εξής ΦΜηΑλ). Όταν η πρόταση έχει έναν μη-αληθειακό τελεστή, τότε αυτός προβάλλει την Φράση Μη-Αληθειακότητας στη σύνταξη. Έτσι, το *μη(ν)* ως προτασιακός τελεστής φέρει ένα μη-ερμηνεύσιμο χαρακτηριστικό [μη-ερμΜηΑλ] που πρέπει να ελεγχθεί από την κεφαλή της ΦΜηΑλ, είτε αυτή είναι ορατή είτε όχι (Chatzoroulou 2012: 196). Αυτή η κεφαλή μπορεί να πραγματώνεται από ερωτηματικούς ή αρνητικούς τελεστές, από υποθετικά μόρια (πχ *αν*) κτλ (Chatzoroulou 2012: 303). Γενικότερα, την κεφαλή της ΦΜηΑλ καταλαμβάνουν στοιχεία που δείχνουν πως μία πρόταση είναι περιβάλλον μη-αληθειακότητας. Ένα τέτοιο στοιχείο μπορεί να είναι το *να*. Ωστόσο, η Chatzoroulou επισημαίνει πως αυτή η κεφαλή δε χρειάζεται να είναι πάντα εκπεφρασμένη (*overt*). Άρα, η πραγμάτωσή της μπορεί να είναι και μηδενική φωνολογικά (\emptyset) (Chatzoroulou 2013: 60).

Όπως διευκρινίζει η Chatzoroulou, η ΦΜηΑλ που προτείνει δεν είναι ίδια με την Φράση Πολικότητας που εισηγείται ο Cullicover (1991), παρόλο που έχουν ομοιότητες σε σχέση με τα περιβάλλοντα στα οποία εμφανίζονται και στη θέση που έχουν στη φραστική δομή (προβάλλονται κάτω από τη ΦΣΔ). Αντίθετα, υποστηρίζει πως η Φράση Πολικότητας σχετίζεται πιο άμεσα με στη Σ Φράση που προτείνει η Laka (1990) στη βάση του ότι και οι δύο λογίζονται ως φράσεις που δείχνουν την τιμή αλήθειας της πρότασης. Η ΦΜηΑλ που εισηγείται η Chatzoroulou δε δείχνει το αν μια πρόταση είναι αρνητική ή καταφατική, αλλά μαρκάρει ένα περιβάλλον ως μη-αληθειακό. Για αυτό και προτείνει την προβολή της μόνο σε μη-αληθειακά περιβάλλοντα, και όχι σαν προβολή που μπορεί να πάρει δύο τιμές (+ ή -), όπως η Φράση Πολικότητας. Έτσι, δεν υπάρχει αντίστοιχα προβολή μιας Φράσης Αληθειακότητας, γιατί το αληθειακό περιβάλλον ορίζεται ως προκαθορισμένη (default) επιλογή (Chatzoroulou 2012: 195-196).

Καταληκτικά, με βάση τη διαχρονική μελέτη (αττική > κοινή> μεσαιωνική ελληνική) των δύο μορίων, η Chatzoroulou παρατηρεί πως το *μη(ν)* αποτελούσε και αποτελεί στοιχείο πολικότητας, με την έννοια ότι νομιμοποιείται (αποκλειστικά) σε περιβάλλοντα μη-αληθειακά. Η Chatzoroulou εντοπίζει τέσσερα περιβάλλοντα στα οποία το *μη(ν)* εμφανίζεται διαχρονικά: α. σε αρνητικές προσταγές (κύριες και δευτερεύουσες), β. ως ερωτηματικό μόριο σε ερωτηματικές προτάσεις, γ. ως συμπλήρωμα στα ρήματα που εκφράζουν φόβο και δ. ως λεξική άρνηση (Chatzoroulou 2012: 303-317).

Ειδικότερα, στα περιβάλλοντα αυτά το *μη(ν)* λειτουργεί ως: α. άρνηση στις προστακτικές και β. μη-αρνητικός ΣΔ, σαν ένα είδος πλεοναστικής ή παρατακτικής άρνησης (όπως την όρισε ο Van der Wouden 1994, 1997), δηλαδή μία άρνηση που δεν προσθέτει κάτι από σημασιολογική πλευρά στην πρόταση (Chatzoroulou 2012: 310-311). Ας δούμε παραδείγματα από τις αρνητικές και τις μη-αρνητικές χρήσεις του *μη(ν)*:

- (48) α. Μην έρθεις! (το *μη(ν)* ως άρνηση σε προσταγές)
β. Μην ήρθε ο Γιάννης; (το *μη(ν)* ως ερωτηματικό μόριο)
γ. Ο Γιάννης φοβάται μην αρρωστήσει. (το *μη(ν)* ως ΣΔ).

Σημειώνουμε πως χρήση του *μη(ν)* ως ΣΔ, όπως στο (48β), παρουσιάζεται μόνο με ρήματα φόβου (Chatzoroulou, 2012α: 315, 2013: 7). Επιπλέον, αυτές οι μη-αρνητικές χρήσεις του *μη(ν)* παρατηρούνται σε όλες τις φάσεις της ελληνικής (για παραδείγματα βλ. Chatzoroulou, 2011: 24-28).

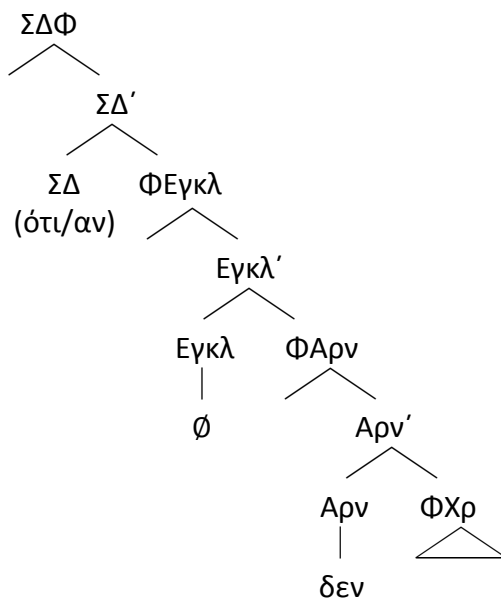
Αυτό όμως δε σημαίνει πως το *μη(ν)* δεν μπορεί να εκφράζει προτασιακή άρνηση. Ακολουθώντας τη Giannakidou (1998: 2-3, 93-95), η Chatzoroulou υποστηρίζει πως παρόλο που είναι στοιχείο πολικότητας, το *μη(ν)* μπορεί να λειτουργεί ως προτασιακή άρνηση, αφού η ίδια η προτασιακή άρνηση εκφράζεται από έναν τελεστή που δηλώνει σημασιολογικά τη μη-αληθειαικότητα (Chatzoroulou 2012: 1-3). Όταν λειτουργεί ως προτασιακή άρνηση, τότε είναι ένας αντι-αληθειακός τελεστής (Chatzoroulou 2012: 46, 189). Συνεπώς, το *μη(ν)* παραμένει στοιχείο πολικότητας, ακόμα και όταν χρησιμοποιείται ως άρνηση. Για τη Chatzoroulou αυτό μας δείχνει πως η ίδια η άρνηση μπορεί να αποτελεί στοιχείο πολικότητας.

Η διαφορά μεταξύ των δύο μορίων φαίνεται και από τη συμμετοχή τους στο φαινόμενο του κύκλου του Jespersen. Η Chatzoroulou συζητά διεξοδικά το φαινόμενο αυτό (βλ. Chatzoroulou 2012: 268-302), αλλά για λόγους οικονομίας χώρου θα παραθέσουμε ένα κεντρικό σημείο. Ο κύκλος του Jespersen είναι ένα φαινόμενο γραμματικοποίησης, σύμφωνα με το οποίο τα μόρια που εκφράζουν άρνηση ανανεώνονται (αλλάζουν φωνολογικά, μορφολογικά, συντακτικά και σημασιολογικά) μέσα στην πάροδο του χρόνου. Το *δεν* συμμετέχει σε αυτή την διαδικασία: ελλ. Κλασικής περιόδου: *ουκ* > ελλ. Μεσαιωνικής περιόδου: *ουδέν* > ΝΕ: *δεν*, ενώ το *μη(ν)* όχι. Για τη Chatzoroulou, αυτό αποτελεί ένα ακόμα τεκμήριο για την υπόσταση του *μη(ν)* ως στοιχείου πολικότητας, το οποίο μπορεί να λειτουργεί ως άρνηση στο κατάλληλο περιβάλλον (Chatzoroulou 2012: 1-2). Εκτενέστερη ανάλυση για αυτό το θέμα (καθώς και για την γενικότερη τοποθέτηση της Chatzoroulou πάνω στην υπόσταση των δύο μορίων άρνησης) παρέχεται και στην πρόσφατη μονογραφία της Chatzoroulou (2019), η οποία δεν ήταν εγκαίρως διαθέσιμη, ώστε να χρησιμοποιηθεί στην παρούσα εργασία.

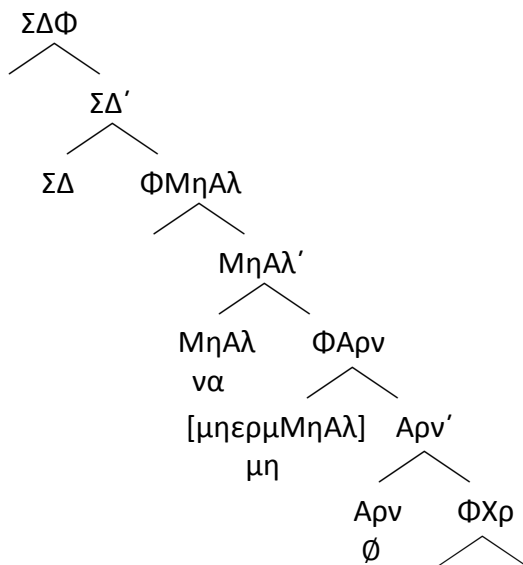
Σε σχέση με τη συντακτική υπόσταση των δύο μορίων, η Chatzoroulou ακολουθεί την ανάλυση της Giannakidou (1998). Υποστηρίζει πως η APN1 και η APN2 είναι κεφαλές, οι οποίες προβάλλουν μία μέγιστη προβολή στην Φραστική

Δομή, την ΦΑρν, η οποία βρίσκεται ανάμεσα από τη ΦΕγκλ και τη ΦΧρ (Chatzoroulou, 2012α: 48, 2013: 3). Ωστόσο, όπως είπαμε ήδη, με το μη(ν) υπάρχει και η προβολή της ΦΜηΑλ που νομιμοποιεί το μη(ν) σε αυτά τα περιβάλλοντα (η ΦΜηΑλ προηγείται της ΦΑρν στην φραστική δομή). Με το δεν δεν υπάρχει προβολή της ΦΜηΑλ, αφού είναι η πρωτοτυπική άρνηση της ΝΕ. Ας δούμε τα παραπάνω σχηματικά:

(49)α. Δομή φραστικού δείκτη με το δεν

β. Δομή φραστικού δείκτη με το μη(ν)

1.2.8. Ανακεφαλαίωση

Συνολικά, είδαμε πως οι παραπάνω ερευνητές συμφωνούν στο ότι τα μόρια *δεν* και *μη(ν)* βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή μεταξύ τους. Τα περιβάλλοντα εμφάνισής τους διαχωρίζονται άλλοτε με συντακτικά κριτήρια, δηλαδή την έγκλιση της πρότασης (βλ. Veloudis 1982, Tsimpli 1990, Giannakidou 1998, Roussou 2000, Philippaki-Warburton 1994, 1998, Philippaki-Warburton & Spyrgoroulos 2004) και άλλοτε με σημασιολογικά κριτήρια, δηλαδή τη μη-αληθειαικότητα (Chatzopoulou 2012). Εκτός από τη Chatzopoulou (2012, 2013) οι υπόλοιποι συγγραφείς που αναφέραμε θεωρούν τα *δεν* και *μη(ν)* ως αρνητικούς δείκτες που προβάλλουν Φράση Άρνησης.

Είναι ενδιαφέρον πως οι Βελούδης (2005), Philippaki-Warburton (1994), Giannakidou (1998, 2006, 2009) και Chatzopoulou (2012) εντοπίζουν και μία σημασιολογική διαφορά μεταξύ των δύο μορίων: το *δεν* αντιστρέφει την τιμή αλήθειας της πρότασης στην οποία εμφανίζεται, ενώ το *μη(ν)*, καθώς εκφράζει την άρνηση μίας επιθυμίας του ομιλητή, *δεν* αντιστρέφει την τιμή αλήθειας της πρότασης (αυτό εξαρτάται και από το είδος της πρότασης, κάτι όμως που υπερβαίνει τα όρια της παρούσας εργασίας και, έτσι, *δεν* θα σχολιαστεί περαιτέρω). Αυτή είναι μία σημαντική παρατήρηση, καθώς θέτει τους πρώτους προβληματισμούς ως προς τη συντακτική προβολή του *μη(ν)* στη φραστική δομή, αν η σημασία του *δεν* είναι αυτή της πρωτοτυπικής άρνησης.

Στην υποενότητα που ακολουθεί θα διερευνήσουμε θέματα από τη σύνταξη και τη σημασιολογία της άρνησης διαγλωσσικά. Στόχος μας είναι να εντοπίσουμε ομοιότητες και διαφορές για τον ρόλο της άρνησης στα ΝΕ σε σχέση με άλλες γλώσσες. Κάποια ερωτήματα που θα απαντηθούν αφορούν το αν και στις άλλες γλώσσες ο σημασιολογικός ρόλος της άρνησης είναι να αντιστρέφει την τιμή αλήθειας της πρότασης, αν οι αρνητικοί δείκτες έχουν υπόσταση κεφαλής και σε άλλες γλώσσες κ.ά. Τα θέματα που σχολιάζονται αφορούν συντακτικές και σημασιολογικές όψεις της άρνησης. Η ανάλυση που θα σχολιάσουμε είναι αυτή του Zeijlstra, ο οποίος μεταξύ των γλωσσών που σχολιάζει αναφέρεται και στα ΝΕ δείχνοντας με παραδείγματα (βλ. Zeijlstra 2004: 125-128) τον λόγο για τον οποίο τα ΝΕ περιλαμβάνονται στις γλώσσες Αρνητικής Συμφωνίας. Αυτό είναι ένα πολύ ενδιαφέρον στοιχείο, εφόσον το φαινόμενο που εξετάζουμε στην παρούσα εργασία

(τη διπλή άρνηση) είναι σπάνιο στις γλώσσες που χαρακτηρίζονται ως γλώσσες Αρνητικής Συμφωνίας. Ταυτόχρονα, κεντρικό σημείο στην ανάλυση του Zeijlstra αποτελούν και τα στοιχεία πολικότητας, τα οποία θα μας απασχολήσουν ιδιαίτερα και στα επόμενα κεφάλαια της εργασίας μας (κυρίως στο κεφάλαιο 3, όπου θα ασχοληθούμε με την υπόσταση του μορίου *μη(ν)* ως στοιχείου πολικότητας). Κύριο μέλημά μας θα είναι η απόδοση κεντρικών σημείων της ανάλυσης του Zeijlstra με τέτοιο τρόπο, ώστε να σχετίζεται με τη θέση των αρνητικών δεικτών στα NE και τη σχέση που έχουν οι αρνητικές δείκτες με τη νομιμοποίηση των στοιχείων πολικότητας σε διαγλωσσικό επίπεδο (έχοντας πάντα ως άξονα την υπόσταση του *μη(ν)* ως στοιχείου πολικότητας). Γεννιέται εύλογα ένα πρώτο ερώτημα: Αν το *μη(ν)* είναι στοιχείο πολικότητας, και νομιμοποιείται από την άρνηση (όπως θα δούμε στην ενότητα που ακολουθεί), μπορεί να έχουμε μία εξήγηση για την ακολουθία *μη(ν) δεν*; Αυτό το ερώτημα θα απαντηθεί στο κεφάλαιο 3. Ακολουθεί μία ενότητα με στοιχεία για την άρνηση διαγλωσσικά.

1.3. Η άρνηση διαγλωσσικά

Ο Zeijlstra αναφέρει πως η σημασιολογική λειτουργία της άρνησης διαγλωσσικά είναι να αντιστρέφει την τιμή αληθείας της πρότασης στην οποία εμφανίζεται. Ωστόσο, κάθε γλώσσα έχει διαφορετικό τρόπο να εκφράζει συντακτικά αυτή την λειτουργία (Zeijlstra 2007: 498-499, 2013: 793). Ο ίδιος διαχωρίζει τέσσερις κατηγορίες αρνητικών στοιχείων που εκφράζουν την άρνηση συντακτικά στις γλώσσες του κόσμου. Ακολουθεί το σχήμα που συγκεντρώνει αυτές τις κατηγορίες, όπως εμφανίζεται στον Zeijlstra (2004: 39):

Σχήμα 1. Τα αρνητικά στοιχεία

<i>Είδος αρνητικού στοιχείου</i>	<i>Ιδιότητες</i>	<i>Παραδείγματα</i>
Αρνητικοί δείκτες	Εισάγουν προτασιακή πρόταση	<i>Niet</i> (ολλανδικά) <i>Not</i> (αγγλικά)
Αρνητικοί Ποσοδείκτες	Ποσοδείκτες που εισάγουν πάντα άρνηση και δεσμεύουν μία μεταβλητή	<i>Niets</i> (ολλανδικά) <i>Nothing</i> (αγγλικά)

	μέσα στο πεδίο εμβέλειας της άρνησης	
αρνητικές-λέξεις (n-words)	Ποσοδείκτες που εισάγουν άρνηση σε συγκεκριμένες συντακτικές δομές	<i>Personne, rien</i> (γαλλικά) <i>Nessuno</i> (ιταλικά)
Ημι-αρνητικά	Ρήματα ή προθέσεις που έχουν αρνητική σημασία και μπορούν να παραφραστούν με μία αρνητική πρόταση	<i>Sans</i> (γαλλικά) <i>Few</i> (αγγλικά)

Όπως έχουμε δει στην ενότητα 1.2, τα *δεν* και *μη(ν)* στα ΝΕ εμπίπτουν στην κατηγορία των αρνητικών δεικτών, αφού συμμετέχουν στην προτασιακή άρνηση.

Ο Zeijlstra αναφέρει πως τα παραπάνω στοιχεία μοιράζονται ένα κοινό στοιχείο που τα καθιστά αρνητικά έναντι των άλλων στοιχείων που υπάρχουν στις γλώσσες και, παράλληλα, τους δίνει τη δυνατότητα να δημιουργούν αρνητικά περιβάλλοντα και να νομιμοποιούν στοιχεία αρνητικής πολικότητας. Αυτό το κοινό στοιχείο των αρνητικών μορίων είναι το χαρακτηριστικό της αντι-αληθαιακότητας (ακολουθώντας την Giannakidou 1997, 1999). Σύμφωνα με τον Zeijlstra (2004: 43) (και με την Giannakidou 2011: 1675-1680, όπως έχουμε δει στην ενότητα 1.2.5), η αντι-αληθαιακότητα είναι η ιδιότητα που επιτρέπει σε μία πρόταση να εκφράζει άρνηση. Η αντι-αληθαιακότητα είναι μία υπο-περίπτωση μη-αληθαιακότητας, όπως φαίνεται στο παρακάτω σχήμα που δίνει ο Zeijlstra (2004: 43):

Σχήμα 2.

Έστω ότι *Τελ* είναι ένα προτασιακός τελεστής

A. αν $Τελ(\phi) \rightarrow \phi$ είναι λογικά έγκυρο, τότε ο *Τελ* είναι αληθαιακός. Αλλιώς είναι μη-αληθαιακός.

B. αν $Τελ(\phi) \rightarrow \neg\phi$ είναι λογικά έγκυρο, τότε ο *Τελ* είναι αντι-αληθαιακός.

Το παραπάνω σχήμα μας δείχνει πως η αντι-αληθαιακότητα ως ιδιότητα ενός προτασιακού τελεστή περιέχει τη σημασία του να αντιστρέφεται η τιμή αλήθειας

μιας πρότασης ϕ . Έτσι, το A σημαίνει πως αν ένας προτασιακός τελεστής είναι αληθειακός, τότε η πρόταση ϕ στην οποία εμφανίζεται είναι αληθής, ενώ το B σημαίνει πως αν ένας προτασιακός τελεστής είναι αντι-αληθειακός, τότε η πρόταση ϕ είναι ψευδής (βλ. και Giannakidou, 1999: 384, 2011: 1674-1675).

Η αντι-αληθειαικότητα είναι και το περιβάλλον όπου νομιμοποιούνται τα αρνητικά στοιχεία πολικότητας (Zeijlstra 2013: 809). Τα στοιχεία αρνητικής πολικότητας είναι άμεσα συνδεδεμένα με τη σύνταξη και τη σημασιολογία της άρνησης. Όπως είδαμε και στην ανάλυση της Chatzorouliou, το $\mu\eta(\nu)$ αποτελεί στοιχείο πολικότητας. Το ερώτημα είναι με ποιον τρόπο αποκτά αρνητικό νόημα, γίνεται δηλαδή δείκτης άρνησης. Σε αυτή την ερώτηση θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε στο κεφάλαιο 3.

Συνοπτικά, ο Zeijlstra (2004: 45) υποστηρίζει πως ως αρνητικό στοιχείο λογίζεται κάθε στοιχείο που μπορεί να δημιουργεί ένα αρνητικό περιβάλλον. Ο Zeijlstra επισημαίνει πως υπάρχουν δύο τρόποι ορισμού του αρνητικού περιβάλλοντος: α. αρνητικό ονομάζεται ένα περιβάλλον αν το εισάγει ένας αντι-αληθειακός τελεστής ή β. αρνητικό ονομάζεται το περιβάλλον που έχει αρνητικό νόημα λόγω εμφάνισης αρνητικού τελεστή. Ο συγγραφέας σημειώνει πως ο ορισμός αυτός είναι κυκλικός (επειδή η πρόταση β ορίζεται με βάση την άρνηση), οπότε μας δίνει και το τελικό σχήμα του ορισμού, το οποίο δίνουμε παρακάτω σε δική μας μετάφραση από τον Zeijlstra (2004: 45):

Σχήμα 3. Ένα αρνητικό περιβάλλον X εισάγεται σε μία πρόταση Π αν

- A. η Π περιέχει έναν αντι-αληθειακό T_{el} , ο οποίος εισάγει το X περιβάλλον, ή
- B. η Π περιέχει έναν τελεστή T_{el} , ο οποίος επιτρέπει στην Π να έχει ένα νόημα Π' , το οποίο να περιέχει έναν αντι-αληθειακό T_{el} .

Ο Zeijlstra ορίζει πως τα αρνητικά στοιχεία δημιουργούν ένα αρνητικό περιβάλλον (μετάφραση από τον Zeijlstra 2004: 45):

Σχήμα 4. Ένα αρνητικό στοιχείο είναι ένα στοιχείο που κάτω από καθορισμένες συνθήκες εισάγει ένα αρνητικό περιβάλλον X .

Εφόσον τα αρνητικά στοιχεία δημιουργούν ένα αρνητικό περιβάλλον, καταλήγουμε πως τα ίδια αποτελούν τελεστές αντι-αληθείας με βάση τον ορισμό στο σχήμα 3 (αντιστρέφουν την τιμή αλήθειας της πρότασης στην οποία εμφανίζονται).

Περνάμε σε ένα ακόμη κεντρικό σημείο στο έργο του Zeijlstra, δηλαδή στο ότι ο ίδιος υιοθετεί τη διάκριση της άρνησης σε προτασιακή και μερική (*constituent negation*), όπως προτάθηκε από τον Klima (1964), με βάση το πεδίο εμβέλειάς τους. Αν η άρνηση εκφράζεται με έναν αρνητικό (αντι-αληθειακό) τελεστή, τότε η άρνηση έχει πεδίο εμβέλειας όλη την πρόταση. Αυτή είναι η προτασιακή άρνηση. Αν η άρνηση αφορά σε ένα στοιχείο μέσα στην πρόταση, τότε η άρνηση ονομάζεται μερική¹ (Ο όρος 'μερική άρνηση' αποτελεί μετάφραση του αγγλικού όρου 'constituent negation, όπως αυτός έχει αποδοθεί από τους Holton, Mackridge και Φιλιππάκη-Warburton (2013: 400).) και έχει πεδίο εμβέλειας της το συστατικό, το οποίο προσδιορίζει (Zeijlstra 2004: 47). Ας δούμε ένα παράδειγμα για τα παραπάνω:

- (50) α. *with no clothes is Sue attractive*
β. *with no clothes Sue is attractive.*

Ο ίδιος παρατηρεί πως στο (50α) έχουμε προτασιακή άρνηση, καθώς το ρήμα έχει μετακινηθεί στην κεφαλή ΣΔ και η άρνηση αφορά στη σημασία όλη της πρότασης (εν προκειμένω, αρνείται την ελκυστικότητα της Sue ανεξαρτήτως των ρούχων που φοράει). Στο (50β) το ρήμα παραμένει στη θέση του και η άρνηση θέτει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η Sue είναι ελκυστική (δηλαδή, χωρίς ρούχα)

¹ Ταυτόχρονα, ο Zeijlstra σχολιάζει και τα κριτήρια του Klima (1964) (όπως είδαμε ήδη στην ανάλυση του Veloudis) για τη διάκριση της προτασιακής και της μερικής άρνησης. Πιο αναλυτικά, τα κριτήρια του Klima για να διακρίνουμε την προτασιακή άρνηση είναι η συμβατότητά της με: α. τις θετικές ερωτήσεις-ηχώ, β. την παρουσία του *not even* και γ. την παρουσία του *either* στην πρόταση. Για την μερική άρνηση ισχύουν διαφορετικά κριτήρια, δηλαδή η συμβατότητά της με: α. τις αρνητικές ερωτήσεις-ηχώ και β. με την παρουσία του *too* στην πρόταση και η ασυμβατότητά της με την παρουσία του *not even* (Zeijlstra 2004: 47-48). Για λόγους οικονομίας χώρου, δε θα παραθέσουμε παραδείγματα για τα παραπάνω κριτήρια (για παραδείγματα στα ΝΕ βλ. ενότητα 1.2.2. και για παραδείγματα στα αγγλικά βλ. Zeijlstra 2004: 47-48).

(Zeijlstra 2013: 794-795, καθώς και για παρόμοια παραδείγματα βλ. και ανάλυση της Haegeman 1995: 73).

Ο Zeijlstra αναφέρει πως, παρά τις διαφορές που εμφανίζουν οι γλώσσες ως προς την συντακτική πραγμάτωση της προτασιακής άρνησης, υπάρχουν δύο κοινά συντακτικά χαρακτηριστικά. Το πρώτο χαρακτηριστικό, έτσι όπως σημειώθηκε πρωταρχικά από τον Horn (1989), είναι πως οι αρνητικές προτάσεις σε κάθε γλώσσα αποτελούν τη μαρκαρισμένη εκδοχή της αντίστοιχης καταφατικής πρότασης. Σε καμία γλώσσα η καταφατική πρόταση δεν είναι μαρκαρισμένη και η αρνητική αμαρκάριστη. Οι διαγλωσσικές διαφορές εντοπίζονται στον τρόπο με τον οποίο μαρκάρει κάθε γλώσσα την άρνηση σε μία πρόταση (Zeijlstra 2007: 500). Το δεύτερο χαρακτηριστικό είναι πως η άρνηση πρέπει να εκφράζεται συντακτικά με κάποιο μόριο και όχι με κάποια συντακτική στρατηγική, όπως για παράδειγμα με αλλαγή των όρων της πρότασης. Οι διαγλωσσικές διαφορές προκύπτουν στον τύπο, τη θέση και τον αριθμό των αρνητικών μορίων (Zeijlstra 2013: 796).

Ακολουθώντας την Zanuttini (2001), ο Zeijlstra αναφέρει πως υπάρχουν τρεις κατηγορίες αρνητικών μορίων διαγλωσσικά: α. οι επιρρηματικοί αρνητικοί δείκτες, β. οι προρρηματικοί αρνητικοί δείκτες και γ. οι προσφυματικοί αρνητικοί δείκτες (Zeijlstra 2007: 500). Ας δούμε ένα παράδειγμα για κάθε κατηγορία, όπως αυτά παρατίθενται από τον Zeijlstra (2007):

(51) α. Hans kommt nicht. (γερμανικά)

Χανς έρχεται δεν

‘Ο Χανς δεν έρχεται’.

β. Gianni non ha telefonato. (ιταλικά)

Γιάννης δεν έχει τηλεφωνήσει

‘Ο Γιάννης δεν έχει τηλεφωνήσει’.

γ. John elmalari sevmedi. (τούρκικα)

ο Γιάννης μήλα αρέσουν.δεν

‘Ο Γιάννης δεν αγαπά τα μήλα’.

Καθώς η εργασία μας αφορά στα NE, θα αναφερθούμε σε αυτήν την κατηγορία αρνητικών μορίων στην οποία εμπίπτουν τα NE, δηλαδή στην β. Σε αυτήν

την κατηγορία τα αρνητικά μόρια μέσω των οποίων εκφράζεται η προτασιακή άρνηση είναι αρνητικοί δείκτες που είτε προσκολλώνται στο παρεμφατικό ρήμα είτε δεν προσκολλώνται μορφολογικά πάνω στο ρήμα (όπως στα ΝΕ). Για παράδειγμα, εκτός από τα ιταλικά, στην κατηγορία β ανήκουν και τα τσέχικα, όπου ο αρνητικός δείκτης είναι μέρος του ρήματος (μορφολογικά):

- (52) Milan nevola. (τσέχικα)
ο Μίλαν δεν.τηλεφωνεί
‘Ο Μίλαν δεν τηλεφωνεί’.

Τα ΝΕ ανήκουν στην κατηγορία β, όχι όμως με την έννοια ότι το αρνητικό μόριο προσκολλάται πάνω στο ρήμα μορφολογικά, αλλά αποτελεί έναν ξεχωριστό αρνητικό δείκτη, ο οποίος πάντα προηγείται του παρεμφατικού ρήματος (Zeijlstra 2013: 796-797).

Ο Zeijlstra αναφέρεται και στη συντακτική θέση αυτών των αρνητικών μορίων. Ειδικότερα, τα στοιχεία της κατηγορίας β αποτελούν κεφαλές μίας Φράσης Άρνησης. Αυτό μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα γιατί είναι αυτό που ισχύει για τα ΝΕ. Πιο αναλυτικά, ο Zeijlstra, ακολουθώντας τα διαγνωστικά κριτήρια της Zanuttini, προτείνει πως τα αρνητικά μόρια που βρίσκονται δίπλα στο παρεμφατικό ρήμα αποτελούν συντακτικές κεφαλές, οι οποίες παίρνουν ως συμπλήρωμα μια ρΦ (Zeijlstra 2013: 799). Η Zanuttini (2001) υποστηρίζει πως οι προρρηματικοί δείκτες εμποδίζουν την ανύψωση των κλιτικών και τη μετακίνηση του ρήματος στην κεφαλή ΣΔ:

- (53) α. Jean l_i fait manger t_i à Paul.
Ο Γιάννης αυτό κάνει να φάει στον Παύλο
‘Ο Γιάννης αναγκάζει τον Παύλο να το φάει’.
- β. *Jean l_i ‘a fait ne pas manger t_i à l’enfant.
Ο Γιάννης αυτό έχει κάνει APN APN φάει στο παιδί
‘Ο Γιάννης έχει αναγκάσει το παιδί να μη το φάει’

γ. Jean ne l_i ' a pas fait manger t_i à Paul. (από Zeijlstra 2013: 799-800).

Ο Γιάννης APN αυτό έχει APN κάνει φάει στον Παύλο

‘Ο Γιάννης δεν έχει αναγκάσει τον Παύλο να το φάει’.

Στο (53α) το κλιτικό *la* μετακινείται από θέση αντικείμενου του απαρεμφατικού ρήματος (*manger*) της εγκιβωτισμένης πρότασης σε θέση αντικείμενου του παρεμφατικού ρήματος (*fait*) της κύριας πρότασης. Στο (53β) βλέπουμε πως αυτή η μετακίνηση δεν είναι δυνατή λόγω του *ne*, το οποίο ως αρνητικός δείκτης εμποδίζει τη μετακίνηση του κλιτικού έξω από τα όρια της απαρεμφατικής πρότασης. Το (53γ) είναι γραμματικό, γιατί το *ne* βρίσκεται στην κύρια πρόταση και το *la* στη δευτερεύουσα απαρεμφατική. Αυτό σημαίνει πως το *la* είναι εκτός του πεδίου εμβέλειας του *ne* και άρα το τελευταίο δεν μπορεί να εμποδίσει τη μετακίνησή του. Αυτά τα παραδείγματα μας δείχνουν πως οι αρνητικοί δείκτες εμποδίζουν τη μετακίνηση κεφαλών (όταν αυτές βρίσκονται στο πεδίο εμβέλειάς τους), γιατί είναι οι ίδιοι συντακτικές κεφαλές, τις οποίες δεν μπορεί ένα άλλο στοιχείο να προσπεράσει ώστε να ανυψωθεί σε άλλη θέση μέσα στην πρόταση (Zeijlstra 2013: 799-800).

Ακόμα, ο Zeijlstra (2004: 161, 2013: 800) για να ενισχύσει τη θέση της Zanuttini (2001), αναφέρει ένα διαγνωστικό κριτήριο που πρότεινε ο Merchant (2006), το οποίο διακρίνει τα αρνητικά εκείνα μόρια που προσκολλώνται στο παρεμφατικό ρήμα και αποτελούν κεφαλές (X^0), από εκείνα που είναι φράσεις ($X\Phi$). Ας δούμε κάποια παραδείγματα:

- (54) α. *why not?* (αγγλικά)
β. **perche non?* (Ιταλικά)
γ. **γιατί δεν;*

Το (54α) στα αγγλικά είναι γραμματικό, καθώς η άρνηση *not* αποτελεί μία φράση, η εμφάνιση της οποίας δεν εξαρτάται από το αν υπάρχει ρήμα στην πρόταση ή όχι. Με άλλα λόγια, δεν χρειάζεται το *not* να συνοδεύει πάντα έναν ρηματικό τύπο. Αντίθετα, στο (54β) με τα ιταλικά και στο (54γ) με τα ελληνικά, το ίδιο παράδειγμα παράγει αντιγραμματικό αποτέλεσμα, καθώς οι αρνητικοί δείκτες

σε αυτές τις γλώσσες είναι κεφαλές που παίρνουν ως συμπλήρωμα μια ρΦ (Zeijlstra 2004: 164-165, 2013: 800). Στο (54γ) η πρόταση είναι αντιγραμματική γιατί δεν υπάρχει ρήμα στην πρόταση (βλ. το γραμματικό: *Γιατί δεν έρχεσαι;*). Κατά συνέπεια, η Φράση Άρνησης στα ΝΕ (αλλά και σε άλλες γλώσσες, όπως τα Ιταλικά) παίρνει υποχρεωτικά ως συμπλήρωμα μία ρΦ.

Ο Zeijlstra διευκρινίζει πως όλοι οι αρνητικοί δείκτες που βρίσκονται σε προορηματική θέση δε γεννιούνται στην κεφαλή Ar_n^0 . Ακολουθώντας την Zanuttini, αναφέρει πως υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες αρνητικών δεικτών: ισχυροί αρνητικοί δείκτες, αδύναμοι αρνητικοί δείκτες, αρνητικά προσφύματα και αρνητικά επιρρήματα. Οι ισχυροί αρνητικοί δείκτες είναι η υποομάδα εκείνη που πάντα προηγείται του παρεμφατικού ρήματος και αποτελεί ξεχωριστό μόριο. Αυτοί οι δείκτες γεννιούνται στην κεφαλή Ar_n^0 . Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν και οι αρνητικοί δείκτες των ΝΕ (αλλά και των Ιταλικών: βλ. (51β)). Αντίθετα, οι αδύναμοι αρνητικοί δείκτες που προσκολλώνται μορφολογικά στο ρήμα, γεννιούνται σε θέση προσαρτήματος της κεφαλής P^0 και μετά μετακινούνται μαζί με το ρήμα στην κεφαλή Ar_n^0 (στις γλώσσες με σειρά όρων ΥΡΑ) (όπως στα Τσέχικα: βλ. (52)). Αυτή η μετακίνηση είναι αποτέλεσμα της διαδικασίας ελέγχου χαρακτηριστικών. Ο αρνητικός δείκτης που βρίσκεται πάνω στο ρήμα φέρει ένα μη-ερμηνεύσιμο χαρακτηριστικό, το [μηερμΑΡΝ], το οποίο πρέπει να ελεγχθεί από ένα ερμηνεύσιμο χαρακτηριστικό [ερμΑΡΝ], προκειμένου να εξαλειφθεί. Για να γίνει αυτό, το [μηερμΑΡΝ] μετακινείται στην Ar_n^0 , όπου θα προβάλλει μία ΦΑρ_n, και θα συγχωνευτεί με έναν αρνητικό τελεστή, ο οποίος θα φέρει το χαρακτηριστικό [ερμΑΡΝ]. Με τη συμφωνία χαρακτηριστή-κεφαλής, το μη-ερμηνεύσιμο χαρακτηριστικό θα εξαλειφθεί (Zeijlstra 2004: 167-169). Ο Zeijlstra αναφέρει πως η ΦΑρ_n εμφανίζεται στην φραστική δομή γλωσσών που έχουν ένα ορατό για τη σύνταξη [μηερμΑΡΝ] χαρακτηριστικό, το οποίο με τη σειρά του εμφανίζεται σε γλώσσες που σχηματίζουν άρνηση με κάποιον αρνητικό δείκτη (ο αρνητικός δείκτης μπορεί να φέρει είτε το [μηερμΑΡΝ] είτε το [ερμΑΡΝ]) (Zeijlstra 2004: 175, 245).

Στα ελληνικά, οι αρνητικοί δείκτες είναι πάντα ερμηνεύσιμοι, άρα φέρουν το χαρακτηριστικό [ερμΑΡΝ]. Αναλυτικότερα τα αρνητικά μόρια *δεν* και *μη(ν)* των ΝΕ αποτελούν συντακτικές κεφαλές που γεννιούνται στην κεφαλή Ar_n^0 και προβάλλουν στη σύνταξη μία μέγιστη προβολή, δηλαδή μία Φράση Άρνησης. Είναι

ενδιαφέρον πως δεν συμφωνούν όλοι ερευνητές ως προς τη θέση της ΦΑρν στην φραστική δομή. Για παράδειγμα, ο Pollock (1989) προτείνει πως η θέση της ΦΑρν διαγλωσσικά είναι κάτω από τη ΦΧρ και πάνω από τη ΦΣυμφ. Ωστόσο, ο Ouhalla (1991) (όπως αναφέρεται από τον Zeijlstra 2013: 803) υποστηρίζει πως η θέση της ΦΑρν υπόκειται σε παραμετρική διαφοροποίηση. Ο Ouhalla προτείνει την παρακάτω παράμετρο:

- (55) Παράμετρος Άρνησης
α. η Άρνηση διαλέγει μια ΦΧρ.
β. η Άρνηση διαλέγει μια ΡΦ.

Ο Zeijlstra (2013) αναφέρει πως η Zanuttini (1991, 1997) προτείνει τέσσερις πιθανές θέσεις για τη ΦΑρν στη φραστική δομή των ρομανικών γλωσσών ανάλογα με τον αρνητικό δείκτη που εμφανίζεται κάθε φορά:

- (56) [ΦΑρν1 [ΦΧρ1 [ΦΑρν2 [ΦΧρ2 [ΦΑρν3 [ΦΟψπαρ [ΦΟψγεν [ΦΑρν4]]]]]]] (από Zeijlstra 2013: 803).

Η Zanuttini (1991, 1997) υποστηρίζει πως οι διαφορετικές θέσεις που μπορεί να εμφανιστεί η ΦΑρν στον φραστικό δείκτη εξαρτώνται από σημασιολογικά και συντακτικά χαρακτηριστικά του ίδιου του αρνητικού δείκτη (π.χ. το αν εξαρτάται από την έγκλιση ή όχι ή αν εμφανίζεται σε μη-αληθειακά περιβάλλοντα ή όχι, όπως συζητήσαμε στην ανάλυση της Chatzopoulou (2012) για το *μη(ν)*) (Zeijlstra 2013: 803-804). Για την Zanuttini (1991, 1997), οι θέσεις στο (56) έχουν καθολική ισχύ: σε όλες τις γλώσσες του κόσμου η ΦΑρν μπορεί να εμφανιστεί σε κάποια από τις τέσσερις θέσεις, ανάλογα με τους αρνητικούς δείκτες της ίδιας της γλώσσας και ανάλογα με το σημασιο-συντακτικό περιβάλλον (έγκλιση, μη-αληθειακότητα κτλ).

Ο Zeijlstra προτείνει κάτι διαφορετικό από τις παραπάνω απόψεις. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει πως οι αρνητικοί δείκτες υπακούουν σε δύο συντακτικούς περιορισμούς, ώστε να ανταποκρίνονται σημασιολογικά στον ορισμό της προτασιακής άρνησης. Ο πρώτος περιορισμός είναι να βρίσκονται πάνω από τη ρΦ, ώστε το πεδίο εμβέλειάς τους να περιλαμβάνει την πρόταση και όχι μόνο ένα

συστατικό της (στη βάση του ότι ως άρνηση συστατικού εννοείται η άρνηση συστατικού). Αυτός ο περιορισμός ισχύει για όλες τις γλώσσες, παρά τη διαγλωσσική ποικιλότητα που εμφανίζεται φωνολογικά ή/και μορφολογικά στη θέση της ΦΑρν (βλ. (51), (52)). Ο δεύτερος περιορισμός είναι ότι δεν μπορούν να έχουν θέση στην κεφαλή ΣΔ, γιατί αλλιώς θα εισέρχονταν στο πεδίο εμβέλειας των τελεστών της προσλεκτικής ισχύος μιας πρότασης. Έτσι, προκύπτει πως η δομική θέση της ΦΑρν διαγλωσσικά είναι σχετικά ελεύθερη, με τον Zeijlstra να επισημαίνει πως κάθε διαφορετική θέση έχει σημασιολογική επίπτωση, καθώς το πεδίο εμβέλειας είναι διαφορετικό ανάλογα με τη συντακτική θέση. Αυτό σημαίνει πως αν η άρνηση προσδιορίζει ένα μόνο συστατικό (π.χ. μία ΟΦ), τότε η σημασία της άρνησης αφορά το συγκεκριμένο συστατικό. Μία πρόταση μπορεί να αποτελείται από μία κύρια πρόταση και μία δευτερεύουσα. Αν η άρνηση προσδιορίζει το ρήμα της κύριας, τότε η σημασία της άρνησης επηρεάζει μόνο το νόημα της κύριας πρότασης και η δευτερεύουσα θεωρείται καταφατική πρόταση. Ανάλογα με το πεδίο εμβέλειάς της, η άρνηση επηρεάζει διαφορετικά στοιχεία στην πρόταση (Zeijlstra 2004, 2013: 804).

Ακόμα, ο Zeijlstra σχολιάζει πως, ενώ στην προτασιακή άρνηση ο αρνητικός δείκτης επηρεάζει τη σημασία όλης της πρότασης, η θέση της ΦΑρν δεν μπορεί να είναι στην αρχή της πρότασης (εκτός από σπάνιες περιπτώσεις). Παρόλα αυτά, σε γλώσσες που η άρνηση εμφανίζεται αριστερά του ρήματος, αν το ρήμα είναι πρώτο στην πρόταση, τότε η άρνηση μπορεί να εμφανίζεται ως πρώτο στοιχείο (Zeijlstra 2007: 503). Ένα τέτοιο παράδειγμα γλώσσας αποτελεί και η ελληνική:

- (57) α. Ο Γιάννης δεν ήρθε.
β. Δεν ήρθε ο Γιάννης.

Από τα παραδείγματα βλέπουμε πως η άρνηση μπορεί να βρίσκεται στη μέση της πρότασης (middle field, βλ. Zeijlstra 2007: 503), αλλά και στην αρχή της, καθώς η άρνηση βρίσκεται πάντα στα αριστερά του ρήματος και αποτελεί μία ενότητα με το ρήμα (κάτι που ήδη είδαμε από την ανάλυση του Veloudi (1982)).

Τέλος, ο Zeijlstra αναφέρεται και στο φαινόμενο της Αρνητικής Συμφωνίας ως το φαινόμενο κατά το οποίο δύο ή παραπάνω στοιχεία που μπορούν να

εκφράσουν άρνηση από μόνα τους εμφανίζονται μαζί σε μία πρόταση και σημασιολογικά εκφράζουν μία μόνο άρνηση. Οι γλώσσες που δεν εμφανίζουν Αρνητική Συμφωνία ονομάζονται γλώσσες Διπλής Άρνησης. Ο Zeijlstra (όπως και η Giannakidou) τοποθετεί τα ελληνικά στην κατηγορία γλωσσών που εμφανίζουν Αρνητική Συμφωνία (Zeijlstra 2007: 504). Ο Zeijlstra επισημαίνει πως αυτό το φαινόμενο αντιτίθεται στην αρχή της συνθετικότητας, σύμφωνα με την οποία το νόημα μιας πρότασης προκύπτει άμεσα από τα συστατικά της και από τον τρόπο με τον οποίο συνδυάζονται. Αν ισχύει αυτή η αρχή, τότε κάθε αρνητικό στοιχείο πρέπει να αποδίδει τη δική του αρνητική σημασία, δηλαδή δύο αρνήσεις. Ωστόσο, δύο αρνήσεις ισοδυναμούν με μία κατάφαση (Horn 1991), και όχι με μία άρνηση. Θα αναφερθούμε λεπτομερέστερα σε αυτό το θέμα στο επόμενο κεφάλαιο.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα δούμε τα δεδομένα από τα ΝΕ όπου, παρά τις προσδοκίες μας με βάση την προηγηθείσα συζήτηση (ιδίως την ενότητα 1.2), οι δύο προτασιακοί δείκτες συνεμφανίζονται σε μία πρόταση. Θα επικεντρωθούμε στην κατά δυνατό λεπτομερέστερη περιγραφή των δεδομένων. Ένα κεντρικό ερώτημα στο οποίο στοχεύουμε να απαντήσουμε είναι εάν τα περιβάλλοντα όπου εμφανίζεται διπλή άρνηση στα ΝΕ είναι παρόμοια, και άρα αν η ανάλυση του φαινομένου της διπλής άρνησης μπορεί να είναι ενιαία για όλες τις περιπτώσεις στις οποίες αυτή εμφανίζεται.

Κεφάλαιο 2. Η Διπλή Άρνηση στα ΝΕ: Κατανομή και Σημασία

Σε αυτό το κεφάλαιο θα καταπιαστούμε με δεδομένα των ΝΕ, όπου εμφανίζεται το φαινόμενο της διπλής άρνησης. Πιο αναλυτικά, στην ενότητα 2.1 θα περιγράψουμε και θα αναλύσουμε τα περιβάλλοντα εμφάνισης της ακολουθίας των αρνητικών μορίων *μη(ν) δεν*, όπως έχουν εξεταστεί από την ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, αλλά και άλλες περιπτώσεις του φαινομένου, οι οποίες δεν έχουν σχολιαστεί μέχρι στιγμής. Στη συνέχεια, η ενότητα 2.2 είναι αφιερωμένη στην παρουσίαση της βιβλιογραφίας για τη σημασία της διπλής άρνησης. Θα αναφερθούμε σε προταθείσες αναλύσεις ορισμένων συγγραφέων για την πολλαπλή άρνηση, προκειμένου να εντάξουμε το φαινόμενο της διπλής άρνησης των ΝΕ σε ένα θεωρητικό πλαίσιο. Ταυτόχρονα, θα δούμε και ορισμούς και για τη διπλή άρνηση, έτσι όπως έχουν δοθεί στη βιβλιογραφία. Η ενότητα 2.3 είναι αφιερωμένη στα συμπεράσματα.

2.1. Δεδομένα διπλής άρνησης στα ΝΕ

Προτού αναφερθούμε στο πώς έχει οργανωθεί αυτή η ενότητα του παρόντος κεφαλαίου, είναι σημαντικό να κάνουμε κάποιες παρατηρήσεις στον τρόπο συλλογής και καταγραφής των δεδομένων μας. Οι προτάσεις των υπο-ενοτήτων 2.1.2, 2.1.3 και 2.1.4 αποτελούν παραδείγματα από την παρατήρηση φυσικών ομιλητών, οι οποίοι δεν ανήκουν σε κάποια διαλεκτική κοινότητα. Αφορμή για την παρατήρησή τους και, κατά συνέπεια, για την υλοποίηση της παρούσας εργασίας αποτέλεσαν τα δεδομένα της υπο-ενότητας 2.1.1, όπου τα μόρια *μη(ν)* και *δεν* συνεμφανίζονται, αλλά δεν ισοδυναμούν με κατάφαση, σύμφωνα με την ανάλυση τους από τη βιβλιογραφία. Κατά συνέπεια, με βάση αυτά, δεν είχε παρατηρηθεί το φαινόμενο της διπλής άρνησης στα ΝΕ μέσω της συνεμφάνισης των μορίων *μη(ν)* και *δεν*. Εντοπίσαμε, ωστόσο, μερικές περιπτώσεις όπου η ερμηνεία της κατάφασης παράγεται όντως με τη συνεμφάνιση των μορίων *μη(ν)* και *δεν*. Έτσι, συλλέξαμε κάποια παραδείγματα από συζητήσεις φυσικών ομιλητών, προκειμένου να εξετάσουμε το φαινόμενο της διπλής άρνησης στα ΝΕ σε θεωρητικό επίπεδο (σημασία και σύνταξη). Επομένως, τα δεδομένα των υπο-ενοτήτων 2.1.2, 2.1.3 και 2.1.4 είναι εμπειρικά και δεν έχουν συγκεντρωθεί από τη βιβλιογραφία (με την

εξαίρεση της πρότασης: *Μη(ν) δεν έρθεις!*, που αναφέρεται και από τη Makri (2013), η οποία υποστηρίζει ότι αυτή η πρόταση είναι δείγμα διπλής άρνησης χωρίς όμως να αναλύει παραπάνω το φαινόμενο). Στόχος μας αποτελεί η ανάδειξη δεδομένων διπλής άρνησης στο πεδίο έρευνας της γλωσσολογίας και η σημασιολογική και συντακτική ερμηνεία τους. Φυσικά, κρίνεται απαραίτητος ο έλεγχος των δεδομένων (ως αντικείμενο μελλοντικής έρευνας) πιθανόν μέσω ερωτηματολογίων σε αρκετές περιοχές της χώρας, ώστε να διαπιστωθεί αν αυτό το φαινόμενο εμφανίζεται σε μερικές περιοχές, ή αν αποτελεί φαινόμενο μίας περιοχής. Καθώς όμως η εργασία μας εστίασε σε θεωρητικά ζητήματα, δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί μία έρευνα πεδίου. Κύριο μέλημά μας για το υπόλοιπο της εργασίας αποτελεί η παροχή ενδείξεων ότι το φαινόμενο της διπλής άρνησης εμφανίζεται στα ΝΕ, παρόλο που αποτελούν γλώσσα αυστηρής Αρνητικής Συμφωνίας (και άρα το φαινόμενο είναι πιο σπάνιο), και μάλιστα με τη συνεμφάνιση των μορίων *μη(ν)* και *δεν* (χωρίς να αποκλείουμε την εμφάνιση του φαινομένου και με άλλα γλωσσικά μέσα π.χ. με φράσεις, όπως είναι: *Όχι που δεν θα ερχόταν στο πάρτι. = Σίγουρα θα ερχόταν!*).

Η ενότητα αυτή είναι διαρθρωμένη σε υποενότητες, η καθεμία από τις οποίες αντιστοιχεί σε συγκεκριμένη ομάδα δεδομένων. Σε κάθε ομάδα θα δίνονται τα συντακτικά και τα σημασιολογικά κριτήρια για την ξεχωριστή κατηγοριοποίηση τους. Οι 2.1.1 και οι 2.1.2 σχολιάζουν την εμφάνιση της ακολουθίας *μη(ν) δεν* σε συμπληρωματικές προτάσεις, ενώ οι 2.1.3 και 2.1.4 σχολιάζουν την εμφάνισή τους σε κύριες προτάσεις.

Η παρουσίαση και η ανάλυση των δεδομένων είναι δομημένη με βάση τρεις άξονες, οι οποίοι συνίστανται στα ακόλουθα τρία ερωτήματα:

- Είναι υποχρεωτική η συνεμφάνιση των δύο αρνητικών μορίων *μη(ν) δεν*; Αν δεν είναι υποχρεωτική η συνεμφάνιση των μορίων, ποιο από τα δύο μπορεί να παραλειφθεί;
- Υπάρχει αλλαγή στη σημασία, αν παραλειφθεί το ένα μόριο;
- Ένα γενικότερο ερώτημα, το οποίο έχει επιπτώσεις για την ανάλυση του φαινομένου, είναι το κατά πόσο υπάρχει κάτι κοινό μεταξύ των περιβαλλόντων εμφάνισης της ακολουθίας *μη(ν) δεν*. Στο ερώτημα αυτό θα επανέλθουμε αφού εξετάσουμε όλα τα δεδομένα.

2.1.1. Ενδοιαστικές και ερωτηματικές συμπληρωματικές προτάσεις

Στην πρώτη ομάδα δεδομένων που θα μας απασχολήσει, η συνεμφάνιση των μορίων *μη(ν)* δεν παρατηρείται σε δευτερεύουσες ενδοιαστικές και ερωτηματικές προτάσεις. Η παρουσία των δύο μορίων σε αυτά τα περιβάλλοντα έχει αναλυθεί εκτενώς από την ελληνική βιβλιογραφία. Θα παρουσιάσουμε τις βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις που έχουν εξηγήσει αυτό το φαινόμενο για τα ΝΕ, η καθεμία από τις οποίες υιοθετεί διαφορετική προσέγγιση για την υπόσταση του μορίου *μη(ν)*.

Η πρώτη προσέγγιση είναι αυτή του Veloudis (1982), ο οποίος βασίζεται στην Warburton (1970). Παραθέτει τα ακόλουθα παραδείγματα και τις σημασίες τους (Veloudis 1982: 11):

- (1) α. Φοβάμαι (να) μην έρθει.
«Φοβάμαι ότι μπορεί να έρθει.»
β. Φοβάμαι (να) μη δεν έρθει.
«Φοβάμαι ότι μπορεί να μην έρθει.»

Μία πρώτη παρατήρηση για αυτά τα δεδομένα είναι πως εμφανίζεται προαιρετικά το μόριο *να* και υποχρεωτικά το μόριο *μη(ν)*. Βλέπουμε, ακόμα, πως η συνεμφάνιση των *μη(ν)* *δεν* δεν είναι υποχρεωτική. Μάλιστα, αν το *δεν* δεν είναι παρόν, τότε η σημασία της πρότασης αλλάζει: η (1α) εκφράζει τον φόβο του ομιλητή για μια 'θετική' (*μπορεί να έρθει*) πιθανότητα, ενώ η (1β) εκφράζει το φόβο του ομιλητή για μια 'αρνητική' (*μπορεί να μην έρθει*) πιθανότητα (όπως βλέπουμε από τις προτάσεις που βρίσκονται σε παρένθεση).

Ο Veloudis (1982: 11-12) αναφέρει την άποψη της Warburton (1970) για αυτά δεδομένα, η οποία υποστηρίζει πως υπάρχουν δύο μόρια *μη(ν)* στα ΝΕ, το ένα είναι το αρνητικό μόριο και το άλλο είναι ένα μόριο που εμφανίζεται μετά από ρήματα φόβου. Σε περιπτώσεις, όπως αυτές στο (1), το μόριο *μη(ν)* δεν είναι το αρνητικό μόριο. Αυτή τη θέση της, τη στηρίζει με δύο επιχειρήματα, το μεν συντακτικό το δε σημασιολογικό. Ξεκινώντας από το πρώτο, όπως ήδη

παρατηρήσαμε, η παρουσία του *μη(ν)* μετά από ρήματα φόβου είναι υποχρεωτική. Αυτό φαίνεται και από το ακόλουθο αντιγραμματικό παράδειγμα:

(2) *Φοβάμαι (να) έρθει. (από Veloudis 1982: 12)

Ακόμα, η Warburton αναφέρει πως η υπόσταση του *μη(ν)* ως αρνητικού μορίου σε παραδείγματα όπως το (1) είναι προβληματική, γιατί θα έπρεπε να υποστηρίξουμε πως τα ρήματα φόβου παίρνουν αρνητικά συμπληρώματα και αυτό θα ήταν *ad hoc*. Το δεύτερο επιχείρημά της είναι πως αυτές οι προτάσεις δεν μπορούν να ερμηνευθούν ως αρνητικές και αυτό φαίνεται και από την παρουσία του *δεν* στο (1β), το οποίο είναι απαραίτητο για να είναι αρνητική η πρόταση.

Ο Veloudis υιοθετεί τη προσέγγιση της Warburton με μία επιπλέον παρατήρηση. Σύμφωνα με τον Veloudis (1982: 12), η πρόταση στο (2) είναι αντιγραμματική, γιατί υπάρχει ετεροπροσωπία. Αν είχαμε ταυτοπροσωπία, η πρόταση θα ήταν γραμματική (βλ. (3α)), αλλά και η αντίστοιχη αρνητική της δε θα χρειαζόταν την παρουσία του *δεν* (βλ. (3β)). Ας δούμε το παράδειγμα του Veloudis:

- (3) α. Φοβάμαι να δεχτώ το δώρο.
β. Φοβάμαι να μη δεχτώ το δώρο.

Ο συγγραφέας αναφέρει πως στην πρόταση (3β) το *μη(ν)* είναι αμφίσημο μεταξύ δύο σημασιών, του αρνητικού μορίου και του μορίου που ακολουθεί τα ρήματα φόβου. Η αμφισημία προκύπτει από τη σύγκριση της πρότασης (1α) με την (3β). Στην πρώτη υποστηρίξαμε ότι το *μη(ν)* δεν είναι αρνητικό και εκφράζει τον φόβο του ομιλητή για μία πιθανότητα. Στην (3β) μπορεί να εκφράζεται ακριβώς το ίδιο (φοβάμαι ότι μπορεί να δεχτώ το δώρο) ή να εκφράζεται το αντίθετο: (φοβάμαι ότι δεν πρέπει να μη δεχτώ το δώρο) (Veloudis 1982: 12-14).

Στις επόμενες προσεγγίσεις που θα δούμε, υποστηρίζεται η υπόσταση του *μη(ν)* ως ενός μορίου, αλλά με διαφορετικές λειτουργίες. Η Chatzoroulou (2012) υποστηρίζει γενικά πως το *μη(ν)* είναι στοιχείο πολικότητας, πράγμα που σημαίνει πως δεν είναι αρνητικό σε όλα τα περιβάλλοντα που εμφανίζεται. Συγκεκριμένα, τη μη-αρνητική σημασία του εντοπίζει σε δύο περιπτώσεις: α. ως ερωτηματικό μόριο

στις ναι/ όχι ερωτήσεις και β. ως ΣΔ μετά από ρήματα φόβου ή, γενικότερα, ρήματα με μη-αληθειακή σημασία. Και στις δύο περιπτώσεις το *μη(ν)* μπορεί να αντικατασταθεί από το *μήπως*, όπως φαίνεται και από τα παραδείγματα που δίνει η Chatzoroulou (2012: 54-55):

- (4) α. Είπε ότι θα τηλεφωνήσει, αλλά *μη(ν)*/ μήπως ξέχασε;
β. Φοβάμαι *μη(ν)*/ μήπως έρθει.

Σε αυτές τις προτάσεις, το *μη(ν)* εκφράζει ένα είδος τροπικότητας ή επιθυμίας, και έτσι δεν αποτελεί προτασιακή άρνηση. Αυτό φαίνεται και από το ακόλουθο παράδειγμα της Chatzoroulou (2012):

- (5) Φοβάμαι *μη(ν)*/ μήπως δεν έρθει.

Η συγγραφέας σχολιάζει πως στο (5) υπάρχει μόνο μία άρνηση που εκφράζεται με το *δεν*. Βλέπουμε πάλι πως η συνεμφάνιση των *μη(ν)* και *δεν* όχι μόνο *δεν* είναι υποχρεωτική, αλλά οδηγεί και σε διαφορετικό σημασιολογικό αποτέλεσμα: όταν υπάρχει το *δεν* η πρόταση είναι αρνητική (βλ. (5)), ενώ όταν υπάρχει μόνο το *μη(ν)* η πρόταση *δεν* εκφράζει αρνητική σημασία (βλ.(4β)).

Όσον αφορά τη συντακτική θέση και υπόσταση των δύο μορίων, η Chatzoroulou υποστηρίζει πως σε αυτές τις δομές το *μη(ν)* βρίσκεται σε θέση κεφαλής της ΦΣΔ, ενώ το *δεν* σε θέση κεφαλής της ΦΑρν (Chatzoroulou 2012:55).

Μία παρόμοια ανάλυση με αυτή της Chatzoroulou υιοθετεί και η Ρούσσου (2015b). Πιο αναλυτικά, η Ρούσσου υποστηρίζει πως υπάρχει ένα μόριο *μη(ν)* στα ΝΕ με μία βασική σημασία, η οποία είναι η δημιουργία εναλλακτικών προτάσεων/ ιδιοτήτων. Η γραμματική του κατηγορία είναι αυτή της αόριστης αντωνυμίας με ιδιότητες στοιχείου πολικότητας. Αυτό σημαίνει πως μπορεί να λάβει αρνητική ή καταφατική σημασία ανάλογα με το (συντακτικό) περιβάλλον. Έτσι, το *μη(ν)* μπορεί να είναι προτασιακή άρνηση ή ΣΔ ανάλογα με τις προτάσεις στις οποίες εμφανίζεται και με τα κατηγορήματα από τα οποία επιλέγεται.

Στο (6) βλέπουμε κάποια παραδείγματα, όπως παρατίθενται από τη Ρούσσου (2015b), από μη-αρνητικές χρήσεις του *μη(ν)*, με το *μη(ν)* εμφανίζεται ως

ΣΔ που εισάγει κύριες ερωτήσεις (βλ. (6α)), δευτερεύουσες ερωτηματικές προτάσεις (βλ. (6β)) ή δευτερεύουσες ενδοιαστικές προτάσεις (μετά από ρήματα φόβου και ανησυχίας). Σε αυτές τις προτάσεις το *μη(ν)* μπορεί να εναλλάσσεται με το *μήπως* και δε φέρει αρνητική σημασία:

- (6) α. Μην/ μήπως έφυγε (και για αυτό δεν τον βρίσκουμε);
β. Αναρωτιέμαι [μην/ μήπως έφυγε].
γ. Φοβάμαι/ ανησυχώ [μη/ μήπως φύγει].

Στην (6α) το *μη(ν)* βρίσκεται σε θέση ΣΔ και εισάγει μία κύρια ερώτηση, ενώ στις (6β) και (6γ) λειτουργεί ως ΣΔ που εισάγει μία δευτερεύουσα ερωτηματική και ενδοιαστική πρόταση αντίστοιχα. Οι διαφορετικές αυτές λειτουργίες δε δείχνουν πως υπάρχουν δύο διαφορετικά *μη(ν)*, αλλά ένα. Οι λειτουργίες αυτές προκύπτουν από τα διαφορετικά περιβάλλοντα και την υπόσταση του *μη(ν)* που σχολιάσαμε παραπάνω. Παρατηρούμε ακόμα πως στις παραπάνω προτάσεις το *μη(ν)* μπορεί να αντικατασταθεί από το *μήπως*. Το *μήπως* μετά από ρήματα φόβου/ ανησυχίας και μετά από ρήματα που εισάγουν ερωτήσεις λειτουργεί ως ΣΔ και βρίσκεται σε ελεύθερη εναλλαγή με το *μη(ν)* (Ρούσσου 2015b, Roussou 2016).

Η Ρούσσου για να στηρίξει την υπόσταση του *μη(ν)* ως ΣΔ μετά από ρήματα φόβου/ ανησυχίας και μετά από ρήματα που εισάγουν ερωτήσεις δίνει τα ακόλουθα παραδείγματα:

- (7) α. Αναρωτιέμαι [μη(ν)/μήπως (έφυγε και) δεν τον είδα].
β. Φοβάμαι [μη/μήπως δεν γυρίσει].
γ. Φοβάμαι [μην καταλάβει τίποτα/*ΤΙΠΟΤΑ].
δ. Φοβάμαι [μη δεν καταλάβει τίποτα/ΤΙΠΟΤΑ].

Ξεκινώντας από τα (7γ) και (7δ), η Ρούσσου παραθέτει πως το *μη(ν)* δεν μπορεί να νομιμοποιήσει ένα emphatic negative constituent (ΤΙΠΟΤΑ) (για τα emphatic και μη emphatic στοιχεία πολικότητας βλ. Veloudis 1982: 200-242), ενώ το *δεν* μπορεί. Το *τίποτα* είναι μία αρνητική λέξη που μπορεί να φέρει emphatic τόνο (τα μη-emphatic στοιχεία δηλώνονται με μικρά, τα emphatic με

κεφαλαία, ακολουθώντας τη σύμβαση των Veloudis 1982: 200-242 και Giannakidou 1998: 54-74) μόνο όταν βρίσκεται στο πεδίο εμβέλειας της άρνησης. Σε κάθε άλλη περίπτωση, ο emphaticός τόνος παράγει αντιγραμματικό αποτέλεσμα. Τα μη-emphaticά στοιχεία έχουν αόριστη ερμηνεία (στην περίπτωση του *τίποτα* σημαίνει *κάτι*), ενώ τα emphaticά έχουν αρνητική σημασία, η οποία όμως δεν είναι εγγενής, αλλά προκαλείται από την παρουσία της άρνησης. Με βάση το (6γ), όπου δείξαμε πως η ερμηνεία του *μη(ν)* ισοδυναμεί με αυτή του μήπως και άρα δεν λειτουργεί ως προτασιακή άρνηση, το *μη(ν)* στο (7γ) δεν μπορεί να νομιμοποιήσει μία emphaticή αρνητική λέξη, αλλά μόνο μία μη-emphaticή λέξη που σημαίνει κάτι αόριστο. Αντίθετα, στο (7δ) το *δεν* ως προτασιακή άρνηση νομιμοποιεί την παρουσία του emphaticού στοιχείου ΤΙΠΟΤΑ.

Όπως ήδη έχουμε δει από την ανάλυση των προηγούμενων συγγραφέων (Veloudis 1982, Chatzouroulou 2012), η Ρούσσου (2015b: 493) επισημαίνει ότι η παρουσία του *δεν* είναι το στοιχείο που μας δείχνει ότι σε αυτές τις προτάσεις το *μη(ν)* δεν αποτελεί άρνηση, αλλά ένας ΣΔ που εισάγει συμπληρωματικές προτάσεις μετά από ρήματα φόβου. Συγκρίνοντας τα (6β) και (7α) (προτάσεις με το *μη(ν)* μετά από ρήμα που εισάγει ερώτηση) και τα (6γ) και (7β) (προτάσεις με το *μη(ν)* μετά από ρήματα φόβου), παρατηρούμε πως η σημασία των δευτερευουσών προτάσεων γίνεται αρνητική όταν υπάρχει το *δεν*. Αυτή η παρατήρηση συνεπάγεται δύο συμπεράσματα: α. η συνεμφάνιση των μορίων *μη(ν)* *δεν* κρίνεται για ακόμη μία φορά (βλ. (1) από Veloudis 1982 και (5) από Chatzouroulou 2012) μη-υποχρεωτική και β. αν μπορεί να παραλειφθεί κάποιο μόριο αυτό είναι το *δεν* (π.χ. *Φοβάμαι μη φύγει/ *Φοβάμαι δεν φύγει*). Η παρουσία του *μη(ν)* είναι υποχρεωτική με ή χωρίς το *δεν*, ανεξαρτήτως του νοήματος που παράγεται.

Σε αυτό το σημείο έχει νόημα να κάνουμε ένα ακόμα σχόλιο πάνω σε αυτήν τη συστηματική παράλειψη του *δεν* σε αυτές τις δομές. Όπως είδαμε από το παράδειγμα (1), υπάρχει η δυνατότητα να εμφανίζεται το *να*. Παρόλο που αυτήν την παρατήρηση την κάνει μόνο ο Veloudis, θα μπορούσαμε να την εφαρμόσουμε και στα παραδείγματα των Chatzouroulou και Ρούσσου. Συγκεκριμένα, το (5) με την προσθήκη του *να* γίνεται ίδιο με το (1β), ενώ το (7α) μπορεί να εκφέρεται και ως:

(8) Φοβάμαι να μη δεν γυρίσει.²

Όπως έχουμε ήδη εξηγήσει στην ενότητα 1.2, το μόριο *να* σε συνδυασμό με το ρήμα εισάγει προτάσεις με υποτακτική έγκλιση. Ακόμα, είδαμε πως το *μη(ν)* είναι ο αρνητικός δείκτης που εμφανίζεται σε προτάσεις με υποτακτική, ενώ το *δεν* είναι ο αρνητικός δείκτης προτάσεων σε οριστική. Ωστόσο, με βάση την ανάλυση αυτή, προκύπτουν δύο συντακτικά προβλήματα:

- α. Τι νομιμοποιεί την εμφάνιση του *δεν* σε περιβάλλοντα υποτακτικής;
- β. Πώς τα *να* και *μη(ν)* καταλαμβάνουν και τα δύο θέση ΣΔ;

Σε αυτά τα δύο ερωτήματα δίνει τη δική της απάντηση η Makri (2013, 2016). Συγκεκριμένα, η συγγραφέας υποστηρίζει ότι οι προτάσεις που αποτελούν συμπληρώματα σε δοξαστικά ρήματα ψυχικού πάθους (*emotive doxastics*) των ΝΕ είναι προτάσεις σε οριστική έγκλιση και όχι υποτακτική (όμως, πρβλ και: *Φοβάμαι μη(ν)/ μήπως δεν φάει*). Τα τεκμήρια που χρησιμοποιεί η Makri (2013: 29-30) για να στηρίξει αυτήν τη θέση είναι δύο. Πρώτον, οι εν λόγω συμπληρωματικές προτάσεις (π.χ. *Φοβάμαι [μην έρθει] = Φοβάμαι [μήπως έρθει]*) αποκτούν αρνητικό νόημα μόνο με την παρουσία του *δεν* (π.χ. *Φοβάμαι [μη δεν έρθει] = Φοβάμαι [μήπως δεν έρθει]*). Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι μετά από αυτά τα ρήματα, το *μη(ν)* ισοδυναμεί σημασιολογικά με το *μήπως*. Το δεύτερο τεκμήριο που χρησιμοποιεί η Makri είναι η δυνατότητα του *μήπως* να συνδυάζεται με το μόριο *θα* που δείχνει το μέλλοντα, όπως φαίνεται στο ακόλουθο παράδειγμα (όπως παρατίθεται από την Makri 2013: 30):

- (9) α. Αναρωτιέμαι μήπως θα πρέπει να πάρω πιο δραστικά μέτρα.
- β. Φοβάται*ι* να (**θα*) αγαπάει*ι* / **j* τους άλλους.

² Θα πρέπει να σημειώσουμε πως το (8) *δεν* είναι γραμματικό για όλους τους ομιλητές και *δεν* είναι ένα παράδειγμα που συζητούν οι παραπάνω συγγραφείς. Ωστόσο, είναι κάτι που συναντάμε στον προφορικό λόγο.

Όπως είδαμε και στην ενότητα 1.2, το *θα* μπορεί να βρίσκεται μόνο σε περιβάλλοντα οριστικής και δε συνδυάζεται με την παρουσία του *να* που μαρκάρει την υποτακτική (Makri 2013: 29).

Ένα δικό μας σχόλιο πάνω σε αυτήν την ανάλυση είναι πως, εάν υποθέσουμε ότι οι συμπληρωματικές προτάσεις μετά από δοξαστικά ρήματα ψυχικού πάθους (emotive doxastics) βρίσκονται όντως σε οριστική και όχι σε υποτακτική, τότε αποτελεί προβληματική η παρουσία του *να* σε προτάσεις, όπως η (8), εφόσον το *να* είναι αποτελεί δείκτης της υποτακτικής έγκλισης. Αυτό είναι ένα θέμα που δεν σχολιάζει η Makri, αλλά προκύπτει από δεδομένα που είδαμε και στην ανάλυση του Veloudis (1982), όπως οι προτάσεις στο (1). Αν απομονώσουμε αυτόν τον προβληματισμό και τον αφήσουμε στην άκρη για το παρόν σημείο (εφόσον μέλημά μας σε αυτό το κεφάλαιο είναι η περιγραφή και όχι ανάλυση των δεδομένων), τότε η ερώτηση (α) δεν είναι έγκυρη, σύμφωνα με τη θεωρία της Makri, επειδή αυτά τα περιβάλλοντα για αυτήν είναι σε οριστική έγκλιση. Εφόσον η έγκλιση είναι οριστική, τότε η ερώτηση (α) δεν υφίσταται πλέον ως πρόβλημα, αφού το αρνητικό μόριο που είναι συμβατό με την οριστική είναι το *δεν*. Παρόλα αυτά, η απάντηση αυτή δεν μπορεί να είναι η μοναδική, καθώς δεν συμφωνούν όλοι πως μετά τα δοξαστικά ρήματα ψυχικού πάθους υπάρχει περιβάλλον οριστικής (για μία συζήτηση της έγκλισης που επιλέγουν τα ρήματα ψυχικού πάθους βλ. Giannakidou & Mari 2015).

Όσον αφορά στην παρουσία του *μη(ν)*, η Makri (2013, 2016) υποστηρίζει πως μετά από τη συγκεκριμένη κατηγορία ρημάτων, την οποία ονομάζει δοξαστικά ρήματα ψυχικού πάθους, το *μη(ν)* λειτουργεί ως πλεοναστική άρνηση (expletive negation). Σύμφωνα με τη συγγραφέα, η πλεοναστική άρνηση λειτουργεί ως ένα είδος επιστημικής τροπικότητας και διαφέρει από την πρωτοτυπική άρνηση, αφού δεν αντιστρέφει τη τιμή αλήθειας της πρότασης με την οποία συνδυάζεται, παρά εισάγει σημασιολογικά διαφορετικές εναλλακτικές προτάσεις που μπορεί να ισχύουν κατά τη γνώμη αυτού που τις εκφέρει. Με άλλα λόγια, διακρίνει δύο *μη(ν)*: το αρνητικό μόριο *μη(ν)* που συνδυάζεται με προτάσεις σε υποτακτική και το μόριο *μη(ν)* που είναι πλεοναστική άρνηση.

Με βάση τα παράπανω, θα μπορούσαμε να πούμε πως υπάρχει η προβολή μίας Φράσης Επιστημικής Τροπικότητας στη φραστική δομή, της οποίας την κεφαλή

καταλαμβάνει το *μη(ν)*, και μίας Φράσης Άρνησης, της οποίας την κεφαλή καταλαμβάνει το *δεν*. Αν υπάρχει και το *να* στην πρόταση, τότε αυτό καταλαμβάνει την κεφαλή ΣΔ.

Ακόμα, η Makri (2013, 2016) αναγνωρίζει και άλλα περιβάλλοντα, όπου εμφανίζεται η πλεοναστική άρνηση και ένα από αυτά είναι μετά από κατηγορήματα που εισάγουν ερωτήσεις. Ας δούμε ένα παράδειγμα, όπως παρατίθεται από την Makri (2013: 15):

- (10) Κοίταξε μην το έλεγε χαριτολογώντας.
(Κοίταξε μήπως το έλεγε χαριτολογώντας).

Σύμφωνα με τη Makri 2013, στο (10) το *μη(ν)* αποτελεί πλεοναστική άρνηση. Με βάση το (10), θα κάνουμε το δικό μας τεστ: αν στην ίδια πρόταση προσθέταμε το *δεν*, θα είχαμε μια γραμματική πρόταση, όπως η παρακάτω:

- (11) Κοίταξε μη δεν το έλεγε χαριτολογώντας.
(Κοίταξε μήπως δεν το έλεγε χαριτολογώντας).

Η πρόταση στο (11) *δεν* σχολιάζεται από τη Makri. Είναι όμως ενδιαφέρον ότι επιβεβαιώνει τη θεωρία της για την υπόσταση του *μη(ν)* ως πλεοναστική άρνηση μετά από ρήματα που εισάγουν ερωτήσεις. Όπως και στις συμπληρωματικές προτάσεις μετά από δοξαστικά ρήματα ψυχικού πάθους (βλ. *Φοβάμαι [μην έρθει] = Φοβάμαι [μήπως έρθει]* και *Φοβάμαι [μη δεν έρθει] = Φοβάμαι [μήπως δεν έρθει]*), η σημασία της άρνησης δίνεται από το μόριο *δεν* και όχι από το μόριο *μη(ν)*, το οποίο ισοδυναμεί σημασιολογικά με το *μήπως*. Σύμφωνα με τη Makri, το *μη(ν)* μετά από ρήματα που εισάγουν ερωτήσεις αποτελεί πλεοναστική άρνηση (σημασιολογικά κενή άρνηση) (Makri 2013: 15). Παρομοίως για το (11), εισηγούμαστε ότι μπορούμε να έχουμε την ίδια ανάλυση για τις προτάσεις που περιέχουν την ακολουθία *μη(ν) δεν* μετά από ρήματα φόβου: το *μη(ν)* είναι πλεοναστική άρνηση, ενώ το *δεν* πρωτοτυπική άρνηση.

Συνολικά, σε αυτήν την υποενότητα είδαμε πως το *μη(ν)* μετά από ρήματα που εκφράζουν φόβο ή ανησυχία και μετά από ρήματα που εισάγουν ερωτήσεις λειτουργεί ως ΣΔ για μερικούς συγγραφείς (Veloudis 1982, Chatzoroulou 2012, Ρούσσου 2015b) ή ως πλεοναστική άρνηση για άλλους (Makri 2013, 2016). Σε κάθε περίπτωση δεν έχει αρνητικό περιεχόμενο και δεν αποτελεί την πρωτοτυπική άρνηση που εκφράζεται με τον αρνητικό δείκτη *μη(ν)*. Σε αυτά τα περιβάλλοντα η συνεμφάνιση των μορίων *μη(ν)* δεν έχει τόσο συντακτική όσο και σημασιολογική εξήγηση. Συντακτικά το *μη(ν)* αναλύεται ως ΣΔ (σύμφωνα με τους Veloudis 1982, Chatzoroulou 2012, Ρούσσου 2015b) ή ως κεφαλή μιας Φράσης Επιστημικής Τροπικότητας (σύμφωνα με τη Makri 2013, 2016), ενώ το *δεν* αναλύεται για όλους τους συγγραφείς ως κεφαλή της Φράσης Άρνησης. Σημασιολογικά το *μη(ν)* δεν εκφράζει άρνηση, η οποία εκφράζεται με το *δεν*.

2.1.2. Συμπληρώματα σε τροπικά ρήματα

Σε αυτήν την υποενότητα θα ασχοληθούμε με παραδείγματα εμφάνισης διπλής άρνησης σε δευτερεύουσες προτάσεις, οι οποίες αποτελούν συμπληρώματα σε αρνητικές προτάσεις με κατηγορήματα που εκφράζουν κάποιο είδος τροπικότητας. Αυτά τα δεδομένα δεν έχουν σχολιαστεί από τη βιβλιογραφία μέχρι στιγμής. Ας δούμε κάποια παραδείγματα:

- (12) α. Δεν υπάρχει πιθανότητα/περίπτωση [να μη δεν έρθει].
β. Δεν μπορεί [να μη δεν έρθει].
γ. Δεν γίνεται [να μη δεν έρθει].
δ. Δεν είναι δυνατόν/πιθανό [να μη δεν έρθει].
ε. Αποκλείεται [να μη δεν έρθει].

Στις παραπάνω προτάσεις υπάρχουν δύο κοινά συντακτικά χαρακτηριστικά και ένα κοινό σημασιολογικό χαρακτηριστικό: α. η κύρια πρόταση είναι αρνητική σημασιολογικά (είτε με την προτασιακή άρνηση *δεν* είτε με την αρνητική σημασία να δίνεται από το ίδιο το κατηγορήμα ως μέρος της λεξικής του σημασίας), β. η δευτερεύουσα πρόταση εισάγεται πάντα με το *να* και γ. οι προτάσεις στο (12) έχουν

την ίδια σημασία, η οποία μπορεί να εκφραστεί για όλα τα παραδείγματα στο (12) ως :

(13) (Σίγουρα) Θα έρθει.

Η σημασία στο (13) είναι μια καταφατική σημασία. Άρα, μία πρώτη παρατήρηση σε σχέση με τη σημασία των πολλαπλών αρνήσεων στα παραδείγματα στο (12) είναι πως παράγουν ένα καταφατικό νόημα.

Ταυτόχρονα, τα εκφωνήματα στο (12) δηλώνουν την υποκειμενική στάση του ομιλητή απέναντι σε μία κατάσταση που πρόκειται να συμβεί. Άρα, ένα δεύτερο σημασιολογικό χαρακτηριστικό είναι πως αυτές οι προτάσεις εκφράζουν ένα είδος τροπικότητας. Η τροπικότητα αυτή προκύπτει από τις ρηματικές εκφράσεις των κύριων προτάσεων στο (12), οι οποίες είναι απρόσωπες. Σύμφωνα με τη γραμματική των Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (2013: 205), η τροπικότητα στα ΝΕ μπορεί να δηλωθεί με ποικίλους τρόπους. Ένας από αυτούς είναι τα απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις. Έτσι, η πρόταση στο (13) ισοδυναμεί και με την ακόλουθη πρόταση:

(14) Πρέπει να έρθει.

Από το (14) φαίνεται πως δηλώνεται μία αναγκαιότητα ή υποχρέωση, η οποία ανταποκρίνεται στην τροπικότητα που εκφράζουν οι προτάσεις στο (12).

Προκειμένου να ελέγξουμε τα ερωτήματα που θέσαμε στην εισαγωγή αυτού του κεφαλαίου (αν είναι υποχρεωτική η συνεμφάνιση της ακολουθίας *μη(ν) δεν*, ποιο από τα δύο μπορεί να παραλειφθεί και αν αλλάζει η σημασία όταν ένα από τα δύο παραλείπεται), θα χρησιμοποιήσουμε δύο παραδείγματα από το σύνολο προτάσεων στο (12) και, συγκεκριμένα, τα (12γ) και (12ε). Επειδή στα παραδείγματα στο (12) υπάρχει άρνηση και στην κύρια και στη δευτερεύουσα πρόταση, το πρώτο μας βήμα θα είναι να ελέγξουμε τη σημασιολογική επίπτωση της παράλειψης της άρνησης στην κύρια πρόταση. Στο (12γ) η άρνηση της κύριας πρότασης δηλώνεται από το μόριο *δεν*, ενώ στο (12ε) η άρνηση είναι σημασιολογικά ενσωματωμένη στο ρήμα *αποκλείεται*. Αν παραλείψουμε το

αρνητικό μόριο στην κύρια για το παράδειγμα (12γ) και αλλάξουμε το ρήμα 'αποκλείεται' με ένα σημασιολογικά 'καταφατικό' ρήμα για το (12ε), τότε προκύπτουν οι εξής προτάσεις:

- (15) α. *Γίνεται [να μη δεν έρθει].
β. *Επιτρέπεται [να μη δεν έρθει].

Οι προτάσεις στο (15) παρουσιάζονται ως αντιγραμματικές. Ωστόσο, μία παρατήρηση που μπορεί να γίνει είναι πως αυτές οι προτάσεις θα ήταν γραμματικές αν ήταν ερωτηματικές σε συνδυασμό και με τον κατάλληλο επιτονισμό και στο κατάλληλο συνομιλιακό περιβάλλον (πχ. *Γίνεται να μη δεν έρθει;*, *Επιτρέπεται να μη δεν έρθει;*). Άρα, με την παράλειψη της άρνησης στην κύρια πρόταση, η πρόταση γίνεται αντιγραμματική.

Η επόμενη περίπτωση που θα εξετάσουμε είναι το σημασιολογικό αποτέλεσμα που προκύπτει αν παραλείψουμε το ένα από τα δύο αρνητικά μόρια που βρίσκονται στη δευτερεύουσα πρόταση (ενώ η άρνηση στην κύρια παραμένει):

- (16) α. Δεν γίνεται [να μην έρθει].
β. *Δεν γίνεται [να δεν έρθει].
- (17) α. Αποκλείεται [να μην έρθει].
β. *Αποκλείεται [να δεν έρθει].

Στις προτάσεις στα (16) και (17) παρατηρούμε δύο πράγματα. Πρώτον, αν μπορεί να παραλειφθεί ένα αρνητικό μόριο από την ακολουθία *μη(ν) δεν* χωρίς να γίνει αντιγραμματική η πρόταση, τότε αυτό είναι το *δεν*. Το ίδιο είχαμε δει και για τις προτάσεις στην προηγούμενη υποενότητα. Είχαμε συνδέσει αυτήν την παρατήρηση με την παρουσία του *να*, το οποίο είναι το μόριο που δηλώνει την υποτακτική και συνδυάζεται με το *μη(ν)*, ενώ το *δεν* εμφανίζεται με την οριστική. Ωστόσο, μία διαφορά μεταξύ των προτάσεων της προηγούμενης υποενότητας και των προτάσεων στα (16) και (17) είναι πως στις πρώτες η παρουσία του *να* είναι προαιρετική, ενώ στις δεύτερες κρίνεται υποχρεωτική, αλλιώς το αποτέλεσμα θα

ήταν αντιγραμματικό (πχ *Δεν μπορεί μην δεν έρθει). Αυτό συμβαίνει γιατί τα τροπικά ρήματα παίρνουν συμπληρωματικές προτάσεις που εισάγονται μόνο με το να, ενώ τα ρήματα φόβου/ ανησυχίας/ ερώτησης μπορούν να πάρουν ως συμπλήρωμα προτάσεις με το μη(ν) (ενδοιαστικές προτάσεις) ή με κάποιον άλλον ΣΔ (π.χ. ότι, που, αν). Η δεύτερη παρατήρηση αφορά στη σημασία των προτάσεων στα (16) και (17), η οποία είναι ίδια με αυτή των προτάσεων στο (12) (δηλαδή, ισοδυναμούν με την καταφατική πρόταση στο (13)). Με άλλα λόγια, η παρουσία του δεν στις δευτερεύουσες προτάσεις φαίνεται να είναι κενή σημασιολογικά.

Το επόμενο τεστ θα εξετάσει τη σημασιολογική επίπτωση της παράλειψης της άρνησης στην κύρια πρόταση και την παράλειψη ενός αρνητικού μορίου από τη δευτερεύουσα:

(18) α. Γίνεται [να μην έρθει].

β. *Γίνεται [να δεν έρθει].

(19) α. Επιτρέπεται [να μην έρθει].

β. *Επιτρέπεται [να δεν έρθει].

Συγκρίνοντας τις προτάσεις στα (18) και (19) με αυτές στα (16) και (17) προκύπτουν δύο σημαντικές παρατηρήσεις. Πρώτον, από τα (18β) και (19β) βλέπουμε πως οι προτάσεις με το δεν μόνο του είναι αντιγραμματικές και δεύτερον, η σημασία των (16α), (17α), (18α) και (19α) (δηλαδή, των γραμματικών παραδειγμάτων) είναι διαφορετική και αυτό οφείλεται στην παράλειψη της άρνησης από την κύρια πρόταση. Οι δευτερεύουσες στα (18α) και (19α) εκφράζουν κάτι αρνητικό, ενώ στα (16α) και (17α) ο συνδυασμός των δύο σημασιολογικών αρνήσεων οδηγεί σε ένα καταφατικό αποτέλεσμα.

Η τελευταία περίπτωση που θα εξετάσουμε είναι η παράλειψη της ακολουθίας μη(ν) δεν από τη δευτερεύουσα πρόταση, διατηρώντας την άρνηση στην κύρια:

(20) α. Δεν γίνεται [να έρθει].

β. Αποκλείεται [να έρθει].

Οι προτάσεις στο (20) είναι σημασιολογικά ισοδύναμες με την πρόταση: *Δεν θα έρθει*. Άρα, με την παράλειψη της ακολουθίας *μη(ν) δεν* από τη δευτερεύουσα πρόταση, προκύπτει μία αρνητική πρόταση. Συνολικά, είδαμε από τα παραπάνω ότι για να προκύψει καταφατική πρόταση σε αυτά τα δεδομένα χρειάζεται η άρνηση στην κύρια πρόταση και η ακολουθία *μη(ν) δεν* ή μόνο το *μη(ν)* στη δευτερεύουσα.

Το επόμενο ερώτημα που θα πρέπει να εξετάσουμε είναι το αν τα δύο μόρια *μη(ν)* και *δεν* αποτελούν αρνήσεις στην φραστική δομή ή αν το *μη(ν)* αποτελεί ΣΔ, όπως είδαμε στην υποενότητα 2.1.1. Ένα διαγνωστικό κριτήριο που μπορούμε να εφαρμόσουμε στα παραδείγματα στο (12) είναι η εναλλαγή του *μη(ν)* με το *μήπως*:

- (21) α. *Δεν υπάρχει πιθανότητα/περίπτωση [να μήπως δεν έρθει].
β. *Δεν μπορεί [να μήπως δεν έρθει].
γ. *Δεν γίνεται [να μήπως δεν έρθει].
δ. *Δεν είναι δυνατόν/πιθανό [να μήπως δεν έρθει].
ε. *Αποκλείεται [να μήπως δεν έρθει].

Όπως είδαμε και στην προηγούμενη υποενότητα, τα *μη(ν)* και *μήπως* λειτουργούν ως ΣΔ μετά από ρήματα φόβου/ ανησυχίας και μετά από ρήματα που εισάγουν πλάγιες ερωτήσεις. Εδώ βλέπουμε πως, αν αντικαταστήσουμε το *μη(ν)* με το *μήπως*, οι προτάσεις γίνονται αντιγραμματικές.

Τέλος, ας δούμε και τις προτάσεις στο (12) χωρίς το *να*, το οποίο είπαμε και παραπάνω πως δεν μπορεί να παραλειφθεί:

- (22) α. *Δεν υπάρχει πιθανότητα/περίπτωση [μη δεν έρθει].
β. *Δεν μπορεί [μη δεν έρθει].
γ. *Δεν γίνεται [μη δεν έρθει].
δ. *Δεν είναι δυνατόν/πιθανό [μη δεν έρθει].
ε. *Αποκλείεται [μη δεν έρθει].

Τα παραδείγματα στο (22) επιβεβαιώνουν την προηγούμενη παρατήρησή μας για την αντιγραμματικότητα αυτών των προτάσεων χωρίς το *να*. Με βάση την αντιγραμματικότητα των (21) και (22), φαίνεται πως το *μη(ν)* δεν λειτουργεί ως ΣΔ στις προτάσεις στο (12).

Εκτός από τα συντακτικά κριτήρια, θα ήταν προβληματικό και για τη σημασία των προτάσεων στο (12) να υποστηρίζαμε ότι το *μη(ν)* λειτουργεί ως ΣΔ. Αν ίσχυε αυτό, τότε, όχι μόνο οι προτάσεις στο (12), αλλά και στο (16α) και (17α), δε θα μπορούσαν να ισοδυναμούν με μία κατάφαση, αλλά με μία άρνηση. Αυτό όμως δε συμβαίνει. Για τον ίδιο (σημασιολογικό) λόγο, δε θα μπορούσαμε να πούμε πως σε αυτά τα περιβάλλοντα το *μη(ν)* λειτουργεί ως πλεοναστική άρνηση. Το *μη(ν)* σε αυτά τα περιβάλλοντα αποτελεί μόριο άρνησης, γιατί προκαλείται το αποτέλεσμα της διπλής άρνησης που ισοδυναμεί με μία κατάφαση.

Συνοπτικά, είδαμε πως η συνεμφάνιση των μορίων *μη(ν)* δεν σε συμπληρωματικές προτάσεις που εισάγονται υποχρεωτικά με το *να* και εξαρτώνται από αρνητικά κατηγορήματα που εκφράζουν ένα είδος τροπικότητας ισοδυναμούν σημασιολογικά με μία κατάφαση. Σε αυτά τα περιβάλλοντα δείξαμε πως το *μη(ν)* δεν μπορεί να λειτουργεί ούτε ως ΣΔ ούτε ως πλεοναστική άρνηση, παρά ως το πρωτοτυπικό αρνητικό μόριο *μη(ν)*. Παραμένει όμως προβληματική η παρουσία του *δεν* σε αυτά τα περιβάλλοντα, τα οποία είναι σε υποτακτική έγκλιση.

2.1.3. Κύριες προτάσεις προσταγής

Σε αυτήν την υποενότητα θα εξετάσουμε παραδείγματα συνεμφάνισης των *μη(ν)* *δεν* σε κύριες προτάσεις που εκφράζουν προσταγή (ή απαγόρευση). Ας δούμε κάποια παραδείγματα:

- (23) α. Μη δεν έρθεις!
β. Μη δεν φας όλο σου το φαγητό!

Οι παραπάνω προτάσεις εκφράζουν μία προσταγή ή, καλύτερα, μία απειλή (δηλαδή, ένα είδος τροπικότητας). Η σημασία τους δεν είναι αρνητική, αν σκεφτούμε το ότι μπορούν να εκφραστούν και ως:

- (24) α. Να έρθεις!
β. Να φας όλο σου το φαγητό!

Οι προτάσεις στο (23) και στο (24) είναι σημασιολογικά ισοδύναμες.

Στα δεδομένα στο (23) η συνεμφάνιση των *μη(ν)* και *δεν* δεν είναι υποχρεωτική, αλλά αν παραλείψουμε το ένα από τα δύο παράγεται διαφορετικό νόημα. Το μόριο που μπορεί να παραλειφθεί είναι το *δεν* και αυτό φαίνεται και από τις παρακάτω γραμματικές και αντιγραμματικές προτάσεις:

- (25) α. *Δεν έρθεις!
β. *Δεν φας όλο σου το φαγητό!
- (26) α. Μην έρθεις!
β. Μην φας όλο σου το φαγητό!

Τα παραδείγματα στο (26) έχουν διαφορετικό νόημα από αυτά στο (23): στο (26) εκφράζεται μία απαγόρευση που έχει αρνητικό νόημα, ενώ στο (23) μία απαγόρευση με καταφατικό νόημα (όπως δείξαμε και με τα σημασιολογικά ισοδύναμα στο (24)).

Οι προτάσεις στο (23) μπορούν να εκφραστούν και με διαφορετικό τρόπο, όπως:

- (27) α. Μη και δεν έρθεις!
β. Μη και δεν φας όλο σου το φαγητό!

Σε αυτές τις προτάσεις η εμφάνιση του *και* είναι σημαντική, διότι μας δίνει ένα πιθανό στοιχείο για τη συντακτική υπόσταση του *μη(ν)*. Το *και* συνδέει συντακτικά δύο ίδιες γραμματικές κατηγορίες. Το *δεν* αποτελεί, κατά βιβλιογραφική ομοφωνία (βλ. και ενότητα 1.2), μόριο άρνησης στα ΝΕ. Άρα, το *μη(ν)* στις περιπτώσεις όπου συνδέεται με το *δεν* με το μόριο *και*, δεν μπορεί να λειτουργεί ως ΣΔ, αλλά ως μόριο άρνησης. Σε αυτές τις προτάσεις δεν μπορούμε να εφαρμόσουμε το κριτήριο εναλλαγής του *μη(ν)* με το *μήπως*, γιατί το *μήπως* στις κύριες προτάσεις δε λειτουργεί ως ΣΔ, αλλά ως επίρρημα (Roussou 2016).

Ταυτόχρονα, οι προτάσεις στο (27) μπορούν να εκφραστούν και ως:

- (28) α. Μην τολμήσεις/ τυχόν και δεν έρθεις!
β. Μην τολμήσεις/ τυχόν και δεν φας όλο σου το φαγητό!

Με βάση τα δεδομένα στο (28) μπορούμε να πούμε πως οι δομές στο (27) είναι ελλειπτικές, με την έννοια ότι παραλείπεται η έκφραση *τολμήσεις/ τυχόν και*. Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε πως το *και* ενώνει δύο Φράσεις Άρνησης, δηλαδή δύο ίδια συστατικά. Με βάση αυτό το δεδομένο, και τα δύο μόρια (*μη(ν)* και *δεν*) αποτελούν κεφαλές της ΦΑρν. Το συμπέρασμα αυτό όμως δεν εξάγεται από τα δεδομένα των προηγούμενων ενοτήτων. Άρα, η ανάλυση της υπόστασης των δύο μορίων παραμένει και σε αυτήν την περίπτωση προβληματική. Για αυτό τον λόγο θα προχωρήσουμε με την ανάλυση της Makri (2013) για αυτά τα δεδομένα, η οποία δίνει της δική της εξήγηση.

Πιο συγκεκριμένα, η Makri (2013) κάνει λόγο για τα δεδομένα (23) και (28). Ειδικότερα, η Makri υποστηρίζει πως η πρόταση (23α) είναι μία προσταγή με διπλή άρνηση. Με άλλα λόγια, αναλύει συντακτικά και το *μη(ν)* και το *δεν* ως αρνήσεις. Σχολιάζει πως το *δεν* σε αυτήν την περίπτωση είναι από τις λίγες φορές που εμφανίζεται με προστακτική έγκλιση και όχι με οριστική και δεν είναι αντιγραμματικό το αποτέλεσμα (Makri 2013: 29). Ακόμα, η Makri αναφέρει πως η (23α) μπορεί να είναι μία ελλειπτική πρόταση, η οποία στην ολοκληρωμένη μορφή της είναι:

- (29) Μην <τυχόν και> δεν έρθεις!

Σε αυτή τη περίπτωση το *μη(ν)* δε λειτουργεί ως πλεοναστική άρνηση αλλά ως πρωτοτυπική άρνηση και ο συνδυασμός του *μη(ν)* και *δεν* προκαλεί σημασιολογικά μία κατάφαση.

Συνολικά, σε αυτή την υποενότητα είδαμε πως σε προτάσεις προσταγής (άρα προτάσεις με ένα είδος τροπικότητας) η ακολουθία *μη(ν)* *δεν* ισοδυναμεί σημασιολογικά με μία πρόταση που έχει καταφατικό νόημα.

2.1.4. Κύριες προτάσεις με το επίρρημα *σιγά*

Η τελευταία ομάδα δεδομένων που θα σχολιάσουμε αποτελούνται από προτάσεις όπως είναι οι παρακάτω:

- (30) α. Σιγά μη δεν έρθει!
β. Σιγά μη δεν βρέξει!

Παρατηρούμε πως στην αρχή της πρότασης βρίσκεται το επίρρημα *σιγά*. Τα επιρρήματα στα ΝΕ μπορούν να προσδιορίζουν ένα ρήμα ή μια πρόταση (προτασιακά επιρρήματα). Σε αυτά τα παραδείγματα, το *σιγά* αναφέρεται σε ολόκληρη τη πρόταση και όχι μόνο στο ρήμα. Επιπλέον, δηλώνει τη στάση του ομιλητή απέναντι σε ένα γεγονός που πρόκειται να συμβεί. Θα μπορούσαμε μάλιστα να πούμε πως με το *σιγά* δηλώνεται μια ειρωνική στάση. Ας σκεφτούμε τα ίδια παραδείγματα στα παρακάτω συνομιλιακά περιβάλλοντα:

- (31) α. -Θα έρθει (τελικά) ο Γιάννης στο πάρτι;
-Σιγά μη δεν έρθει!
β. -Λες να βρέξει και αύριο;
-Σιγά μη δεν βρέξει!

Βλέπουμε πως οι προτάσεις στο (31), όταν βρίσκονται στο κατάλληλο συνομιλιακό περιβάλλον, εκφράζουν την ειρωνική στάση του ομιλητή απέναντι σε ένα γεγονός που θα συμβεί σίγουρα. Οι ίδιες προτάσεις ισοδυναμούν με τις ακόλουθες καταφατικές προτάσεις:

- (32) α. Θα έρθει (σίγουρα).
β. Θα βρέξει (σίγουρα).

Συνεπώς, το *σιγά* είναι το στοιχείο που μας δείχνει ότι η πρόταση εκφέρεται ειρωνικά, ενώ η ακολουθία *μη(ν) δεν* ισοδυναμεί με μία έκφραση που είναι καταφατική, και στην προκειμένη με το *θα*.

Ας δούμε τώρα τις προτάσεις στο (30) με έναν αρνητικό δείκτη:

(33) α. Σιγά μην έρθει!

β. *Σιγά δεν έρθει!

(34) α. Σιγά μη βρέξει!

β. *Σιγά δεν βρέξει!

Για μία ακόμη φορά, παρατηρούμε δύο πράγματα: α. η συνεμφάνιση της ακολουθίας *μη(ν)* δεν είναι μη υποχρεωτική, αφού στο ίδιο περιβάλλον μπορεί να εμφανιστεί μόνο του το *μη(ν)* και β. το *δεν* είναι αντιγραμματικό όταν εμφανίζεται μόνο του χωρίς το *μη(ν)*. Ωστόσο, υπάρχει αλλαγή στη σημασία της πρότασης: τα παραδείγματα στο (34) ισοδυναμούν με μία αρνητική πρόταση, όπως η παρακάτω:

(35) α. Δεν θα έρθει.

β. Δεν θα βρέξει.

Αντίθετα, τα παραδείγματα στο (30) ισοδυναμούν με καταφατικές προτάσεις (βλ. (32)).

Τέλος, οι προτάσεις στο (30) μπορεί να περιέχουν και το *να*:

(36) α. Σιγά [να μη δεν έρθει]!

β. Σιγά [να μη δεν βρέξει]!

Από τα παραδείγματα στο (36) παρατηρούμε πως το *να* λειτουργεί ως ΣΔ, ο οποίος όμως μπορεί να παραλειφθεί. Αυτή η προαιρετική εμφάνιση του *να* παρατηρήθηκε και στα πρώτα παραδείγματα που σχολιάσαμε, δηλαδή στις προτάσεις με ρήμα φόβου στην κύρια πρόταση (π.χ. *Φοβάμαι (να) μη δεν έρθει*). Το ερώτημα που προκύπτει και πάλι (μιας και το αφήσαμε ανοιχτό στην ενότητα 2.1.1) αφορά στη συντακτική θέση των *να* και *μη(ν)*, μιας και δεν μπορούν και τα δύο να καταλαμβάνουν θέση ΣΔ (με την πρωτοτυπική λειτουργία των ΣΔ: να δείχνουν το

είδος της πρότασης). Αυτό το ερώτημα θα το εξερευνήσουμε πάνω στον φραστικό δείκτη των ελληνικών στο κεφάλαιο 3.

Συμπεραίνουμε πως το *μη(ν)* δεν μπορεί να λειτουργεί ως ΣΔ σε αυτά τα περιβάλλοντα. Αλλά, ακόμα και αν το *μη(ν)* λειτουργούσε ως ΣΔ, θα ήταν προβληματική η ερμηνεία των προτάσεων στο (30). Εφόσον η ακολουθία της διπλής άρνησης *μη(ν) δεν* ισοδυναμεί με την έκφραση μιας κατάφασης, η αναίρεση του αρνητικού χαρακτήρα του *μη(ν)* δεν θα συμβάδιζε με το νόημα της πρότασης.

2.1.5 Σύνοψη και συμπεράσματα

Από τον παραπάνω σχολιασμό των δεδομένων, προκύπτουν ορισμένα συμπεράσματα με βάση κάποια ερωτήματα που θέσαμε στην αρχή αυτής της ενότητας, στα οποία τώρα επανερχόμαστε για να τα απαντήσουμε για το σύνολο των δεδομένων μας.

Καταρχάς, η συνεμφάνιση των *μη(ν)* και *δεν* δεν κρίνεται υποχρεωτική για καμία ομάδα των δεδομένων που είδαμε. Το ενδιαφέρον ήταν ότι σε κάθε περίπτωση το μόριο που μπορούσε να παραλειφθεί χωρίς να γίνει αντιγραμματική η πρόταση ήταν το μόριο *δεν*. Ωστόσο, με την παράλειψη του *δεν* είχαμε αλλαγή στη σημασία της πρότασης: για τρεις ομάδες δεδομένων η πρόταση γινόταν αρνητική και για μία ομάδα δεδομένων η πρόταση γινόταν καταφατική. Ξεκινώντας από την τελευταία, πρόκειται για την πρώτη ομάδα δεδομένων που είδαμε, όπου το *μη(ν)* λειτουργεί ως ΣΔ, δεν έχει αρνητικό νόημα και η παρουσία του *δεν* κάνει αρνητική την πρόταση. Όσον αφορά στις άλλες τρεις ομάδες δεδομένων, η μόνη εξαίρεση σε αυτή την παρατήρηση ήταν οι περιπτώσεις των δεδομένων στην υποενότητα 2.1.2, όπου είδαμε πως το *δεν* ήταν κενό σημασιολογικά, αφού είτε εμφανιζόταν στη δευτερεύουσα είτε όχι, η σημασία της κατάφασης προέκυπτε από την άρνηση της κύριας και το *μη(ν)* της δευτερεύουσας. Παρόλα αυτά, η παρατήρηση ότι το καταφατικό νόημα προκύπτει από δύο αρνήσεις (ακόμα και έξω από τα όρια μίας πρότασης), ισχύει σε αυτά δεδομένα. Έτσι, τρεις από τις τέσσερις ομάδες δεδομένων αποτελούν σημαντικό τεκμήριο υπέρ της ανάλυσης της σημασίας της ακολουθίας *μη(ν) δεν* ως έκφρασης που οδηγεί σε καταφατικό νόημα.

Μία δεύτερη παρατήρηση που γίνεται πάνω στη σημασιολογία είναι πως η ακολουθία *μη(ν)* δεν οδηγεί σε κατάφαση ή άρνηση ανάλογα με την υπόσταση του μορίου *μη(ν)*. Στα περιβάλλοντα όπου το *μη(ν)* λειτουργεί ως ΣΔ ή ως πλεοναστική άρνηση (δηλαδή, μετά τα ρήματα φόβου/ ανησυχίας/ ερώτησης, τα οποία αντιστοιχούν σε μία ομάδα δεδομένων), το *δεν* αποτελεί τη μοναδική προτασιακή άρνηση και έτσι παράγεται ένα αρνητικό νόημα. Στα περιβάλλοντα όπου το *μη(ν)* διατηρεί τον αρνητικό του χαρακτήρα τόσο σημασιολογικά όσο και συντακτικά, τότε η σημασία της πρότασης ισοδυναμεί με μία καταφατική πρόταση (δηλαδή, στις προτάσεις με τα αρνητικά τροπικά ρήματα, στις απαγορεύσεις και στις προτάσεις με το *σιγά*). Τα δεύτερα περιβάλλοντα εκφράζουν πάντα ένα είδος τροπικότητας, με την έννοια ότι εκφράζεται η στάση του ομιλητή απέναντι σε ένα γεγονός (ή απέναντι σε κάτι που μελλοντικά θα συμβεί). Αυτό είναι ένα κοινό στοιχείο ανάμεσα στα περιβάλλοντα που είδαμε πως η ακολουθία *μη(ν)* δεν οδηγεί σε καταφατικό αποτέλεσμα (εξαιρέση σε αυτό αποτελούν οι προτάσεις μετά τα ρήματα φόβου/ ανησυχίας/ ερώτησης).

Στην ενότητα που ακολουθεί θα δούμε τις αναλύσεις δύο συγγραφέων για το φαινόμενο της εμφάνισης πολλαπλών εκφράσεων άρνησης (μορφολογικά) σε μία πρόταση και πώς αυτό ερμηνεύεται σημασιολογικά. Σκοπός μας είναι να αναζητήσουμε ένα πιθανόν αντίστοιχο φαινόμενο με αυτό των NE σε κάποια άλλη γλώσσα, ώστε να καταλήξουμε σε μία ερμηνεία του φαινομένου.

2.2 Η σημασία της διπλής άρνησης

Σε αυτήν την ενότητα θα παρουσιάσουμε συνοπτικά βασικές αναλύσεις για την πολλαπλή άρνηση, περίπτωση της οποίας αποτελεί και η διπλή άρνηση. Οι αναλύσεις αυτές είναι κατά βάση σημασιολογικές και αντιστοιχούν ουσιαστικά σε ταξινομήσεις του φαινομένου της πολλαπλής άρνησης. Σκοπός αυτής της ενότητας είναι να παρουσιαστεί -μέσω προϋπάρχουσας βιβλιογραφίας- το φαινόμενο της διπλής άρνησης, όπως έχει παρατηρηθεί και ορισθεί διαγλωσσικά, προκειμένου να δείξουμε πως ο όρος *διπλή άρνηση* που επιλέξαμε για να περιγράψουμε το φαινόμενο που μας απασχολεί στην παρούσα εργασία εμφανίζεται σε όλες τις γλώσσες με διαφορετικό όμως τρόπο στην καθεμία. Ταυτόχρονα, ο όρος *διπλή άρνηση* ανταποκρίνεται σε έναν νόμο, σύμφωνα με τον οποίο δύο μορφολογικές

εκφράσεις άρνησης ισοδυναμούν σημασιολογικά με μία κατάφαση. Τρεις ομάδες δεδομένων από αυτές που είδαμε υπακούν σε αυτόν τον νόμο και για αυτόν τον λόγο υποστηρίζουμε πως το φαινόμενο της διπλής άρνησης εμφανίζεται στα ΝΕ. Ακόμα, θα δούμε και άλλες μορφές πολλαπλής άρνησης και τη σημασία που προκαλείται με δύο μορφολογικές εκφράσεις άρνησης, καθώς η σημασία που προκύπτει δεν είναι πάντα καταφατική. Αυτή η παρουσίαση έχει στόχο να αναδείξει τις διαφορές μεταξύ των διάφορων μορφών πολλαπλής άρνησης σε σημασιολογικό επίπεδο, ώστε να αναδειχθεί πως η διπλή άρνηση αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου φαινομένου, αυτού της πολλαπλής άρνησης, και πως δεν είναι πάντα εύκολο να αναγνωρισθεί στις γλώσσες του κόσμου.

2.2.1 Η ταξινόμηση του van der Wouden (1997)

Η πρώτη ανάλυση που θα σχολιάσουμε είναι αυτή του van der Wouden (1997). Ο συγγραφέας ορίζει την πολλαπλή άρνηση ως το φαινόμενο κατά το οποίο μία αρνητική έκφραση προστίθεται σε μία δομή που είναι ήδη αρνητική (van der Wouden 1997: 179). Υποστηρίζει πως το φαινόμενο αυτό μπορεί να εμφανιστεί με τέσσερις διαφορετικούς τρόπους στις φυσικές γλώσσες. Ακολουθεί μία σύντομη περιγραφή αυτών, έτσι όπως τους παρουσιάζει ο van der Wouden :

A. Αρνητική Συμφωνία (Negative Concord)/ Αρνητική Έλξη (Negative Attraction): πρόκειται για δομές όπου οι πολλαπλές εκφράσεις (μορφολογικές) άρνησης ισοδυναμούν με μία σημασιολογική άρνηση (Labov 1972). Αυτό το φαινόμενο μπορεί να εμφανιστεί με δύο συντακτικούς τρόπους. Ο ένας αφορά στην εμφάνιση των πολλαπλών αρνήσεων μέσα στα όρια μίας πρότασης και ονομάζεται Αρνητική Συμφωνία, ενώ ο άλλος αφορά στην εμφάνιση των πολλαπλών αρνήσεων σε μία κύρια και μία δευτερεύουσα πρόταση και ονομάζεται Παρατακτική (Paratactic) ή Πλεοναστική (Expletive) Άρνηση.

Η Αρνητική Συμφωνία (στο εξής ΑΣ) μπορεί να πάρει μία από τις δύο ακόλουθες μορφές: α. αρνητική εξάπλωση (negative spread): δομές όπου το χαρακτηριστικό της άρνησης διαδίδεται σε όλα τα στοιχεία της πρότασης που μπορούν να το φέρουν (πχ σε αόριστες εκφράσεις) και β. διπλασιασμός αρνητικού (negative doubling): ένα διακριτό αρνητικό στοιχείο εμφανίζεται σε όλες τις προτάσεις που περιέχουν μία αρνητική έκφραση. Σύμφωνα με τον van der Wouden,

μία γλώσσα μπορεί να εμφανίζει ή το α ή το β ή ένα συνδυασμό των α και β (τα παραδείγματα είναι από van der Wouden 1997: 182-183):

(37) α. *Personne a rien dit* (γαλλικά)

Κανένας έχει τίποτα πει
'Κανένας δεν έχει πει τίποτα'.

β. *Je n' ai vu personne.* (γαλλικά)

Εγώ δεν έχω δει κανέναν.
'Δεν έχω δει κανέναν'.

γ. *Personne n' a rien dit.* (γαλλικά)

Κανένας δεν έχει τίποτα πει.
'Κανένας δεν έχει τίποτα'.

Το παράδειγμα (37α) αντιστοιχεί στο φαινόμενο της αρνητικής εξάπλωσης, το παράδειγμα (37β) στο φαινόμενο του διπλασιασμού αρνητικού και το (37γ) αποτελεί παράδειγμα του συνδυασμού των δύο φαινομένων. Από τα παραδείγματα παρατηρούμε πως η ΑΣ μπορεί να είναι μία συμφωνία μεταξύ μόνο αόριστων εκφράσεων ή μεταξύ ενός αρνητικού δείκτη και μίας ή περισσότερων αρνητικών λέξεων.

Η Παρατακτική ή Πλεοναστική Άρνηση αφορά δομές στις οποίες δύο (ή περισσότερες) αρνητικές εκφράσεις εμφανίζονται έξω από τα όρια μίας πρότασης και ισοδυναμούν σημασιολογικά με μία άρνηση. Ο van der Wouden τονίζει πως η διαφορά της με την ΑΣ, όπως το είδαμε παραπάνω, έγκειται στο ότι το ρήμα (ή ένα άλλο στοιχείο) της κύριας που φέρει το αρνητικό φορτίο επηρεάζει και την ερμηνεία της δευτερεύουσας, κάνοντας τη αρνητική. Η παρατακτική άρνηση χωρίζεται και αυτή σε δύο τύπους πιθανής εμφάνισής της. Τα στοιχεία που φέρουν το αρνητικό φορτίο είτε προκαλούν την εμφάνιση ενός ή περισσότερων αρνητικών μορφημάτων στη δευτερεύουσα πρόταση είτε επιλέγουν έναν ΣΔ, οποίος μπορεί να είναι ομόφωνος με έναν αρνητικό δείκτη (van der Wouden 1997: 196). Ας δούμε παραδείγματα και για τις δύο περιπτώσεις:

(38) α. *Je crains qu' il ne vienne.* (γαλλικά)

Εγώ φοβάμαι ότι αυτός δεν έρθει.

‘Φοβάμαι πως θα έρθει’.

β. Fobamai mirpos kano lathos.

(παραδείγματα από van der Wouden 1997: 196-197)

Σύμφωνα με τον van der Wouden, η παρατακτική άρνηση εμφανίζει διαγλωσσικές ομοιότητες ως προς τα περιβάλλοντα στα οποία εμφανίζεται (van der Wouden 1997: 200). Αυτό φαίνεται και από το παράδειγμα όπου και τα δύο ρήματα είναι ρήματα φόβου. Στο (38α) η προτασιακή άρνηση είναι ξεκάθαρη στην πρόταση με το αρνητικό μόριο *ne* των γαλλικών που αποτελεί την παρατακτική άρνηση. Στο (38β) το μόριο *μήπως* των ΝΕ δεν είναι τόσο ξεκάθαρο. Στην προηγούμενη ενότητα είδαμε ότι μετά το ρήμα *φοβάμαι* μπορούμε να έχουμε ενδοιαστικές προτάσεις, οι οποίες εισάγονται με το *μη(ν)* ή το *μήπως* (τα οποία είναι σημασιολογικά ισοδύναμα σε αυτές τις περιπτώσεις). Σε αυτό το παράδειγμα το *μήπως* αποτελεί αυτό την παρατακτική άρνηση.

Β. Λιτότητα (Litotes)³: φαινόμενο κατά το οποίο δύο αρνήσεις σε μία πρόταση αποδυναμώνουν σημασιολογικά η μία την άλλη με αποτέλεσμα να παράγεται ένα νόημα μεταξύ κατάφασης και άρνησης. Όπως παρατίθεται από τον van der Wouden (1997: 215), ο Jespersen όρισε τη λιτότητα ως ένα ρητορικό σχήμα, κατά το οποίο μία κατάφαση εκφράζεται μέσω της άρνησης του αντίθετου. Ένα από τα παραδείγματα που δίνει ο van der Wouden για αυτό το φαινόμενο είναι:

³ Ο van der Wouden (1997: 216) αναφέρει πως ο Horn διακρίνει δύο όψεις του φαινομένου της λιτότητας, μία σημασιολογική και μία πραγματολογική. Η σημασιολογική είναι ξεκάθαρη, γιατί το φαινόμενο υπακούει στο Duplex negation affirmat, σύμφωνα με το οποίο δύο αρνήσεις ισοδυναμούν με μία κατάφαση. Η πραγματολογική όψη είναι πιο περίπλοκη. Σύμφωνα με τον Horn, η λιτότητα εξηγείται βάσει ενός αξιώματος του Grice, σύμφωνα με το οποίο ο ομιλητής χρησιμοποιεί μία πιο περίπλοκη έκφραση αντί για μία απλή γιατί δεν είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει την πιο απλή.

(39) It is not unwise to take precautions.

‘Δεν είναι ασύνετο το να πάρουμε προφυλάξεις’. (=Είναι συνετό να πάρουμε προφυλάξεις)

Σύμφωνα με τον van der Wouden, τέτοιου είδους προτάσεις δεν εκφράζουν ακριβώς μία κατάφαση, αλλά κάτι ενδιάμεσα από κατάφαση και άρνηση. Αυτό σημαίνει πως η ερμηνεία τους δεν είναι ξεκάθαρη. Στην πρόταση (39) η λέξη που προκαλεί τη σύγχυση μεταξύ αρνητικής και καταφατικής σημασίας είναι η αρνητική λέξη *unwise* (ασύνετο). Ο van der Wouden αναφέρει πως αυτή η λέξη έχει διαθέσιμο ένα φάσμα ερμηνειών μεταξύ του *rather wise* (μάλλον συνετό) και του *extremely wise* (εξαιρετικά συνετό). Η μη-ξεκάθαρη σημασία του προκύπτει σε συνδυασμό με τον αρνητικό προτασιακό δείκτη. Αν δεν υπήρχε το *not* στην (39), τότε η ερμηνεία της πρότασης θα ήταν διαφορετική και πιο ξεκάθαρη: *Είναι ασύνετο να πάρουμε προφυλάξεις*.

Γ. Απόρριψη (Denial): δομές με δύο αρνήσεις που ακυρώνουν η μία την άλλη με αποτέλεσμα να παράγεται μία κατάφαση. Ας δούμε κάποια παραδείγματα από τον van der Wouden (1997: 236):

(40) α. You shouldn't not go to the party.

‘Δεν θα έπρεπε να μην πας στο πάρτι’. (=Θα έπρεπε να πας στο πάρτι.)

β. You can't not go.

‘Δεν μπορείς να μην πας’. (=Πρέπει να πας)

Στα παραδείγματα βλέπουμε να εμφανίζεται δύο φορές το αρνητικό μόριο *not* των αγγλικών ως ακολουθία διπλής προτασιακής άρνησης που οδηγεί σε ένα καταφατικό αποτέλεσμα.

Σε αυτήν την κατηγορία πολλαπλής άρνησης του van der Wouden παρατηρούμε ένα συσχετισμό σε σχέση με τα δεδομένα που μελετάμε για τα ΝΕ. Συγκεκριμένα, για τα δεδομένα μας στο (23) και στο (30) αναλύσαμε πως η ακολουθία των προτασιακών αρνητικών μορίων *μη(ν)* και *δεν* παράγει καταφατικό νόημα.

Δ. Εμφατική Άρνηση (Emphatic Negation): δομές όπου οι δύο ή περισσότερες αρνήσεις παράγουν ένα πιο αρνητικό νόημα απ' ό,τι αν εμφανιζόταν μόνο μία αρνητική έκφραση. Πρόκειται για ένα φαινόμενο ενδυνάμωσης του αρνητικού νοήματος που εκφράζει μία πρόταση. Ο van der Wouden σημειώνει πως η εμφατική άρνηση είναι προαιρετική, αλλά αν εμφανίζεται δεν αλλάζει το βασικό νόημα της πρότασης, το οποίο παραμένει αρνητικό και με δύο αρνήσεις. Αντίθετα, για τα παραδείγματα των ελληνικών, είδαμε πως η ακολουθία *μη(ν) δεν* δεν είναι μεν υποχρεωτική, αλλά αλλάζει το νόημα αν εμφανίζεται μόνο το ένα από τα δύο μόρια (εκτός από τα δεδομένα όπου η ακολουθία *μη(ν) δεν* βρίσκεται στη δευτερεύουσα πρόταση, όπου είδαμε πως το *δεν* είτε εμφανίζεται είτε παραλείπεται δεν συνεισφέρει σημασιολογικά, και το καταφατικό αποτέλεσμα προκύπτει από την άρνηση στην κύρια πρόταση σε συνδυασμό με το *μη(ν)* στη δευτερεύουσα).

Η εμφατική άρνηση εμπίπτει στον ευρύτερο μηχανισμό της έμφασης, κατά τον οποίο μία λειτουργία μέσα στη πρόταση (εν προκειμένω η άρνηση) μαρκάρεται διπλή ή πολλαπλό τρόπο, όταν κάποιος θέλει να τονίσει κάτι στο λόγο του (van der Wouden 1997: 243-244). Ας δούμε μερικά παραδείγματα όπως παρατίθενται από τον van der Wouden (1997: 245, 249):

(41) α. Dat heb ik nooit niet gezien.

Αυτό έχω εγώ ποτέ δεν δει

‘Αυτό δεν το έχω δει ποτέ’.

β. He cannot sleep, neither at night nor at the daytime.

Αυτός μπορεί δεν κοιμηθεί, ούτε τη νύχτα ούτε τη μέρα

‘Αυτός δεν μπορεί να κοιμηθεί, ούτε τη νύχτα ούτε τη μέρα’.

Ο van der Wouden αναφέρει πως το δεύτερο παράδειγμα ανήκει σε μία ξεχωριστή κατηγορία εμφατικής άρνησης, την οποία ονομάζει επαναληπτική άρνηση (resumptive negation). Σε αυτό το φαινόμενο μία άρνηση προστίθεται σε μία ήδη αρνητική πρόταση, τονίζοντας την άρνηση που ήδη εκφράζεται (van der Wouden 1997: 248).

Σε αυτό το σημείο ολοκληρώνουμε την παρουσίαση της ταξινόμησης της πολλαπλής άρνησης του van der Wouden, με μία παρατήρηση που κάνει και ο ίδιος:

οι παραπάνω κατηγορίες δεν εμφανίζονται σε όλες τις γλώσσες. Αυτό το ζήτημα θα το διευκρινίσουμε με την ανάλυση του Zeijlstra (2004), ο οποίος καλύπτει ενδελεχώς τους λόγους για τους οποίους εμφανίζονται αυτά τα φαινόμενα ανάλογα με τις γλώσσες.

2.2.2 Η ταξινόμηση του Zeijlstra (2004)

Ο Zeijlstra (2004) αναγνωρίζει τις ίδιες κατηγορίες πολλαπλής άρνησης με τον van der Wouden (1997), υιοθετώντας όμως διαφορετική ορολογία για δύο από αυτές και διαφορετικό σημασιολογικό κριτήριο για τον διαχωρισμό μεταξύ τους. Όσον αφορά στα ονόματα των κατηγοριών, διατηρεί τους όρους Αρνητική Συμφωνία και Πλεοναστική ή Παρατακτική Άρνηση, αλλά τις αναγνωρίζει ως δύο ξεχωριστές κατηγορίες πολλαπλής. Την Εμφατική Άρνηση (την οποία ο van der Wouden αναγνωρίζει ως ξεχωριστή) τη θεωρεί υποπερίπτωση της Αρνητικής Συμφωνίας. Διαφοροποιείται ακόμα στα ονόματα των άλλων δύο κατηγοριών. Συγκεκριμένα, το φαινόμενο της απόρριψης το αναφέρει ως διπλή άρνηση (double negation) και το φαινόμενο της λιτότητας ως εξασθενημένη άρνηση (weakening negation). Το βασικό σημείο όπου διαφοροποιείται από τον van der Wouden είναι πως προτείνει μία διττή (έναντι της τετραπλής) κατηγοριοποίηση της πολλαπλής άρνησης, ανάλογα με την εφαρμογή ή όχι του Νόμου της Διπλής Άρνησης⁴ (στο εξής ΝΔΑ). Ο ΝΔΑ προβλέπει ότι δύο αρνήσεις ακυρώνουν η μία την άλλη με αποτέλεσμα παράγουν μία κατάφαση:

(42) *Νόμος της Διπλής Άρνησης*

$$\neg\neg p \leftrightarrow p$$

Ο Zeijlstra υποστηρίζει πως τα φαινόμενα της διπλής και εξασθενημένης άρνησης υπακούν πάντοτε σε αυτόν τον νόμο και εμφανίζονται σε γλώσσες που ονομάζει γλώσσες διπλής άρνησης (π.χ. αγγλικά). Ας δούμε ένα παράδειγμα διπλής άρνησης, όπως παρατίθεται από τον Zeijlstra (2004: 59):

⁴ Όπως αναφέρει ο Horn (2010: 111), ο Νόμος της Διπλής Άρνησης προτάθηκε για πρώτη φορά από Bishop Lowth (1762) ως 'Two negatives in English destroy one another, or are equivalent to an affirmative'. Τον νόμο υιοθέτησε και ο ίδιος ο Horn (2010), ο οποίος ονόμασε το φαινόμενο της διπλής άρνησης 'logical double negation'.

(43) We must not allow nothing.

‘Πρέπει να επιτρέψουμε κάτι.’

Στο παράδειγμα η εμφάνιση του αρνητικού δείκτη *not* και της αρνητικής λέξης *nothing* παράγουν ένα καταφατικό νόημα. Με άλλα λόγια, η μία άρνηση ακυρώνει σημασιολογικά την άλλη. Ένα παράδειγμα εξασθενημένης άρνησης είναι το ακόλουθο:

(44) John is not unfriendly.

‘Ο Γιάννης δεν είναι μη-φιλικός.’

Η πρόταση στο (44) σημαίνει πως ο Γιάννης δεν είναι ούτε φιλικός ούτε εχθρικός. Η εξασθενημένη άρνηση ισορροπεί μεταξύ ενός νοήματος που δεν είναι ούτε απόλυτα καταφατικό ούτε απόλυτα αρνητικό.

Οι γλώσσες αυτές χωρίζονται σε δύο περαιτέρω ομάδες ανάλογα με το αν εμφανίζουν ή όχι Εμφατική Άρνηση⁵. Θα σχολιάσουμε εκτενώς το φαινόμενο της Εμφατικής Άρνησης, όπως το αναλύσει ο Zeijlstra, λίγο παρακάτω.

Αντίθετα, τα φαινόμενα της αρνητικής συμφωνίας και της εμφατικής άρνησης δεν υπακούν συνήθως σε αυτό το νόμο και εμφανίζονται σε γλώσσες που ονομάζει γλώσσες αρνητικής συμφωνίας. Αυτή η κατηγορία γλωσσών χωρίζεται σε δύο ομάδες ανάλογα με το αν εμφανίζεται το φαινόμενο της αρνητικής συμφωνίας ή της εμφατικής άρνησης. Ας δούμε ένα παράδειγμα από μία γλώσσα αρνητικής συμφωνίας:

(45) Jean *ne* dit *rien*.

(γαλλικά)

Γιάννης δεν είπε τίποτα

‘Ο Γιάννης δεν είπε τίποτα.’

⁵ Η Εμφατική Άρνηση, παρόλο που δεν υπάκουει στον ΝΔΑ, εμφανίζεται μόνο σε γλώσσες Διπλής Άρνησης, όπως είναι τα ολλανδικά και τα γερμανικά. Οι γλώσσες ΑΣ δεν εμφανίζουν Εμφατική Άρνηση (Zeijlstra 2004: 74-75).

Στο παραπάνω παράδειγμα από τα γαλλικά, ο αρνητικός δείκτης *ne* και η αρνητική λέξη *rien* (τίποτα) ισοδυναμούν σημασιολογικά με μία άρνηση.

Ο Zeijlstra αναφέρει πως η εμφατική άρνηση είναι ένα φαινόμενο που εμφανίζεται συχνά σε ιδιολέκτους των ολλανδικών. Ας δούμε ένα παράδειγμα (όπως παρατίθεται από τον Zeijlstra 2004: 67):

(46) Ik vind dat *niks* *niet* leuk. (ολλανδικά)
εγώ βρίσκω ότι τίποτα δεν ωραίο
'Δεν μου αρέσει καθόλου'

Ο Zeijlstra παρατηρεί ότι στην εμφατική άρνηση οι δύο αρνητικές λέξεις (που ισοδυναμούν με μία άρνηση) γειτνιάζουν (στην προκειμένη περίπτωση βρίσκονται η μία δίπλα στην άλλη). Αυτή είναι μία σημαντική διαφορά ανάμεσα στην αρνητική συμφωνία και την εμφατική άρνηση.

Επιπλέον, οι γλώσσες που εμφανίζουν αρνητική συμφωνία χωρίζονται περαιτέρω σε γλώσσες όπου η συμφωνία αυτή υπερβαίνει τα όρια μίας πρότασης (παρατακτική άρνηση) και σε γλώσσες όπου η συμφωνία αυτή περιορίζεται στα όρια μίας πρότασης. Η πολλαπλή άρνηση στα όρια μιας πρότασης εγείρει μία ακόμη διάκριση ανάμεσα στις γλώσσες αρνητικής συμφωνίας: γλώσσες με αυστηρή αρνητική συμφωνία και γλώσσες με μη-αυστηρή αρνητική συμφωνία. Στις μεν πρώτες είναι απαραίτητη η παρουσία ενός αρνητικού προτασιακού δείκτη για να νομιμοποιήσει τα στοιχεία αρνητικής πολικότητας και να ερμηνευτούν έτσι από κοινού, ενώ στις δεύτερες δεν είναι απαραίτητη η παρουσία ενός αρνητικού δείκτη, όταν οι αρνητικές λέξεις βρίσκονται σε προρρηματική θέση (Zeijlstra 2004: 73-75). Στο (47α) βλέπουμε ένα παράδειγμα γλώσσας αυστηρής αρνητικής συμφωνίας, ενώ στο (47β) βλέπουμε ένα παράδειγμα από μία γλώσσα μη αυστηρής αρνητικής συμφωνίας:

(47) α. Milan *nikomu* *nevolà*. (τσέχικα)
Μίλαν κανέναν δεν καλεί
'Ο Μίλαν δεν τηλεφωνεί σε κανέναν'

β. *Nessuno* (*non) ha telefonato (a nessuno). (ιταλικά)
κανένας (*δεν) έχει τηλεφωνήσει (σε κανέναν)
'Κανένας δεν κάλεσε (κανέναν)'.

Η διαφορά μεταξύ των (47α) και (47β) έγκειται στο ότι στα ιταλικά, τα οποία είναι γλώσσα μη αυστηρής αρνητικής συμφωνίας, η εμφάνιση ενός αρνητικού δείκτη (*non*) σε μία πρόταση με μία αρνητική λέξη (*nessuno*) (η οποία εμφανίζεται πριν από το ρήμα ως υποκείμενο της πρότασης) είναι αντιγραμματική. Αντίθετα, στα τσέχικα, τα οποία είναι γλώσσα αυστηρής αρνητικής συμφωνίας, η παρουσία του δείκτη *ne* (μορφολογικά πάνω στο ρήμα) είναι απαραίτητη για τη νομιμοποίηση της αρνητικής λέξης *nikomu*.

Ας δούμε περισσότερα στοιχεία για τις τέσσερις κατηγορίες πολλαπλής άρνησης, έτσι όπως τις σχολιάζει ο Zeijlstra. Ξεκινώντας από τη διπλή άρνηση, ο συγγραφέας δίνει το ακόλουθο παράδειγμα, όπου φαίνεται πως αυτή η κατηγορία άρνησης υπακούει στον ΝΔΑ:

(48) Mary will *not not* show up. ↔ Mary will show up. (Zeijlstra 2004: 58)

Ο Zeijlstra αναφέρει πως η διπλή άρνηση είναι ένα σπάνιο φαινόμενο στις φυσικές γλώσσες λόγω του ότι χρησιμοποιείται σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα. Συνήθως εμφανίζεται σε συνομιλιακά περιβάλλοντα, όπου ένας ομιλητής αρνείται το αρνητικό εκφώνημα του συνομιλητή του. Για παράδειγμα, σε μια περίπτωση ομιλίας, όπως η παρακάτω, η διπλή άρνηση γίνεται αποδεκτή:

(49) -I am told that *La vita è bella* is a horrible movie. I can't imagine that anyone will be touched by it.
- How can you say that? It was beautiful. Nobody will not be touched by this movie.
-«Μου λένε ότι η ταινία *Η ζωή είναι όμορφη* είναι απαίσια. Δεν μπορώ να φανταστώ κάποιον να συγκινείται με αυτή».
-«Πώς μπορείς να το λες αυτό; Κανένας δε μπορεί να μη συγκινηθεί από αυτή τη ταινία».

Ο Zeijlstra αναφέρει πως η διπλή άρνηση είναι διαθέσιμη σε όλες τις γλώσσες, ακόμα και σε γλώσσες Αρνητικής Συμφωνίας (Zeijlstra 2004: 58-60).

Η Εξασθενημένη Άρνηση, παρόλο που υπακούει στον ΝΔΑ, δεν οδηγεί ακριβώς σε ένα καταφατικό νόημα, αλλά σε ένα νόημα που βρίσκεται ανάμεσα στο καταφατικό και στο αρνητικό. Ο Zeijlstra δίνει το ακόλουθο παράδειγμα:

(50) John is *not unfriendly*.

Ο Γιάννης είναι δεν μη φιλικός

‘Ο Γιάννης δεν είναι μη φιλικός’.

Η πρόταση στο (50) μπορεί να λάβει διαφορετικές ερμηνείες ανάλογα με την περίπτωση (π.χ. ο Γιάννης δεν είναι καθόλου φιλικός ή ο Γιάννης είναι πολύ φιλικός) (Zeijlstra 2004: 60-61).

Όσον αφορά στην κατηγορία της αρνητικής συμφωνίας, ο Zeijlstra συμφωνεί με την ανάλυση του van der Wouden για τους τρεις πιθανούς τρόπους εμφάνισής της (αρνητική εξάπλωση, διπλασιασμός αρνητικού, συνδυασμός των δύο προαναφερθέντων). Μερικά από τα παραδείγματα που δίνει είναι τα ακόλουθα:

(51) α. Nessuno ha telefonato a nessuno.

(ιταλικά)

κανένας έχει τηλεφωνήσει σε κανέναν

‘Κανένας δεν τηλεφώνησε κανέναν’.

(αρνητική εξάπλωση)

β. Jean ne dit rien.

(γαλλικά)

ο Γιάννης δεν είπε τίποτα

‘Ο Γιάννης δεν είπε τίποτα’.

(διπλασιασμός αρνητικού)

γ. Personne ne mange rien.

(γαλλικά)

κανένας δεν έφαγε τίποτα

‘Κανένας δεν έφαγε τίποτα’.

(συνδυασμός και των δύο)

Όπως είδαμε και στην προηγούμενη κατηγοριοποίηση, το κάθε είδος ΑΣ έχει διαφορετική συντακτική πραγμάτωση. Στην αρνητική εξάπλωση (βλ. (51α)) υπάρχουν δύο αρνητικές λέξεις, στον διπλασιασμό αρνητικού (βλ. (51β)) υπάρχει

ένας προτασιακός αρνητικός δείκτης και μία αρνητική λέξη, ενώ στο συνδυασμό των δύο τρόπων (βλ. (51γ)) υπάρχουν δύο αρνητικές λέξεις και ένας αρνητικός προτασιακός δείκτης (Zeijlstra 2004: 61-62).

Ο Zeijlstra τονίζει πως οι γλώσσες αρνητικής συμφωνίας δε χωρίζονται σε τρεις υποκατηγορίες με βάση αυτούς τους τρεις τρόπους συντακτικής εμφάνισης της. Αυτό γιατί όλες οι γλώσσες αρνητικής συμφωνίας μπορούν να εμφανίσουν και τους τρεις τρόπους έκφρασης της αρνητικής συμφωνίας. Όπως είδαμε και πιο πάνω, ο Zeijlstra εντοπίζει τον διαφοροποιητικό παράγοντα μόνο στο αν πρέπει ή όχι να εμφανίζεται υποχρεωτικά ένας αρνητικός δείκτης για την νομιμοποίηση των αρνητικών λέξεων, διακρίνοντας έτσι δύο κατηγορίες γλωσσών με αρνητική συμφωνία. Υιοθετώντας τους όρους της Giannakidou (1997,2000) αναφέρεται σε αυτές τις δύο κατηγορίες ως γλώσσες αυστηρής αρνητικής συμφωνίας και γλώσσες μη-αυστηρής αρνητικής συμφωνίας αντίστοιχα. Ο Zeijlstra αναφέρει πως τα ελληνικά ανήκουν στις γλώσσες αυστηρής αρνητικής συμφωνίας (Zeijlstra 2004: 61-64). Ένα από τα παραδείγματα που δίνει ο Zeijlstra για να στηρίξει αυτή τη θέση είναι το ακόλουθο:

(52) Δεν ήρθε ΚΑΝΕΝΑΣ.

(Zeijlstra 2004: 126)

Στις γλώσσες αυστηρής αρνητικής συμφωνίας οι αρνητικές λέξεις που εμφανίζονται μετά το ρήμα χρειάζονται την παρουσία ενός αρνητικού δείκτη για νομιμοποιηθούν (Zeijlstra 2004: 63). Στο (52) ο αρνητικός δείκτης δεν νομιμοποιεί την αρνητική λέξη ΚΑΝΕΝΑΣ (αλλιώς το αποτέλεσμα θα ήταν αντιγραμματικό: *Ηρθε ΚΑΝΕΝΑΣ). Σε αυτήν την πρόταση η λέξη κανένας έχει υποχρεωτικά εμφατικό χαρακτήρα, ο οποίος φαίνεται από τη χρήση κεφαλαίων. Επιπλέον, στις γλώσσες αυστηρής αρνητικής συμφωνίας η εμφάνιση δύο αρνητικών εκφράσεων ισοδυναμεί σημασιολογικά με μία άρνηση (Zeijlstra 2004: 61-63). Η πρόταση στο (52) σημαίνει πως δεν ήρθε κανένα άτομο, άρα ισοδυναμεί με μία αρνητική πρόταση, χωρίς η μία άρνηση να ακυρώνει την άλλη, όπως συμβαίνει με τις γλώσσες διπλής άρνησης.

Όπως και ο van der Wouden, ο Zeijlstra τονίζει πως η αρνητική συμφωνία είναι μια συμφωνία μεταξύ αρνητικών στοιχείων που βρίσκονται μέσα στην ίδια

πρόταση. Αν ένα αρνητικό στοιχείο που βρίσκεται σε μία κύρια πρόταση συμφωνεί με ένα άλλο που βρίσκεται σε δευτερεύουσα, το αποτέλεσμα είναι να έχουμε διπλή άρνηση. Ωστόσο, η παρατακτική άρνηση είναι ένα φαινόμενο που παραβιάζει αυτόν τον περιορισμό, γιατί στην παρατακτική άρνηση η συμφωνία μεταξύ αρνητικών στοιχείων υπερβαίνει τα όρια μιας πρότασης. Αυτό το είδος άρνησης προκύπτει σε περιβάλλοντα όπου υπονοείται ένα αρνητικό νόημα, δηλαδή όταν υπάρχει στην κύρια πρόταση ένα κατηγορημα με αρνητικό περιεχόμενο (*φοβάμαι, αμφιβάλλω, απαγορεύω* κτλ) ή μία αρνητική πρόθεση (*χωρίς, πριν, εκτός και αν* κτλ) ή μία συγκριτική έκφραση. Όπως είδαμε και στην ανάλυση του van der Wouden, ο Zeijlstra αναφέρει επίσης πως η παρατακτική άρνηση δε νομιμοποιεί μόνο αρνητικά στοιχεία, αλλά και ΣΔ, όπως το *μήπως* των ΝΕ. Το παράδειγμα (38β) του van der Wouden των ΝΕ με το *μήπως* χρησιμοποιεί και ο Zeijlstra.

Για την παρατακτική άρνηση κάνει λόγο και η Makri (2013), η οποία διαφωνεί με την κατηγοριοποίησή της ως μίας υποπερίπτωσης ΑΣ. Η συγγραφέας μελετώντας διαγλωσσικά την πλεοναστική άρνηση, υποστηρίζει πως δεν μπορεί να αποτελεί μία όψη του φαινομένου της ΑΣ για δύο βασικούς λόγους. Πρώτον στην ΑΣ συμμετέχουν μόρια που εκφράζουν την πρωτοτυπική άρνηση (δηλαδή, αντιστρέφουν την τιμή αλήθειας της πρότασης), τα οποία νομιμοποιούν τα αρνητικά μόρια πολικότητας που εμφανίζονται στην πρόταση (π.χ. *Δεν έφαγε τίποτα. / *Μην έφαγε τίποτα.*). Ακόμα, σε γλώσσες διπλής άρνησης δύο μόρια προτασιακής άρνησης ισοδυναμούν με μία κατάφαση (βλ. (48)). Σύμφωνα με τη Makri, η πλεοναστική άρνηση δεν αντιστρέφει τη τιμή αλήθειας της πρότασης, αλλά αποτελεί ένα είδος επιστημικής τροπικότητας που εισάγει σημασιολογικά εναλλακτικές προτάσεις που εκφράζουν τη στάση του ομιλητή. Με βάση αυτό, η πλεοναστική άρνηση σε γλώσσες διπλής άρνησης δεν μπορεί να παράγει κατάφαση όταν εμφανίζεται και με ένα άλλο αρνητικό στοιχείο στη πρόταση, γιατί δεν έχει αρνητικό νόημα η ίδια. Επιπλέον, σε γλώσσες ΑΣ η πλεοναστική άρνηση δεν μπορεί να νομιμοποιήσει ισχυρά στοιχεία αρνητικής πολικότητας, ενώ η πρωτοτυπική άρνηση μπορεί (π.χ. *Φοβάμαι ότι δεν θα έρθει κανένας./ *Φοβάμαι μην έρθει κανένας.*). Για αυτούς τους λόγους, η πλεοναστική άρνηση θα έπρεπε να μελετάται ως ξεχωριστό φαινόμενο από την αρνητική συμφωνία.

Η Makri αναφέρει πως τα κατηγορήματα που επιλέγουν την πλεοναστική άρνηση φέρουν σημασιολογικά τη δυνατότητα ύπαρξης παραπάνω των μία πιθανοτήτων. Ανάμεσα στα είδη κατηγορημάτων που αναφέρει είναι και τα ρήματα φόβου, τα όποια είδαμε πως παρατήρησαν και οι van der Wouden και Zeijlstra. Ας δούμε ένα παράδειγμα:

(53) Φοβάμαι μην έκαψε το φαγητό.

Στην παραπάνω πρόταση η πραγματικότητα μπορεί να ανταποκρίνεται σε δύο λογικές πιθανότητες: μπορεί να έκαψε ή μπορεί να μην έκαψε το φαγητό.

Η ίδια αναφέρει πως διαγλωσσικά η πλεοναστική άρνηση επιλέγεται και από κατηγορήματα που εκφράζουν αμφιβολία ή έχουν αρνητική σημασία ή εισάγουν πλάγιες ερωτήσεις. Τέλος, η Makri αναφέρει πως αν η πλεοναστική άρνηση είναι ΣΔ μπορεί να είναι ομόφωνη με έναν προτασιακό δείκτη (*μην*) ή να αποτελείται από έναν προτασιακό δείκτη και έναν ΣΔ (*μήπως*). Ας δούμε δύο παραδείγματα της Makri που δείχνουν τη διαφορά πλεοναστικής και πρωτοτυπικής άρνησης:

(54) α. Φοβάμαι/ Ανησυχώ μην/μήπως έσπασα το πόδι μου.
β. Σημείωσε το μην το ξεχάσεις.

Στο πρώτο παράδειγμα τα *μην(ν)* και *μήπως* αποτελούν πλεοναστική άρνηση, γιατί εκφράζεται ο φόβος του ομιλητή για μία πιθανότητα που μπορεί να ισχύει. Αν το *μην(ν)* ήταν αρνητικό, το νόημα της πρότασης θα ήταν παράλογο (*#Φοβάμαι ότι δεν έσπασα το πόδι μου.*). Συνεπώς, στο (54α) το *μην(ν)* δεν αντιστρέφει τη τιμή αλήθειας της πρότασης, και άρα δεν αποτελεί τη πρωτοτυπική άρνηση, αλλά πλεοναστική. Στο δεύτερο παράδειγμα το *μην(ν)* αποτελεί πρωτοτυπική άρνηση, γιατί εισάγει μία τελική πρόταση (συντακτικά λειτουργεί ως ΣΔ) που ισοδυναμεί με την πρόταση: *για να μην το ξεχάσεις*. Σε αυτή την περίπτωση το *για να* παραλείπεται και το *μην(ν)* λειτουργεί ως άρνηση στην πρόταση. Συνεπώς για τη Makri υπάρχουν δύο ομόφωνα μόρια *μην(ν)*, τα οποία ανάλογα με το περιβάλλον χαρακτηρίζονται ως πλεοναστική ή κανονική άρνηση.

Τέλος, ο Zeijstra (2004: 67) παραθέτει τα ακόλουθα παραδείγματα εμφάνισης emphatic negation:

- (55) Hij gaat **nooit niet** naar school. (ολλανδικά)
Αυτός πάει ποτέ δεν στο σχολείο.
‘Αυτός δεν πάει ποτέ στο σχολείο’.

Ο Zeijstra αναφέρει πως στην emphatic negation το αρνητικό στοιχείο που εμφανίζεται δεύτερο είναι αυτό που ενδυναμώνει την άρνηση του πρώτου (Zeijstra 2004: 69). Ο Zeijstra αναφέρει πως η emphatic negation θα έπρεπε να κατηγοριοποιείται ως μία από τις υποκατηγορίες της αρνητικής συμφωνίας, και όχι ως ξεχωριστή κατηγορία πολλαπλής άρνησης, όπως την διακρίνει ο van der Wouden. Αυτό το στηρίζει σε ένα σημασιολογικό κριτήριο και συγκεκριμένα στο γεγονός ότι η emphatic negation δεν υπακούει στον NDA: η εμφάνιση δύο αρνήσεων παράγει ένα αρνητικό νόημα, χωρίς να ακυρώνουν η μία την άλλη.

Ωστόσο, αναφέρει και μερικά διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά της emphatic negation σε σχέση με την αρνητική συμφωνία. Αυτά είναι: α. με την emphatic negation το αρνητικό νόημα της πρότασης ενδυναμώνεται, ενώ με την αρνητική συμφωνία όχι, β. η emphatic negation υπόκειται σε αυστηρούς περιορισμούς τοπικότητας: τα στοιχεία που συμμετέχουν πρέπει να βρίσκονται σχεδόν ή ακριβώς το ένα δίπλα στο άλλο (βλ. (54)), γ. αν σε μία δομή που υπάρχουν δύο αρνητικά στοιχεία το ένα δίπλα στο άλλο το ένα είναι αρνητικός δείκτης και προηγείται της αρνητικής λέξης ή έπεται και ταυτόχρονα τονίζεται emphatic, τότε δεν έχουμε emphatic negation, αλλά διπλή άρνηση:

- (56) Hij gaat **niet nooit** naar school. (ολλανδικά)
Αυτός πάει δεν ποτέ στο σχολείο.
‘Αυτός πάει καμιά φορά στο σχολείο’.

Το τελευταίο χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί την emphatic negation από την αρνητική συμφωνία είναι ότι οι γλώσσες στις οποίες εμφανίζεται η πρώτη

αποτελούν ξεχωριστή κατηγορία γλωσσών μέσα στην ευρύτερη κατηγορία γλωσσών που εμφανίζουν αρνητική συμφωνία.

Σύμφωνα με τον Zeijlstra, η εμφατική άρνηση μπορεί να εμφανιστεί με έναν από τους δύο συντακτικούς τρόπους: είτε με έναν αρνητικό δείκτη και μία αρνητική λέξη τα οποία αποτελούν μαζί ένα συστατικό και το δεύτερο στοιχείο δεν συμβάλλει σημασιολογικά στην πρόταση, αλλά δίνει έμφαση στο πρώτο είτε με δύο αρνητικές λέξεις που αποτελούν ένα συστατικό και το δεύτερο προσδίδει άρνηση στο πρώτο στοιχείο, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει σημασιολογικά στην πρόταση (Zeijlstra 2004: 71).

2.2.3.Σύνοψη και συμπεράσματα

Συνολικά, στην ενότητα 2.2 είδαμε ότι το φαινόμενο της διπλής άρνησης αποτελεί μία έκφανση ενός ευρύτερου γλωσσολογικού φαινομένου, αυτού της πολλαπλής άρνησης. Η διπλή άρνηση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο δύο μορφολογικά ξεχωριστές αρνητικές εκφράσεις ακυρώνουν η μία την άλλη με αποτέλεσμα να παράγεται ένα καταφατικό νόημα. Ωστόσο, υπάρχουν και άλλα φαινόμενα, όπου δύο ή περισσότερες μορφολογικές εκφράσεις άρνησης δεν ισοδυναμούν σημασιολογικά με κατάφαση, αλλά με άρνηση. Ο σκοπός της παρουσίασης των φαινομένων πολλαπλής άρνησης αφορούσε σε δύο σημαντικά σημεία. Από τη μια, είδαμε τον ορισμό του φαινομένου της διπλής άρνησης και πως αυτό εμφανίζεται με δύο μόρια προτασιακής άρνησης (*not not*, όπως έχει καταγραφεί από τον Zeijlstra). Η περίπτωση των NE είναι παρόμοια: τα *μη(ν)* και *δεν* θεωρούνται και τα δύο μόρια προτασιακής άρνησης και στις περισσότερες προτάσεις που είδαμε η συνεμφάνισή τους ισοδυναμεί με μία καταφατική έκφραση. Άρα, η διπλή άρνηση ως φαινόμενο δεν είναι αποκλειστική στα NE, αφού έχει παρατηρηθεί τουλάχιστον και στα αγγλικά. Από την άλλη, καταγράφοντας και τις άλλες περιπτώσεις πολλαπλής άρνησης, είδαμε τις σημασιολογικές διαφορές μεταξύ των φαινομένων, ώστε να γίνει κατανοητό το γιατί ονομάσαμε το φαινόμενο που μας απασχολεί διπλή άρνηση. Τέλος, είδαμε πως τα NE κατηγοριοποιούνται ως γλώσσα ΑΣ, κάτι που σημαίνει πως το φαινόμενο της διπλής άρνησης είναι πολύ σπάνιο σε αυτή την κατηγορία γλωσσών, ωστόσο δεν αποκλείεται η εμφάνισή του. Με βάση τις

αναλύσεις που προηγήθηκαν, σε αυτό το σημείο θα εντάξουμε τα δεδομένα των ΝΕ σε κάποιες κατηγορίες πολλαπλής άρνησης.

Καταρχάς, μπορούμε να πούμε πως τα δεδομένα (12α-ε), (23α-β) και (30α-β) (για λόγους διευκόλυνσης της ανάγνωσης, αναφέρουμε εδώ ένα παράδειγμα από κάθε σύνολο: 12ε: *Αποκλείεται να μη δεν έρθει*, 23α: *Μη δεν έρθεις!*, 30α: *Σιγά μη δεν έρθει!*) των ΝΕ εντάσσονται στη κατηγορία της Απόρριψης ή Διπλής Άρνησης, γιατί και σημασιολογικά ισοδυναμούν με μία κατάφαση, αλλά και τα αρνητικά στοιχεία που συμμετέχουν αποτελούν δείκτες προτασιακής άρνησης (όπως το *not* των αγγλικών) και όχι αρνητικές λέξεις με ένα αρνητικό προτασιακό δείκτη (όπως οι άλλες κατηγορίες πολλαπλής άρνησης που είδαμε). Η περίπτωση της ομάδας δεδομένων στο (12) (π.χ. *Δεν γίνεται να μη δεν έρθει.*) είναι πιο περίπλοκη από τις άλλες δύο ομάδες δεδομένων, γιατί υπάρχουν τρεις αρνήσεις σε κάθε παράδειγμα: είτε τρεις προτασιακές αρνήσεις (βλ. 12α-δ)) είτε ένα αρνητικό κατηγορήμα και δύο προτασιακές αρνήσεις (βλ. (12ε)). Ο van der Wouden αναφέρει πως στην προτασιακή λογική οι τρεις αρνήσεις ισοδυναμούν με μία άρνηση (van der Wouden 1997: 179). Ωστόσο, από την ανάλυση των παραδειγμάτων στο (12) είδαμε πως προκύπτει ένα καταφατικό νόημα. Με βάση την θεωρία για την emphatic άρνηση, έτσι όπως την όρισε ο van der Wouden, μπορούμε να πούμε πως στα δεδομένα των ΝΕ στο (12) το *δεν* που εμφανίζεται στη συμπληρωματική πρόταση αποτελεί emphatic άρνηση για την άρνηση που εκφράζει το *μη(ν)*. Έτσι, η ακολουθία *μη(ν) δεν* ισοδυναμεί με μία άρνηση, και το νόημα της κατάφασης προκύπτει από το *δεν* της κύριας και το *μη(ν) δεν* της δευτερεύουσας. Ο emphatic χαρακτήρας του *δεν* στα συγκεκριμένα παραδείγματα προκύπτει και από το γεγονός πως όχι μόνο είναι προαιρετική η παρουσία του (όπως φαίνεται και από τα δεδομένα στο (16α) το καταφατικό νόημα προκύπτει και χωρίς το *δεν* στη δευτερεύουσα) αλλά και από το ότι είναι προβληματική η παρουσία του σε περιβάλλοντα υποτακτικής. Με άλλα λόγια, το (12) συνδυάζει δύο μορφές πολλαπλής άρνησης, την emphatic άρνηση και την απόρριψη.

Αντίθετα, τα δεδομένα που είδαμε στην υποενότητα 2.1.1 (προτάσεις με την ακολουθία *μη(ν) δεν* μετά από ρήματα φόβου/ ανησυχίας/ ερώτησης: π.χ. *Φοβάμαι/ Ανησυχώ/ Αναρωτιέμαι μη δεν έρθει.*), έτσι όπως τα παραθέσαμε από τους Veloudis, Chatzopoulou, Ρούσσου και Makri, μπορούν να ενταχθούν στη

κατηγορία της Πλεοναστικής Άρνησης, καθώς σημασιολογικά η πρόταση παραμένει αρνητική με την παρουσία των δύο αρνητικών μορίων.

2.3 Ανακεφαλαίωση

Σε αυτό το κεφάλαιο συζητήσαμε περιπτώσεις δεδομένων από τα ΝΕ, όπου τα δύο μόρια προτασιακής άρνησης *μη(ν)* και *δεν* συνεμφανίζονται στην ίδια πρόταση είτε πρόκειται για κύρια είτε για δευτερεύουσα. Εξηγήσαμε με βάση τη βιβλιογραφία πως το *μη(ν)* μετά από κατηγορήματα φόβου/ ανησυχίας ή κατηγορήματα που εισάγουν δευτερεύουσες ερωτήσεις αποτελεί ΣΔ (Veloudis 1982, Chatzoroulou 2012, Ρούσσου 2015) ή πλεοναστική άρνηση (Makri 2013), δηλαδή ένα μόριο χωρίς αρνητικό περιεχόμενο. Το *δεν* αποτελεί άρνηση, καθιστώντας την πρόταση αρνητική. Αντίθετα, σε περιβάλλοντα όπου εκφράζεται κάποιο είδος τροπικότητας είτε αυτή εισάγεται με μια αρνητική απρόσωπη έκφραση (ή αρνητικό κατηγορήμα) είτε είναι πρόταση προσταγής είτε με ένα προτασιακό επίρρημα όπως το *σιγά*, η συνεμφάνιση των δύο μορίων οδηγεί σημασιολογικά σε μία κατάφαση. Έτσι, το *μη(ν)* δεν μπορεί να αποτελεί ΣΔ ή πλεοναστική άρνηση σε αυτά τα περιβάλλοντα. Αυτό το φαινόμενο των ΝΕ το ορίσαμε ως διπλή άρνηση, σύμφωνα με τις αναλύσεις των van der Wouden και Zeijlstra. Ταυτόχρονα, είδαμε πως η διπλή άρνηση ανήκει σε ένα ευρύτερο εμπειρικό πλαίσιο, αυτό των πολλαπλών αρνήσεων, και αποτελεί φαινόμενο που απαντάται ακόμα και σε γλώσσες αρνητικής συμφωνίας, όπως είναι τα ΝΕ.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα μας απασχολήσει η συντακτική νομιμοποίηση της ακολουθίας *μη(ν)* *δεν* στον φραστικό δείκτη της ΝΕ.

Κεφάλαιο 3. Η σύνταξη της διπλής άρνησης στα ΝΕ

Έχοντας συζητήσει τη σημασία της ακολουθίας *μη(ν) δεν* σε διάφορα περιβάλλοντα, στο κεφάλαιο αυτό θα μας απασχολήσει η σύνταξή της, δηλαδή η νομιμοποίησή της στο φραστικό δείκτη των ΝΕ. Το κεφάλαιο είναι δομημένο σε τρεις ενότητες, η καθεμία από τις οποίες παρουσιάζει πιθανές θέσεις όπου μπορούν να γεννιούνται (ή/ και να μετακινούνται) τα *μη(ν)* και *δεν* στην φραστική δομή, με βάση τη συντακτική αναπαράσταση της φραστικής δομής που υιοθετούν οι Chatzopoulou (2012, 2013), Giannakidou (2009) και Roussou (2000, 2015). Η βασική ιδέα σε όλες τις αναλύσεις είναι πως το *μη(ν) δεν* φέρει εγγενώς τη σημασία της άρνησης και αυτό συνεπάγεται πως δεν μπορεί να προβάλλεται στον φραστικό δείκτη ως κεφαλή της ΦΑρν. Αντίθετα, η πρωτοτυπική (και ίσως μοναδική) σημασία του *δεν* είναι αυτή της άρνησης, οπότε και προβάλλεται ως κεφαλή της ΦΑρν.

3.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Θα ξεκινήσουμε με την ένταξη των δεδομένων μας σε κάποιο συνομιλιακό περιβάλλον. Στους διαλόγους που ακολουθούν, επιλέγουμε ένα παράδειγμα από κάθε ομάδα δεδομένων του προηγούμενου κεφαλαίου ως απάντηση σε μία ερώτηση (το κείμενο-παράδειγμα που ακολουθεί είναι δικό μας):

- (1) α. Α: -Είπε ότι θα έρθει.
Β: -Φοβάμαι [*μη δεν έρθει τελικά*]. (=Φοβάμαι ότι δε θα έρθει τελικά). (1)
β. Α: -(Είπε ότι) Δε θα έρθει.
Β: -Δεν γίνεται [*να μη δεν έρθει*]. (=Πρέπει να έρθει.) (12γ)
γ. Α: -Δε θα έρθω.
Β: -Μη(ν) ((τολμήσεις) και) δεν έρθεις! (=Πρέπει να έρθεις.) (23α)
δ. Α: -(Είπε ότι) Δε θα έρθει.
Β: -Σιγά μη δεν έρθει. (=Θα έρθει (σίγουρα).) (30α)

Στους παραπάνω διαλόγους παρατηρούμε κάτι ενδιαφέρον για τις προτάσεις (1β-1δ). Οι προτάσεις του ομιλητή Β (δηλαδή, αυτές που περιέχουν την ακολουθία *μη(ν) δεν*) ισοδυναμούν με καταφατικές προτάσεις, όπως φαίνεται και

από τις παρενθέσεις (*Πρέπει να έρθω-εις ή Θα έρθω (σίγουρα)*). Ένα ερώτημα που προκύπτει είναι για ποιον λόγο ο ομιλητής επιλέγει να χρησιμοποιήσει την έκφραση με την ακολουθία *μη(ν) δεν* αντί της αντίστοιχης καταφατικής έκφρασης. Η υπόθεση που κάνουμε εδώ είναι πως ο λόγος χρήσης της έκφρασης της ακολουθίας *μη(ν) δεν* από τον ομιλητή είναι η προσθήκη έμφασης σε αυτό που λέει. Παρατηρούμε πως ο ομιλητής Α εκφωνεί σε κάθε περίπτωση την πρόταση *Δεν θα έρθω-εις*. Ο Β αντί για το *θα* χρησιμοποιεί το *μη(ν)* (το οποίο, όπως και το *θα*, νομιμοποιεί τον συνοπτικό μη παρελθοντικό τύπο του ρήματος) και έτσι παράγει μία πρόταση πάνω στην πρόταση που εκφωνεί ο συνομιλητής του (εκτός από το (1α)).

Όσον αφορά το (1δ), την παρατήρηση μας επιβεβαιώνει και το λεξικό λήμμα του *σιγά*, όπως αυτό παρουσιάζεται στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Στο λεξικό της ΝΕ που εμπεριέχεται στη συγκεκριμένη ιστοσελίδα, το *σιγά* αναφέρεται ως τροπικό επίρρημα με τέσσερις πιθανές χρήσεις στα ΝΕ. Η χρήση που μας αφορά είναι η επιφωνηματική, όπου ο ομιλητής δηλώνει ειρωνεία. Σε αυτήν τη χρήση του, αναφέρεται πως μετά το *σιγά* ακολουθεί το *(να) μην* με το ρήμα της προηγούμενης ερωτηματικής πρότασης. Ας δούμε το παράδειγμα, όπως παρατίθεται στο λεξικό:

- (2) -Θα έρθει και ο Πέτρος;
-Σιγά (να) μην έρθει. (Θα ήταν παράξενο αν ερχόταν).

Αυτή η παρατήρηση για το *σιγά* θα φάνει χρήσιμη για την ανάλυση των προτάσεων διπλής άρνησης με το *σιγά*.

Στα παραπάνω περικείμενα, το *μη(ν)* λαμβάνει συνήθως και έναν ιδιαίτερο επιτονισμό που του προσθέτει έμφαση σε σχέση με τα άλλα στοιχεία μέσα στη πρόταση (από εμπειρική σκοπιά). Θα μπορούσαμε να πούμε πως εκφράζει τη στάση του ομιλητή απέναντι σε κάτι που ακούει. Αυτή η παρατήρηση αποτελεί ένα επιπρόσθετο τεκμήριο σε αυτό που ήδη έχει παρατηρηθεί για το *μη(ν)*, ότι δηλαδή είναι ένα μόριο που μπορεί να εκφράσει ένα είδος τροπικότητας. Όσον αφορά στη συντακτική του θέση, βλέπουμε πως πάντα βρίσκεται πιο ψηλά από το *δεν*, αλλιώς το αποτέλεσμα θα ήταν αντιγραμματικό. Στην πρόταση (1α), το *μη(ν)* μπορεί να παραφραστεί με το *μήπως* και δεν έχει τη σημασία της άρνησης, η οποία εκφράζεται από το *δεν*.

Ακόμα, προκειμένου το *μη(ν)* να συνεμφανίζεται με το *δεν*, θα πρέπει να προβάλλονται σε διαφορετική θέση στον φραστικό δείκτη. Αυτό φαίνεται και από το παράδειγμα στο (1α), στο οποίο είδαμε ήδη από το προηγούμενο κεφάλαιο ότι το *μη(ν)* καταλαμβάνει τη θέση ΣΔ, ενώ το *δεν* την κεφαλή της ΦΑρν. Ωστόσο, θέσαμε τον προβληματισμό σε σχέση με την προαιρετική εμφάνιση του *να* στην πρόταση, το οποίο λειτουργεί επίσης ως ΣΔ. Προκειμένου να εξηγήσουμε την συνεμφάνιση της ακολουθίας *μη(ν) δεν* με συντακτικούς όρους, θα μας απασχολήσουν δύο βασικά ζητήματα: α. η κατανομή του *μη(ν)* σε σχέση με άλλα μόρια μέσα στην πρόταση (π.χ. το *να*) και β. οι διαφορετικές του ιδιότητες σε σχέση με το *δεν*.

Ξεκινώντας από το δεύτερο ερώτημα, θα δούμε παραδείγματα από την εμφάνιση του *μη(ν)* και του *δεν* σε διάφορα περιβάλλοντα:

- (3) α. Μη(ν)!
- β. (Να) Μη(ν) έρθεις!
- γ. Του είπε [να μην έρθει].
- δ. Μην έφυγε;
- ε. μη-καπνιστής

- (4) α. *Δεν!
- β. *Δεν έρθεις!
- γ. Είπε [ότι δεν θα έρθει].
- δ. Δεν έφυγε;
- ε. *δεν-καπνιστής

Από τα (3) και (4) διακρίνουμε την ξεχωριστή υπόσταση των μορίων *μη(ν)* και *δεν*. Θα τα σχολιάσουμε συγκριτικά μεταξύ τους.

Από τα (3α) και (4α) βλέπουμε πως το *μη(ν)* μπορεί να εμφανιστεί μόνο του ως αναφορική άρνηση (Roussou 2015: 123), ενώ το *δεν* δεν μπορεί.

Συγκρίνοντας το (3β) με το (4β) παρατηρούμε ότι το *μη(ν)* μπορεί να εισάγει προτάσεις προσταγής, οι οποίες εκφράζουν απαγόρευση. Σε αυτές τις προτάσεις η σημασία του είναι αυτή της άρνησης, αλλά ταυτόχρονα λειτουργεί και ως δείκτης

προστακτικής απαγόρευσης (Chondrogianni 2011), χωρίς να χρειάζεται η παρουσία του *να*. Με άλλα λόγια, το *μη(ν)* σε προτάσεις κωδικοποιεί και μία προσλεκτική λειτουργία (Chondrogianni 2011). Μία ακόμα παρατήρηση που μπορεί να γίνει σε αυτές τις προτάσεις αφορά στον τύπο ρήματος [+συν],[-παρ]. Αυτός ο τύπος είναι εξαρτημένος και νομιμοποιείται από άλλα μόρια μέσα στην πρόταση, όπως τα *να*, *θα*, *ας*. Εδώ βλέπουμε πως αυτόν τον τύπο τον νομιμοποιεί το *μη(ν)*, αλλά όχι το *δεν*. Αυτό μας δείχνει πως το *μη(ν)* έχει κάποιες ομοιότητες με τα *να*, *θα*, *ας* που δεν τις έχει το *δεν*.

Στα (3γ) και (4γ) τα *μη(ν)* και *δεν* λειτουργούν ως δείκτες προτασιακής άρνησης σε εγκιβωτισμένες προτάσεις που εισάγονται με διαφορετικούς ΣΔ και φέρουν διαφορετική έγκλιση.

Από τα (3δ) και (4δ) προκύπτει ότι τα *μη(ν)* και *δεν* εμφανίζονται σε κύριες ερωτηματικές προτάσεις. Η σημασία τους όμως είναι διαφορετική: το *δεν* διατηρεί τον αρνητικό του χαρακτήρα, ενώ το *μη(ν)* είναι σημασιολογικά ισοδύναμο του *μήπως*.

Τέλος, συγκρίνοντας τα (3ε) και (4ε) παρατηρούμε πως το *μη(ν)* μπορεί να εμφανίζεται ως προσδιοριστικό ενός ονόματος, ενώ το *δεν* όχι.

Συνοπτικά, το *μη(ν)* κωδικοποιεί παραπάνω από μία γραμματικές λειτουργίες, ενώ το *δεν* μόνο αυτή της άρνησης. Συνεπώς, αν τοποθετήσουμε το *μη(ν)* στη κεφαλή της ΦΑρν, δεν θα έχουμε μία αντιπροσωπευτική εικόνα για όλες τις λειτουργίες του. Για αυτό το λόγο, οι συντακτικές αναλύσεις που θα αναλύσουμε παρακάτω έχουν επιλεχθεί με βάση το γεγονός ότι υποστηρίζουν (ή μπορεί να υποστηριχθεί με βάση αυτές) ότι το *μη(ν)* είναι στοιχείο πολικότητας.

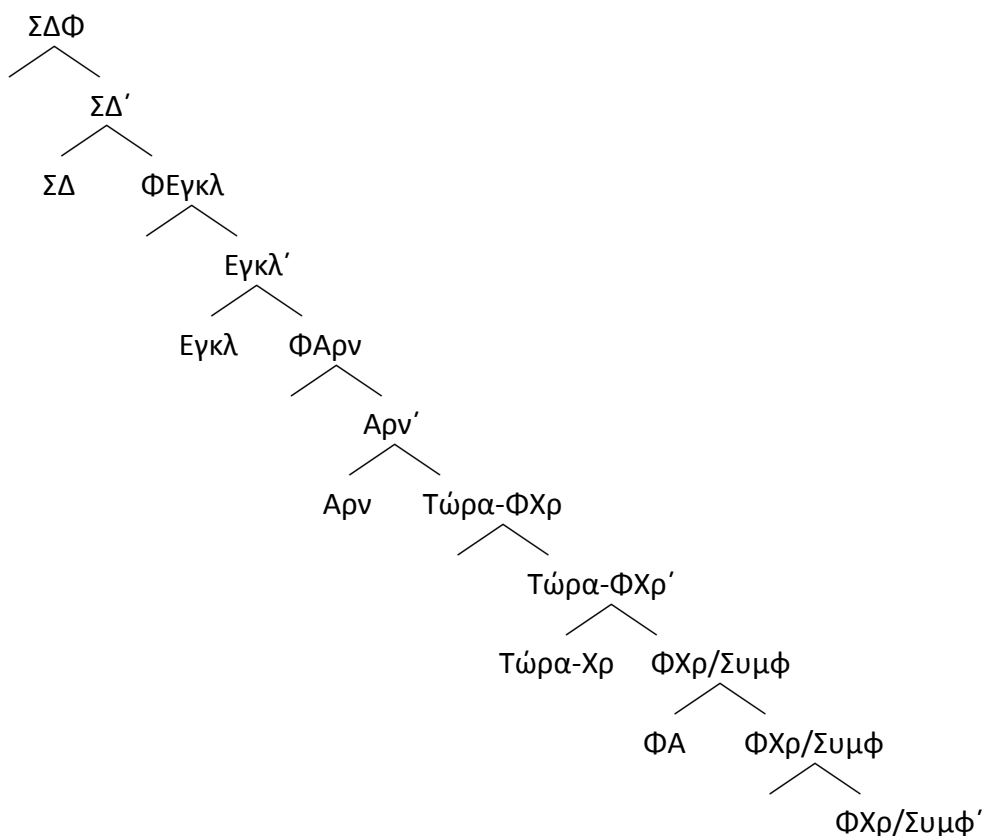
Το επόμενο μας βήμα είναι να διευκρινίσουμε τη συντακτική κατηγορία του *μη(ν)* και να το εντάξουμε σε τέτοια θέση στον φραστικό δείκτη, που να επιτρέπει τη συνεμφάνισή του με το *δεν*. Συγκεκριμένα, θα αναλύσουμε συντακτικά τη φαινόμενο της διπλής άρνησης μέσα από την προσπάθεια ένταξης του *μη(ν)* σε μία θέση στο φραστικό δείκτη που να ανταποκρίνεται στην υπόστασή του ως στοιχείου πολικότητας.

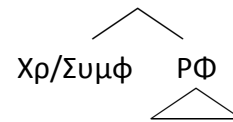
3.2. Το μη(ν) ως κεφαλή της ΦΕγκλ

Η πρώτη μας ανάλυση για την ξεχωριστή συντακτική θέση των μορίων *μη(ν)* και *δεν* θα βασιστεί στην Giannakidou (2009). Η συγγραφέας θεωρεί πως και τα δύο μόρια αποτελούν κεφαλές της ΦΑρν και η εμφάνιση του ενός έναντι του άλλου εξαρτάται από το σημασιολογικό κριτήριο της μη-αληθειας: το *δεν* εμφανίζεται σε αληθειακά περιβάλλοντα, ενώ το *μη(ν)* σε μη-αληθειακά. Η δική μας πρόταση για το *μη(ν)* είναι πως αποτελεί στοιχείο πολικότητας, δεδομένου του ότι δείξαμε πως *δεν* έχει αρνητική σημασία σε όλα τα περιβάλλοντα στα οποία εμφανίζεται. Αντίθετα, το *δεν* αποτελεί πρωτοτυπικά μόριο προτασιακής άρνησης, οπότε και παραμένει ως κεφαλή της ΦΑρν. Θα προσπαθήσουμε να εντάξουμε το *μη(ν)* ως στοιχείο πολικότητας στη φραστική δομή των ΝΕ, όπως την παραθέτει η Giannakidou.

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των όσων θα υποστηρίξουμε, θα δούμε την αναπαράσταση του φραστικού δείκτη των ΝΕ που υιοθετεί η συγγραφέας (βασισμένη στην αναπαράσταση της Philippaki-Warbuton 1994, 1998), η οποία είναι η εξής (από Giannakidou 2009: 19):

(5)

Στο παραπάνω σχήμα, τη θέση ΣΔ λαμβάνουν τα *ότι*, *αν*, *που*, καθώς η λειτουργία τους είναι ξεκάθαρη στην πρόταση: εισάγουν μία συμπληρωματική πρόταση και δείχνουν το είδος της (ειδική, πλάγια ερωτηματική/ υποθετική, γεγονотική αντίστοιχα). Η κεφαλή της ΦΕγκλ καταλαμβάνεται από το *να*, όταν υπάρχει υποτακτική, από ένα μόριο με μηδενική μορφολογική πραγμάτωση \emptyset , όταν υπάρχει οριστική, και από την προστακτική (το ρήμα ανυψώνεται σε αυτή τη θέση). Η κεφαλή της ΦΑρν μπορεί να καλυφθεί από τα *μη(ν)* ή *δεν*. Η Τώρα-ΦΧρ προβάλλεται μόνο αν υπάρχει το *θα*, το οποίο αποτελεί κεφαλή της συγκεκριμένης φράσης. Ο ΦΧρ/Συμφ αποτελεί την κεφαλή εκείνη στην οποία μετακινείται το ρήμα, όταν είναι απλό, και όταν είναι σύνθετο μετακινείται εκεί το βοηθητικό ρήμα (πχ *έχεις πει*). Και τέλος, η ΡΦ είναι η φράση εντός της οποίας γεννιέται το ρήμα (και το υποκείμενο) της πρότασης.

Το ενδιαφέρον στην προσέγγιση της Giannakidou (2009) είναι το γεγονός πως υποστηρίζει ότι η υποτακτική, η οποία πραγματώνεται με το *να* σε συνδυασμό με τον τύπο του ρήματος, αποτελεί στοιχείο πολικότητας στα ΝΕ. Θα προσπαθήσουμε να δείξουμε πως το *μη(ν)*, όντας στοιχείο πολικότητας, μπορεί να προβάλλεται ως κεφαλή της ΦΕγκλ, όπως και το *να*.

Για να στηρίξουμε αυτή τη θέση, θα αναφερθούμε σύντομα στα βασικά σημεία της ανάλυσης της Giannakidou (2009). Η συγγραφέας υποστηρίζει πως η μη-αληθειακότητα ρυθμίζει την εμφάνιση της έγκλισης στα ΝΕ (όπως άλλωστε ρυθμίζει και την εμφάνιση των *μη(ν)* και *δεν*). Η μεν οριστική αποτελεί ανεξάρτητη έγκλιση, με την έννοια ότι μπορεί να εμφανίζεται αυτόνομα σε κύριες δηλωτικές προτάσεις, αλλά και σε δευτερεύουσες, οι οποίες εισάγονται με τους ΣΔ *ότι* και *που*. Τα ρήματα που επιλέγουν την οριστική είναι αληθειακά. Η δε υποτακτική εξαρτάται από τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά του εγκιβωτισμένου περιβάλλοντος, όπου εμφανίζεται. Αυτά τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά κωδικοποιούνται στο κατηγορημα που επιλέγει την υποτακτική, το οποίο είναι μη-αληθειακό (ρήματα

φόβου, βουλευτικά, τροπικά, αρνητικά κτλ) (Giannakidou 2009). Η υποτακτική εισάγεται με το *να*, αλλά και με το *ας*.

Όπως το *μη(ν)* εμφανίζεται σε μη-αληθειακά περιβάλλοντα, κατά τον ίδιο τρόπο εμφανίζεται η υποτακτική στα ίδια περιβάλλοντα. Υπό αυτή την οπτική, το *μη(ν)* και η υποτακτική πρέπει να νομιμοποιούνται από ένα στοιχείο μέσα στην πρόταση. Αυτό το στοιχείο είναι η μη-αληθειακότητα, η οποία νομιμοποιεί στοιχεία πολικότητας. Αυτή η παρατήρηση προκύπτει από τον ορισμό των στοιχείων πολικότητας, τον οποίο παραθέτουμε μεταφρασμένο από τη Giannakidou (1998: 17) εδώ:

(6) Στοιχείο πολικότητας (ορισμός):

α. Στοιχείο πολικότητας *α* αποτελεί μία έκφραση της οποίας η κατανομή είναι περιορισμένη επειδή επηρεάζεται από κάποιο σημασιολογικό χαρακτηριστικό *β* μέσα στο περικείμενο όπου εμφανίζεται.

β. Το *β* είναι η (μη)αληθειακότητα.

Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει πως η μη-αληθειακότητα νομιμοποιεί στοιχεία πολικότητας. Έτσι, το *μη(ν)* και η υποτακτική είναι και τα δύο στοιχεία πολικότητας, εφόσον νομιμοποιούνται σε περιβάλλοντα μη-αληθειακότητας. Για την Giannakidou (2009), η υποτακτική είναι ένα συνδυασμός του μορίου *να* (ή *ας*) κυρίως με έναν συγκεκριμένο τύπο ρήματος (αν και μπορεί να εμφανιστεί και με άλλους ρηματικούς τύπους), τον συνοπτικό μη παρελθοντικό ή [+συν],[-παρ] (στο εξής: [+συν],[-παρ], όπου το [+συν] είναι το ποιόν ενεργείας και το [-παρ] είναι το μη-παρελθόν). Αυτός ο τύπος ρήματος είναι εξαρτημένος, καθώς δεν μπορεί να εμφανιστεί μόνος του, αλλά με τη συνοδεία κάποιου μη-αληθειακού μορίου (*να*, *ας*, *θα*) ή *ΣΔ* (*αν*). Αυτός ο τύπος νομιμοποιείται και από το *μη(ν)*, αλλά όχι από το *δεν* (Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (2013: 113-114). Ταυτόχρονα, η συγγραφέας παρατηρεί πως ο συνδυασμός *να* + [+συν],[-παρ] οδηγεί σε ένα σημασιολογικό αποτέλεσμα που αφορά σε μία μελλοντική πράξη. Αυτό το στηρίζει περαιτέρω στο γεγονός ότι η μη-αληθειακότητα των ρημάτων που επιλέγουν υποτακτική υποδεικνύει πως η αλήθεια της πρότασης που εκφράζουν δεν μπορεί να πάρει συγκεκριμένη τιμή. Τα ρήματα αυτά δηλώνουν τη στάση του ομιλητή

απέναντι σε γεγονότα που αναμένεται να συμβούν. Το ίδιο μπορούμε να υποστηρίξουμε και για τους συνδυασμούς του *μη(ν)* με τον εξαρτημένο ρηματικό τύπο (σε όλα τα δεδομένα μας η ερμηνεία αφορά στο μέλλον: ο ομιλητής εκφράζει τη στάση του απέναντι στο αν θα έρθει κάποιος).

Όσον αφορά στη θέση του *να* στη φραστική δομή, η Giannakidou (2009) υποστηρίζει πως καταλαμβάνει τη κεφαλή της ΦΕγκλ (βλ. σχήμα 1). Τοποθετώντας το *να* σε αυτή τη θέση, δείχνει πως μπορεί να συνεμφανιστεί με άλλους ΣΔ (όπως είναι τα *για, πριν, χωρίς, που*) και τη στενή σχέση που έχει με το ρήμα. Το *να* δημιουργεί ένα σύμπλεγμα με το ρήμα, το οποίο μπορεί να διασπαστεί μόνο από τα κλιτικά και την άρνηση *μη(ν)*. Δεν μπορεί να διασπαστεί όμως από άλλα στοιχεία, όπως ΟΦ με λειτουργία υποκειμένου, σε αντίθεση με αυτό που παρατηρείται με τον ΣΔ *ότι*. Το ίδιο παρατηρούμε και με το *μη(ν)*, το οποίο σχηματίζει επίσης ένα σύμπλεγμα με το ρήμα που μπορεί να διασπαστεί μόνο από κλιτικά και από την άρνηση *δεν*:

(7) α. *Να μην το πεις./ Μην δεν το πεις.*

β. **Να ο Γιάννης έρθει. / *Μην ο Γιάννης έρθει./ Ότι ο Γ. ήρθε.*

Περνάμε τώρα στην Τώρα-ΦΧρ, η οποία προβάλλεται μόνο αν υπάρχει *θα* στην πρόταση. Η γέννηση του *θα* σε αυτή τη θέση εξηγεί την ακολουθία *δεν θα*, αφού η μία ΦΑρν παίρνει πάντα ως συμπλήρωμα μία ΦΧρ.

Επιπλέον, η Τώρα-ΦΧρ, της οποίας κεφαλή είναι το *θα*, νομιμοποιεί και την παρουσία του εξαρτημένου ρηματικού τύπου. Σύμφωνα με την Giannakidou (2009), αυτός ο ρηματικός τύπος εισάγει μία εξαρτημένη χρονικά μεταβλητή στη σύνταξη, η οποία πρέπει να πάρει χρονική αναφορά από ένα στοιχείο που προηγείται, ώστε να νομιμοποιηθεί στη φραστική δομή. Αυτό συμβαίνει, επειδή και τα δύο χαρακτηριστικά του, δηλαδή και το [+συν] και το [-παρ], δε φέρουν το χαρακτηριστικό του χρόνου. Το μεν [-παρ] δεν αφορά στο παρόν (που είναι το αντίθετο του [+παρ]), αλλά σε κάτι που δεν μπορεί να τοποθετηθεί μέσα στο χρόνο σε συγκεκριμένο σημείο. Το δε [+συν] αναφέρεται μόνο σε γενικεύσεις και συνήθειες, για αυτό και χρειάζεται το χαρακτηριστικό του *Τώρα* στην πρόταση, το οποίο εισάγεται στην πρόταση με το *θα* (για εκτενέστερη ανάλυση βλ. Giannakidou

2009). Για αυτόν τον λόγο, η Giannakidou υποστηρίζει πως αυτός ο τύπος ρήματος αποτελεί στοιχείο πολικότητας, με την έννοια ότι επειδή είναι εξαρτημένος, χρειάζεται κάτι μέσα στην πρόταση που να τον νομιμοποιεί.

Όταν λείπει το *θα*, το χαρακτηριστικό του χρονικού *τώρα* δίνει η αμέσως επόμενη λειτουργική κεφαλή, δηλαδή η Εγκλ. Αυτό σημαίνει πως το να νομιμοποιεί τον τύπο [+συν],[-παρ] επειδή εισάγει τη μεταβλητή *τώρα* στην σύνταξη από την οποία 'αγκιστρώνεται' η εξαρτημένη μεταβλητή που φέρει ο ρηματικός τύπος και ερμηνεύονται από κοινού. Η χρονική τους ερμηνεία ξεκινάει από το *παρόν* και καλύπτει μελλοντικές αναφορές. Έτσι, ούτε το *θα* ούτε το *να* δεν φέρουν το χαρακτηριστικό του μέλλοντα εγγενώς, αλλά αυτό προκύπτει σε συνδυασμό με το συγκεκριμένο τύπο ρήματος. Για την Giannakidou (2009), το ίδιο ισχύει και με το *αν*, το οποίο το χαρακτηρίζει επίσης ως μη-αληθειακό μόριο (καθώς και τα περιβάλλοντα υποθετικών προτάσεων ως μη-αληθειακά). Για όλα τα μη-αληθειακά μόρια, η Giannakidou υποστηρίζει πως εισάγουν τη χρονική μεταβλητή *τώρα* στην σύνταξη που νομιμοποιεί την παρουσία του [+συν], [-παρ] τύπου.

Με βάση το ότι το *μη(ν)* είναι μη-αληθειακό μόριο και το ότι νομιμοποιεί τον τύπο [+συν], [-παρ] (καθώς και τις άλλες ομοιότητες που παρουσιάζει με το *να*), υποστηρίζουμε πως το *μη(ν)* γεννιέται στη θέση της κεφαλής της ΦΕγκλ. Με άλλα λόγια, εισάγει και αυτό μία χρονική μεταβλητή *τώρα* στη σύνταξη, η οποία νομιμοποιεί τον τύπο [+συν], [-παρ] και προκύπτει μία ερμηνεία που αφορά σε μία πράξη που πρόκειται να γίνει (μελλοντική αναφορά). Αξίζει να προσθέσουμε πως το *μη(ν)* μπορεί να εμφανίζεται και με άλλους ρηματικούς τύπους (*Μην γράφεις, Μην γράψεις, αλλά *(Να) Μην έγγραφες/ έγγραψες*), με τους οποίους παράγεται επίσης μια ερμηνεία με μελλοντική αναφορά (χωρίς αυτό να αναιρεί τη σημασία της άρνησης σε αυτά τα περιβάλλοντα). Ωστόσο, θα ασχοληθούμε με την εμφάνιση του *μη(ν)* και του εξαρτημένου ρηματικού τύπου, γιατί αυτό είναι ένα σημείο διαφοράς του *μη(ν)* και του *δεν* (π.χ. *μην έρθεις/ *δεν έρθεις, αλλά π.χ. μην έρχεσαι/ δεν έρχεσαι*).

Αυτό μας βοηθά και στην τοποθέτηση της διπλής άρνησης στο φραστικό δείκτη για πολλούς λόγους. Αρχικά, εξηγεί γιατί πάντα το *μη(ν)* προηγείται του *δεν* στα δεδομένα μας. Δεύτερον, συμβαδίζει με το ότι το *μη(ν)* μπορεί να νομιμοποιεί τον [+συν], [-παρ], ο οποίος εμφανίζεται σε όλα τα δεδομένα με την διπλή άρνηση.

Όπως δείξαμε, το *δεν* είναι αντιγραμματικό με αυτόν τον τύπο, άρα τον νομιμοποιεί η παρουσία του *μη(ν)*. Θα μπορούσε κάποιος να πει πως το *να* νομιμοποιεί την παρουσία αυτού του ρηματικού και στις περιπτώσεις διπλής άρνησης, γιατί η παρουσία του *να* κρίνεται υποχρεωτική στα δεδομένα όπου είναι εγκιβωτισμένη (*Δεν μπορεί [να μη δεν έρθει]*) και προαιρετική στα δεδομένα με το *σιγά* (*Σιγά (να) μη δεν έρθει*). Ωστόσο, δεδομένου ότι διπλή άρνηση έχουμε και χωρίς το *να* με τον εξαρτημένο τύπο [+συν], [-παρ] (*Μη δεν έρθεις!*) και η παρουσία του *να* στα παραδείγματα με το *σιγά* είναι προαιρετική, τότε το *μη(ν)* νομιμοποιεί αυτό τον τύπο μέσα στην πρόταση. Τρίτο πλεονέκτημα αποτελεί η εξήγηση των προστακτικών σε αυτή την προσέγγιση:

- (8) α. *Να έλα!
β. *Μην έλα!

Όπως είπαμε στο κεφάλαιο 1, η προστακτική είναι ασύμβατη με την άρνηση, γιατί το ρήμα πρέπει να μετακινείται στην κεφαλή ΣΔ για να χαρακτηριστεί με την προσλεκτική δύναμη της προστακτικής. Ωστόσο, υπάρχει δυνατότητα να έχουμε αρνητική προσταγή με το *να*. Έτσι, το ρήμα παραμένει στη θέση του (στο Χρ/Συμφ) και το *να* παραμένει σε θέση κεφαλής της ΦΕγκλ:

- (9) Να μην έρθεις!

Το ίδιο μπορούμε να ισχυριστούμε για την πρόταση προσταγής με διπλή άρνηση:

- (10) Μη δεν έρθεις!

Το *μη(ν)* παραμένει στην κεφαλή Εγκλ, το ρήμα μέσα στη ΦΧρ/Συμφ και η προσλεκτική δύναμη της προσταγής δίνεται από τον ΣΔ. Επιπλέον, τεκμήρια για αυτή τη λειτουργία του *μη(ν)*, αντλούμε και από τη μελέτη της Chondrogianni (2011a, 2011b) για το *μη(ν)*. Η ίδια υποστηρίζει πως όταν το *μη(ν)* εμφανίζεται χωρίς το *να* (δηλαδή, χωρίς να είναι εξαρτημένο) σε κύριες προτάσεις προσταγής που

έχουν τη σημασία της απαγόρευσης, τότε το ίδιο το *μη(ν)* είναι ο δείκτης της απαγόρευσης. Με βάση αυτό, υποστηρίζει πως το *να* και το *μη(ν)* έχουν την ίδια υπόσταση στις κύριες προτάσεις, και πως το *μη(ν)* στις ίδιες προτάσεις δεν είναι η άρνηση της υποτακτικής, αλλά μόριο που μαρκάρει την απαγόρευση (Chondrogianni 2011a: 135-138, 2011b: 328-329). Αν το *να* βρίσκεται στην κεφαλή της ΦΕγκλ, τότε το ίδιο μπορούμε να υποστηρίξουμε και για το *μη(ν)*. Όταν όμως το *να* και το *μη(ν)* συνεμφανίζονται (π.χ. *Φοβάμαι να μη δεν έρθει*), τότε το *να* δεν μπορεί παρά να γεννιέται σε θέση ΣΔ και το *μη(ν)* σε θέση Εγκλ (κάτι που ισχύει και για τη συνεμφάνισή τους και σε κύριες προτάσεις). Ωστόσο, αυτή η πρόταση παραμένει δική μας (ότι το *να* είναι ΣΔ και όχι Εγκλ) και όχι της Giannakidou, αφού η συγγραφέας θεωρεί το *να* Εγκλ και το *μη(ν)* Αρν. Ακόμα, το *να* και το *μη(ν)* μπορεί να συνεμφανίζονται σε προτάσεις, όπου το *μη(ν)* αποτελεί προτασιακή άρνηση (π.χ. *Να μη φας*). Σε αυτή την περίπτωση, το *να* αποτελεί Εγκλ και το *μη(ν)* Αρν.

Τέλος, η προσέγγιση αυτή εξηγεί και την παρουσία της διπλής άρνησης στις εγκιβωτισμένες προτάσεις με το *να*. Το *να* σε αυτές τις περιπτώσεις λειτουργεί ως ΣΔ και έτσι εμφανίζεται ως κεφαλή ΣΔ, ενώ το *μη(ν)* παραμένει ως κεφαλή ΦΕγκλ και το *δεν* ως κεφαλή ΦΑρν. Αυτό συμβαδίζει και με την σημασία του *μη(ν)* στις δύο εγκιβωτισμένες προτάσεις που έχουμε συζητήσει και επαναλαμβάνουμε εδώ για λόγους διευκόλυνσης της ανάγνωσης:

- (11) α. Φοβάμαι (να) μη δεν έρθει.
β. Δεν μπορεί *(να) μη δεν έρθει.

Όπου το *να* είναι προαιρετικό και το *μη(ν)* μπορεί να λειτουργεί και ως ΣΔ, τότε το τελευταίο δεν έχει αρνητική σημασία. Αν όμως η παρουσία του *να* κρίνεται απαραίτητη, τότε το *μη(ν)* γεννιέται σε θέση Εγκλ, το *να* γεννιέται σε θέση ΣΔ και το *δεν* σε θέση Αρν.

Υπάρχουν, ωστόσο, αρκετά προβληματικά σημεία στην ανάλυσή μας. Στην προσέγγιση της Giannakidou μία ΦΕγκλ παίρνει ως συμπλήρωμα μία ΦΧρ. Αυτό αποτελεί πρόβλημα για τις χρήσεις του *μη(ν)* ως προσδιοριστή ονομάτων (πχ *μη-καπνιστής*), αν θέλουμε να καταλήξουμε σε μία ενιαία ανάλυση για το *μη(ν)*. Επιπλέον, οι προτάσεις με το *σιγά* δεν μπορούν να αναλυθούν με βάση αυτή τη

συντακτική προσέγγιση, διότι αν το *να* καταλαμβάνει θέση ΣΔ, το *μη(ν)* θέση Εγκλ και το *δεν* θέση Αρν, τότε δεν υπάρχει καμία διαθέσιμη θέση για το *σιγά*, εκτός και αν υποστηρίξουμε πως το *σιγά* σε αυτή τη χρήση του παίρνει ως συμπλήρωμα μία ΦΣΔ. Αυτό συμβαδίζει και με την ανάλυση του *σιγά* ως προτασιακού επιρρήματος, με την έννοια ότι προσδιορίζει ολόκληρη την πρόταση. Η ερμηνεία του σε αυτή την περίπτωση είναι αυτή του επιφωνήματος της ειρωνείας. Επιπλέον, ένα πολύ σημαντικό μειονέκτημα της ανάλυσής μας είναι πως η Giannakidou υποστηρίζει την υπόσταση του *να* ως Εγκλ και του *μη(ν)* ως Αρν. Έτσι, η ανάλυση της δεν προβλέπει την συνεμφάνιση της ακολουθίας *μη(ν) δεν* σε προτάσεις με το *να*. Αν δεχτούμε την υπόσταση του *μη(ν)* ως Εγκλ, τότε το *να* δεν μπορεί πλέον να γεννιέται και αυτό σε θέση Εγκλ, αλλά -πιθανόν- σε θέση ΣΔ (γιατί πάντα προηγείται του *μη(ν)*). Αυτή η ανάλυση αποτελεί ενδεχομένως τεκμήριο υπέρ της υπόστασης του *να* ως ΣΔ, κάτι όμως που δε συμβαδίζει με την άποψη της Giannakidou, η οποία θεωρεί το *να* ως κεφαλή της ΦΕγκλ.

Ένα τελευταίο σχόλιο πάνω στην προσέγγιση αυτή είναι πως, αν το *μη(ν)* είναι στοιχείο πολικότητας, για να αποκτήσει αρνητική σημασία χρειάζεται να νομιμοποιείται από την άρνηση. Στην ακολουθία *μη(ν) δεν* όμως η άρνηση *δεν* βρίσκεται μετά το *μη(ν)*. Σύμφωνα με την Giannakidou (2011), δεν είναι απαραίτητο όλα τα αρνητικά στοιχεία πολικότητας να επιβάλλονται δομικά από το στοιχείο που τα νομιμοποιεί. Αυτό θα μπορούσε να ισχύει και στην περίπτωση της διπλής άρνησης: το *δεν* νομιμοποιεί σημασιολογικά το *μη(ν)* προσδίδοντάς του αρνητική σημασία, αλλά δεν του επιβάλλεται δομικά (c-command). Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως αν υιοθετήσουμε την παραπάνω ανάλυση για τη θέση και τη νομιμοποίηση του *μη(ν)* στην κεφαλή της ΦΕγκλ, θα πρέπει να ξανασκεφτούμε το ρόλο του *μη(ν)* ως προτασιακής άρνησης στις προτάσεις όπου εμφανίζεται μόνο του χωρίς το *δεν*. Σε αυτές τις περιπτώσεις το *μη(ν)* αντιστρέφει την τιμή αλήθειας της πρότασης, άρα λειτουργεί ως άρνηση χωρίς να νομιμοποιείται από το *δεν*. Αφήνοντας ανοιχτό αυτόν τον προβληματισμό, περνάμε στη δεύτερη πιθανή ανάλυση της ακολουθίας *μη(ν) δεν*, με στόχο να δούμε αν αντιμετωπίζει την εμφάνιση του *μη(ν)* ως προτασιακή άρνηση.

3.3 Το μη(ν) ως κεφαλή της ΦΜηΑλ

Για την παρουσία της ΦΜηΑλ στον φραστικό δείκτη κάνει λόγο η Chatzoroulou, όπως είδαμε ήδη στο κεφάλαιο 1. Η ίδια δεν υποστηρίζει τη θέση του μη(ν) ως κεφαλής της ΦΜηΑλ, αλλά με βάση τη θεωρία της θα το στηρίξουμε εδώ και θα δούμε με ποιον τρόπο λύνει το πρόβλημα της ένταξης της ακολουθίας μη(ν) δεν στον φραστικό δείκτη και τι ανοιχτά ερωτήματα αφήνει. Θα δούμε πρώτα κάποια στοιχεία από τη θεωρία της Chatzoroulou και ύστερα θα προχωρήσουμε με τη διατύπωση της πρότασής μας.

Η συγγραφέας υποστηρίζει πως το μη(ν) εμφανίζεται πάντα σε μη-αληθειακά περιβάλλοντα, αλλά η σημασία του δεν είναι πάντα αυτή της άρνησης. Για αυτό και προτείνει πως το μη(ν) είναι στοιχείο πολικότητας, με βάση τον ορισμό της Giannakidou για τα στοιχεία πολικότητας, όπως τον είδαμε στο (6), και τον επαναλαμβάνουμε εδώ για λόγους διευκόλυνσης της ανάγνωσης:

(12) Ορισμός για τα στοιχεία πολικότητας:

Μία γλωσσολογική έκφραση α αποτελεί στοιχείο πολικότητας ανν:

A. Η κατανομή του α περιορίζεται λόγω ευαισθησίας του σε ένα σημασιολογικό χαρακτηριστικό β του περιβάλλοντος όπου εμφανίζεται.

B. Το β είναι η μη-αληθειακότητα.

(μεταφρασμένο από τη Chatzoroulou 2013: 4)

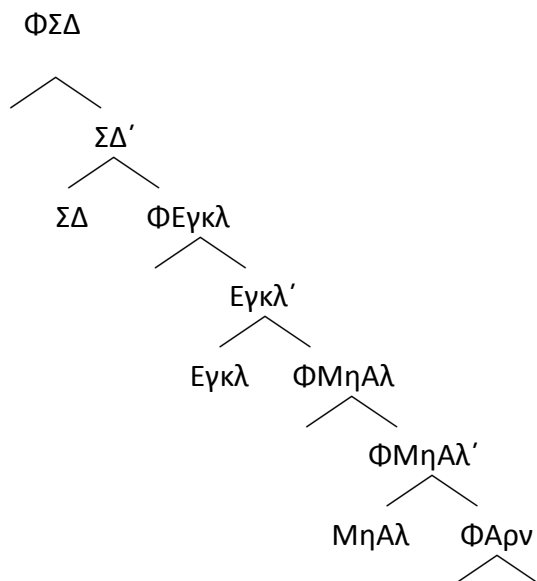
Για να στηρίξει την εμφάνιση του μη(ν) ως δείκτη άρνησης σε ειδικά περιβάλλοντα (δηλαδή, σε μη-αληθειακά περιβάλλοντα) σχολιάζει τα ευρήματα από τις διαγλωσσικές μελέτες των van der Auwera & Lejeune (2005) και van der Auwera (2006). Οι έρευνες αυτών των συγγραφέων έδειξαν πως σε πολλές γλώσσες του κόσμου είναι συχνή η χρήση ενός διαφορετικού αρνητικού δείκτη από αυτόν που χρησιμοποιείται στις δηλωτικές προτάσεις για την έκφραση της προτασιακής άρνησης σε άλλα είδη προτάσεων, όπως είναι οι απαγορεύσεις. Τα ελληνικά είναι ανάμεσα σε αυτές τις γλώσσες, αφού το μη(ν) νομιμοποιείται ως προτασιακή άρνηση από έναν σημασιολογικό παράγοντα, τη μη-αληθειακότητα, σε προτάσεις που δεν είναι δηλωτικές (δηλαδή, σε οριστική έγκλιση) (Chatzoroulou 2012: 60-63).

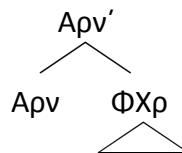
Σύμφωνα με τη συγγραφέα, το *μη(ν)* αποτελεί κεφαλή φράσης και συγκεκριμένα της ΦΑρν. Για την νομιμοποίηση του *μη(ν)* (και κάθε άλλου στοιχείου πολικότητας), η Chatzorouliou προτείνει την προβολή της Φράσης Μη-Αληθειακότητας στην σύνταξη. Υποστηρίζει πως η ΦΜηΑλ προβάλλεται ανεξάρτητα από την ΦΣΔ και την ΦΕγκλ. Η ΦΜηΑλ φιλοξενεί ή νομιμοποιεί στοιχεία που συνεισφέρουν στην πρόταση τη σημασία του μη-πραγματικού (*irrealis*). Έτσι, συνδέεται με δομές που δεν μπορούν να λάβουν τιμή αλήθειας.

Τα στοιχεία πολικότητας, έχοντας περιορισμένη κατανομή (δηλαδή, δεν μπορούν να εμφανιστούν σε οποιοδήποτε περιβάλλον), πρέπει να συμφωνούν με μία ορατή ή μη-ορατή κεφαλή της ΦΜηΑλ, ώστε να νομιμοποιούνται. Η διαδικασία συμφωνίας (*agreement*) περιλαμβάνει έναν σκοπό (*goal*) και έναν ανιχνευτή (*probe*). Στις γλώσσες που υπάρχει δείκτης άρνησης ανάλογα με το περιβάλλον (αληθειακό ή μη-αληθειακό), η άρνηση στα μη-αληθειακά περιβάλλοντα θα πρέπει να συμφωνεί με την κεφαλή της ΦΜηΑλ για τη νομιμοποίησή της. Το *μη(ν)* ως σκοπός (και ως στοιχείο πολικότητας) φέρει ένα μη-ερμηνεύσιμο χαρακτηριστικό ([μηερμΜηΑλ]), το οποίο πρέπει να ελεγχθεί από τον ανιχνευτή (δηλαδή, την κεφαλή της ΦΜηΑλ), ο οποίος φέρει ένα ερμηνεύσιμο χαρακτηριστικό ([ερμΜηΑλ]).

Η φραστική δομή με την ΦΜηΑλ διαμορφώνεται ως εξής (Chatzorouliou 2012b):

(13)

Η Chatzoroulou υποστηρίζει πως η μη-αληθειακότητα είναι μία σημασιολογική έννοια, η οποία προβάλλεται στη σύνταξη, όπως και η άρνηση και ο χρόνος που είναι επίσης σημασιολογικές έννοιες. Επιπλέον, τα περιβάλλοντα μη-αληθειακότητας είναι 'μαρκαρισμένα' σε σχέση με τα αληθειακά περιβάλλοντα. Αυτή η διαφορά τους φαίνεται και στη σύνταξη, εφόσον η ΦΜηΑλ προβάλλεται μόνο στα μη-αληθειακά περιβάλλοντα, ενώ στα αληθειακά απουσιάζει εντελώς, με τον ίδιο τρόπο που η άρνηση προβάλλεται μόνο στις αρνητικές προτάσεις, ενώ στις καταφατικές απουσιάζει εντελώς.

Σε αυτό το σημείο ξεκινά η δική μας ανάλυση με βάση κεντρικά σημεία στη θεωρία της Chatzoroulou, όπου θα υποστηρίξουμε την πιθανή συντακτική ανάλυση του *μη(ν)* ως κεφαλή της ΦΜηΑλ. Με βάση το σχήμα στο (13), μπορούμε να εντάξουμε και τις δομές διπλής άρνησης στο φραστικό δείκτη. Η θέση μας είναι ότι το *μη(ν)* θα μπορούσε να γεννιέται στην κεφαλή της ΦΜηΑλ και το *δεν* να γεννιέται στην κεφαλή της ΦΑρν. Όταν η διπλή άρνηση είναι εγκιβωτισμένη σε πρόταση που εισάγεται με το *να* (βλ. *Δεν μπορεί [να μη δεν έρθει]*), τότε το *να* βρίσκεται στη θέση κεφαλής της ΦΕγκλ (όπως περιγράφεται στην Giannakidou). Όταν η διπλή άρνηση εμφανίζεται σε κύρια πρόταση (βλ. *Μη δεν έρθεις!*), τότε το *μη(ν)* γεννιέται σε θέση κεφαλής της ΦΜηΑλ και το *δεν* παραμένει σε θέση κεφαλής ΦΑρν. Στην περίπτωση των προτάσεων με το επίρρημα *σιγά*, το *σιγά* καταλαμβάνει τη θέση ΣΔ, το *να*, αν υπάρχει, τη θέση Εγκλ, ενώ το *μη(ν)* τη θέση ΜηΑλ και το *δεν* τη θέση Αρν. Έτσι, η πρόταση μας ανταποκρίνεται σε όλες τις περιπτώσεις δεδομένων όπου εμφανίζεται η ακολουθία *μη(ν) δεν*. Αν υποθέσουμε ότι υιοθετούμε αυτή την άποψη (το *μη(ν)* ως κεφαλή της ΦΜηΑλ), εύλογα προκύπτουν δύο ερωτήματα που αφορούν στην ενιαία συντακτική ανάλυση του *μη(ν)*:

α. Όταν το *μη(ν)* είναι προτασιακή άρνηση και εμφανίζεται μόνο του στην πρόταση (χωρίς το *δεν*), μπορεί να έχει την ίδια συντακτική ανάλυση, δηλαδή να είναι κεφαλή της ΦΜηΑλ;

β. Όταν το *μη* αποτελεί λεξική άρνηση, μπορεί να είναι κεφαλή της ΦΜηΑλ;

Ξεκινώντας από το β ερώτημα, η Chatzoroulou σχολιάζει και την εμφάνιση του *μη(ν)* ως λεξικής άρνησης, δηλαδή ως προσδιοριστή ονομάτων ή επιθέτων (πχ *μη-καπνιστής, μη-αναμενόμενος κ.ά.*). Σύμφωνα με τη συγγραφέα (η οποία βασίζεται στην Giannakidou 1998), το *μη* που λειτουργεί ως λεξική άρνηση και το *μη(ν)* που είναι στοιχείο πολικότητας και λειτουργεί ως προτασιακή άρνηση είναι δύο μόρια με διαφορετική υπόσταση. Το *μη* ως λεξική άρνηση υπήρχε στην ιστορία της ελληνικής μέχρι τα μεσαιωνικά χρόνια και η χρήση του αναβίωσε στα ΝΕ στην προσπάθεια ένταξης μη-ελληνικών δομών από διάφορες γλώσσες (πχ *non-smoker*). Επιπλέον, το *μη* της λεξικής άρνησης δεν εμφανίζεται ποτέ με τελικό *-ν*, ακόμα και αν η επόμενη λέξη προβλέπει κάτι τέτοιο φωνολογικά. Για παράδειγμα, στο *μη-αναμενόμενος* θα έπρεπε να εμφανίζεται το *-ν*, παρότι ακολουθεί φωνήεν. Διαφορετικά συμπεριφέρεται το *μη(ν)* όταν ακολουθείται από ρήματα, π.χ. *μη γυρίσεις*, αλλά *μην έρθεις*. Η Chatzoroulou καταλήγει πως τα δύο μόρια διαφέρουν και ως προς την συντακτική τους υπόσταση: το *μη* ως λεξική άρνηση έχει υπόσταση φραστικού συστατικού, ενώ το *μη(ν)* ως προτασιακή άρνηση έχει υπόσταση κεφαλής (Chatzoroulou 2013: 17-18). Άρα, κατά τη Chatzoroulou, δεν μπορούμε να καταλήξουμε σε μία ενιαία συντακτική υπόσταση για όλες τις εμφανίσεις του *μη(ν)* (την ενιαία υπόσταση του *μη(ν)* θα υποστηρίξει η Roussou (2015a, b), όπως θα δούμε παρακάτω). Στις περιπτώσεις, όπου το *μη* προσδιορίζει ονόματα δεν προβάλλεται ΦΣΔ, αλλά μόνο ΦΜηΑλ (Chatzoroulou 2012b: 7).

Ακόμα, η Chatzoroulou τοποθετεί το *μη(ν)* στην ψηλότερη κεφαλή ΣΔ στον φραστικό δείκτη στην ιεραρχία του Cinque (1999). Παραθέτουμε μέρος από την ιεραρχία του Cinque:

(14) Mood_{SpeechAct} Mood_{Evaluative} Mood_{Existential} Mod_{Epistemic} T(Past) T(Future)
Mood_{Irrealis}

Οι θέσεις για την Έγκλιση (Mood) αντιστοιχούν στις θέσεις ΣΔ, ενώ η Τροπικότητα (Modality/ Mod) αντιστοιχεί σε μία ΦΤροπ. Η συγγραφέας αναφέρει πως το *μη(ν)* σε προηγούμενα στάδια της ελληνικής ήταν στη θέση Mood_{Irrealis} και μετακινήθηκε σε θέση Mood_{SpeechAct}. Στα ΝΕ αυτή η μετακίνηση συμβαδίζει με την εμφάνιση του *μη(ν)* ως άρνηση (ή μόριο) των απαγορεύσεων, όπως αναφέραμε και στην προηγούμενη ενότητα (βλ. 3.2). Η λειτουργία του *μη(ν)* ως ΣΔ που εισάγει ενδοιαστικές προτάσεις μετά από ρήματα φόβου συνδέεται με τη θέση Mood_{Evaluative}, ενώ η λειτουργία του *μη(ν)* ως ερωτηματικό (με τη σημασία της αμφιβολίας) συνδέεται με τη θέση Mod_{Epistemic} (Chatzouroulou 2013:36). Έτσι, ανάλογα με τη λειτουργία του στην πρόταση, το *μη(ν)* κατέχει διαφορετική θέση στον φραστικό δείκτη, μία θέση δηλαδή που ανταποκρίνεται στην λειτουργία του στην πρόταση.

Η παραπάνω άποψη συμβαδίζει και με την ανάλυση των Janda & Joseph (1999) για το *μη(ν)* ως *μορφολογικό αστερισμό* (morphological constellation). Η έννοια του μορφολογικού αστερισμού, σύμφωνα με τους Janda & Joseph (1999), αντιστοιχεί (και παραθέτω από Janda & Joseph (1999: 343)): 'σε μια ομάδα στοιχείων που μοιράζονται τουλάχιστον ένα κοινό χαρακτηριστικό αλλά διαφέρουν μεταξύ τους λόγω ατομικών ιδιοσυγκρασιακών χαρακτηριστικών (στη μορφή και στη λειτουργία), τα οποία δεν τους επιτρέπει να συμπίπτουν το ένα με το άλλο'. Με βάση αυτό τον ορισμό υποστηρίζουν ότι το *μη(ν)* αποτελεί παράδειγμα μορφολογικού αστερισμού, γιατί εμφανίζει δέκα διαφορετικές λειτουργίες (αρνητικός δείκτης προτάσεων σε υποτακτική, αρνητικός δείκτης ενεργητικών μετοχών, πλεοναστική άρνηση σε συμπληρώματα αρνητικών ρημάτων, αρνητικός δείκτης των απαγορεύσεων, ΣΔ αρνητικών συμπληρωματικών προτάσεων μετά από ρήματα φόβου, μόριο που εισάγει κύριες ερωτήσεις, λεξική άρνηση, αρνητικό στοιχείο που συμμετέχει σε παραγωγικούς σχηματισμούς), το κοινό σημείο των οποίων είναι ότι σε κάθε περίπτωση η σημασία του *μη(ν)* είναι αρνητική. Κάθε λειτουργία όμως συνδέεται με διαφορετική θέση μέσα στην πρόταση (όπως υποστήριξε και η Chatzouroulou με βάση τη δομή του Cinque).

Όσον αφορά το α ερώτημα, η απάντηση είναι αρνητική. Αν το *μη(ν)* λειτουργεί ως προτασιακή άρνηση, πρέπει να έχει τέτοια θέση στην πρόταση, η οποία να ανταποκρίνεται στη σημασιολογική λειτουργία του. Για αυτό και η

ανάλυση του *μη(ν)* ως κεφαλή της ΦΜηΑλ δεν αποτελεί ικανοποιητική συντακτική εξήγηση.

Ένα τελευταίο σχόλιο που θα μπορούσαμε να κάνουμε πάνω σε αυτήν την προσέγγιση είναι πως οι ίδιες οι δομές διπλής άρνησης μπορούν να χαρακτηριστούν ως περιβάλλοντα μη-αληθειακότητας, αφού δεν μπορούν να λάβουν τιμή αλήθειας. Δεν περιγράφουν ένα γεγονός, αλλά τη στάση του ομιλητή απέναντι σε ένα μελλοντικό συμβάν.

3.4 Το *μη(ν)* ως ονοματικό στοιχείο στην αριστερή περιφέρεια

Η τελευταία προσέγγιση που θα εξετάσουμε για την ένταξη της ακολουθίας *μη(ν)* δεν στον φραστικό δείκτη βασίζεται στην ανάλυση της Roussou (2000, 2015). Η Roussou υποστηρίζει πως το *μη(ν)* είναι στοιχείο πολικότητας. Σύμφωνα με αυτήν τη συγγραφέα, τα στοιχεία πολικότητας είναι αόριστες εκφράσεις, οι οποίες αποκτούν καταφατική ή αρνητική σημασία ανάλογα με το συντακτικό περιβάλλον. Συγκεκριμένα, τα στοιχεία πολικότητας αποκτούν αρνητική σημασία, όταν υπάρχει άρνηση και εστίαση στην πρόταση (Roussou 2015a: 143, 151).

Η δομή του φραστικού δείκτη, σύμφωνα με τη Roussou (2000) και με τους Roussou & Tsangalidis (2010) για τη θέση του *να* και των *θα* και *ας*, είναι η ακόλουθη (χωρίς να υιοθετούμε μία θέση για το *μη(ν)* ακόμη):

(15) [_{ΣΔ} που [_{Εστ/Θέμα} [_{Τοπ} να [_{ΣΔΤελ} ότι/ αν/ ας [_{Αρν} δεν [_{ΣΔΤροπ} θα [_{Φκλ} (κλιτικό) + P...]]]]]]]

Αν υποθέσουμε ότι το *μη(ν)* είναι στοιχείο πολικότητας, τότε, προκειμένου να αποκτήσει αρνητικό περιεχόμενο, πρέπει να εμπίπτει στο πεδίο της άρνησης και της εστίασης. Αυτό σημαίνει πως το *μη(ν)* θα πρέπει να γεννιέται σε μία θέση χαμηλότερη από το *δεν* και ύστερα να μετακινείται σε μία ψηλότερα από το *δεν*, ώστε να έχουμε την παραγωγή της σειράς *μη(ν)* *δεν* της διπλής άρνησης. Η θέση, όπου γεννιέται το *μη(ν)*, θα μπορούσε να είναι η θέση ΣΔΤροπ.

Στους Roussou & Tsangalidis (2010) και Roussou (2015a, b), οι θέσεις ΣΔΤελ και ΣΔΤροπ σχετίζονται με το ρήμα, με την έννοια ότι το ρήμα προβάλλει μία εκτεταμένη προβολή (extended projection). Αυτές οι θέσεις μπορεί να καλυφθούν

από το ίδιο το ρήμα (π.χ. το ρήμα από τη ΦΚλ ανυψώνεται σε θέση ΣΔΤελ όταν είναι στην προστακτική έγκλιση), από συγκεκριμένα 'μόρια' (βλ. στο σχήμα τα *ας/θα*) ή από ΣΔ (βλ. στο σχήμα τα *ότι/αν*). Αυτό σημαίνει πως οι θέσεις ΣΔΤελ και ΣΔΤροπ φέρουν χαρακτηριστικά μεικτών συντακτικών κατηγοριών (δηλαδή ρημάτων, μορίων, ΣΔ) (Roussou 2015a: 132). Τη θέση ΣΔΤροπ καταλαμβάνουν τα στοιχεία εκείνα που δηλώνουν τροπικότητα ή έγκλιση, ενώ τη θέση ΣΔΤελ τα στοιχεία εκείνα που δηλώνουν το είδος της πρότασης (Roussou 2000: 79).

Ας αφήσουμε έξω από τη συζήτηση τους ΣΔ *ότι* και *αν*, και *ας* επικεντρωθούμε στα 'μόρια' *θα* και *ας*, μιας και καταλαμβάνουν πιθανές θέσεις που θα μπορούσε να καταλαμβάνει και το *μη(ν)*. Κατά τους Roussou & Tsangalidis (2010) και Roussou (2015a, b), τα *θα* και *ας* προέρχονται διαχρονικά από ρηματικές βάσεις (*θα < θέλω*, *ας < αφήνω* σε προστακτική 'άσε'). Το *θα* γεννιέται στη θέση ΣΔΤροπ, η οποία καλύπτεται από στοιχεία που δηλώνουν τροπικότητα ή έγκλιση. Σε αυτή τη θέση καλύπτει όλες τις πιθανές εμφανίσεις του (είτε ως δείκτη μέλλοντα είτε ως δείκτη επιστημικής τροπικότητας: βλ. Giannakidou & Mari 2013), καθώς το *θα* δεν εισάγει δευτερεύουσες προτάσεις. Ταυτόχρονα, αυτή η θέση καλύπτει και όλες τις πιθανές ερμηνείες που μπορεί να λάβει το *θα* σε συνδυασμό με οποιονδήποτε ρηματικό τύπο. Η σημασία του *θα* δεν περιορίζεται σε αυτή του μελλοντικού χρόνου, αλλά εκφράζει και επιστημική τροπικότητα (για το *θα* ως δείκτη τροπικότητας βλ. Philippaki-Warbuton 1998: 167, 169, Tsangalidis 1999, Roussou & Tsangalidis 2010, Roussou 2015a: 125, Giannakidou & Mari 2013). Από την άλλη, το *ας* γεννιέται σε θέση ΣΔΤελ, γιατί μπορεί να εισάγει μη-δηλωτικές προτάσεις και έτσι σχετίζεται με τη θέση που δείχνει το είδος της πρότασης. Εφόσον και τα δύο αυτά 'μόρια' καλύπτουν θέσεις που σχετίζονται με τη ρηματική προβολή, ερμηνεύονται μαζί με το ρήμα. Με άλλα λόγια, δημιουργείται μία σχέση Συμφωνίας μεταξύ του ρήματος και των *θα/ας*, έτσι ώστε ούτε το ρήμα ούτε τα *θα/ας* να ερμηνεύονται από μόνα τους. Με αυτή την έννοια, σχηματίζουν μία περιφραστική έκφραση. Αυτό δεν σημαίνει πως τα *θα/ας* είναι κενά σημασίας. Αντίθετα, συμβάλλουν σημασιολογικά με ένα είδος τροπικότητας (Roussou 2015a: 132-139).

Το *μη(ν)* μπορεί να εκφράζει ένα είδος τροπικότητας και να εισάγει προτάσεις (κύριες και δευτερεύουσες). Ξεκινώντας από το δεύτερο, έχουμε ήδη δει στο προηγούμενο κεφάλαιο πως το *μη(ν)* μπορεί να εισάγει ενδοιαστικές και

ερωτηματικές συμπληρωματικές προτάσεις, καθώς και κύριες ερωτηματικές προτάσεις. Σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να αντικατασταθεί με το *μήπως* και δεν ερμηνεύεται ως άρνηση. Με βάση αυτά τα στοιχεία, μπορεί να καταλαμβάνει θέση ΣΔΤελ. Η τροπικότητα που εκφράζει έχει σχέση με τη στάση του ομιλητή απέναντι σε ένα γεγονός. Ακόμα, και όταν το *μη(ν)* είναι αρνητικό η σημασία της άρνησης δεν είναι ισοδύναμη με αυτή που εκφράζει το *δεν*, αφού το *μη(ν)* δεν αντιστρέφει την τιμή αλήθειας της πρότασης. Αντίθετα, το *μη(ν)* είναι δείκτης μη-αληθειακότητας, κάτι που σημαίνει πως το γεγονός που αρνείται είναι απλά η στάση του ομιλητή απέναντι σε μία (μελλοντική) κατάσταση που δεν ξέρουμε αν αληθεύει τελικά ή όχι. Με βάση αυτά τα στοιχεία, το *μη(ν)* μπορεί να γεννιέται σε θέση ΣΔΤροπ και να μετακινείται σε θέση ΣΔΤελ, όταν εισάγει προτάσεις.

Η παραπάνω ανάλυση για τις πιθανές θέσεις που καταλαμβάνει το *μη(ν)* στη φραστική δομή είναι αυτή που εισηγείται η Roussou (2000, 2015a: 130-131). Στην προσέγγιση της Roussou (2000), το *μη(ν)* αποτελεί κεφαλή της ΦΑρν και τα *να/ας* γεννιούνται σε θέση ΣΔΤροπ και μετακινείται σε θέση ΣΔΤελ, όταν εισάγει δευτερεύουσες. Όταν όμως τα *μη(ν)* και τα *να* ή *ας* εμφανίζονται στην ίδια πρόταση, τότε τα τελευταία γεννιούνται απευθείας στη θέση ΣΔΤελ, ενώ το *μη(ν)* στη θέση ΣΔΤροπ. Από αυτή τη θέση, το *μη(ν)* μετακινείται στην κεφαλή της ΦΑρν. Στις προσταγές με *μη(ν)*, το *μη(ν)* ξεκινά από θέση ΣΔΤροπ, όπου λογίζεται ότι γεννιέται, ύστερα μετακινείται σε θέση Αρν και από εκεί σε θέση ΣΔΤελ. Με βάση αυτή τη σειρά μετακινήσεων εξηγείται και η ασυμβατότητα της προστακτικής έγκλισης με το *μη(ν)*, εφόσον όταν το ρήμα είναι σε προστακτική μετακινείται σε θέση ΣΔΤελ. Αφού τη θέση αυτή καταλαμβάνει το *μη(ν)*, το ρήμα παραμένει μέσα στην ΦΚλ σε μη-προστακτική έγκλιση.

Παρόλα αυτά, δεν μπορούμε να αποδεχτούμε πως οι θέσεις του *μη(ν)* στη φραστική δομή είναι οι ΣΔΤροπ και ΣΔΤελ για τρεις βασικούς λόγους. Πριν αναφερθούμε σε αυτούς, πρέπει να σημειώσουμε πως η παρατήρηση ότι το *μη(ν)* δεν μπορεί να έχει θέση ΣΔ δεν είναι μόνο δική μας, αλλά και της Roussou (2015). Ωστόσο, οι λόγοι που θα ακολουθήσουν διαφέρουν σε σχέση με την ανάλυση της Roussou, γιατί η σκοπιά της εργασίας μας είναι διαφορετική και αφορά στην ανάλυση της ακολουθίας *μη(ν) δεν*. Ο πρώτος λόγος είναι πως οι θέσεις αυτές (ΣΔΤροπ και ΣΔΤελ) λαμβάνονται ως ρηματικές και το *μη(ν)*, σε αντίθεση με τα *θα*

και *ας*, δεν προέρχεται από ρηματική βάση ούτε διαχρονικά ούτε συγχρονικά. Ταυτόχρονα, το *μη(ν)* μπορεί να ερμηνευθεί και μόνο του χωρίς το ρήμα, αφού σε κάποιες περιπτώσεις έχει ανεξάρτητη αναφορά (πχ. *Μη(ν)!*). Τα *θα* και *ας* δεν μπορούν να εμφανίζονται μόνα τους στον λόγο (**Θα!*/ **Ας!*), αλλά το *να* μπορεί (*Να!*). Αυτά τα στοιχεία δείχνουν πως το *μη(ν)* μοιράζεται περισσότερο κοινά χαρακτηριστικά με το *να* παρά με τα *θα* και *ας*. Άρα, η θέση όπου *θα* γεννιέται στον φραστικό δείκτη δεν μπορεί να είναι ίδια με αυτή των *θα* και *ας* (δηλαδή, θέσεις ΣΔΤροπ και ΣΔΤελ). Ακόμα, στην περίπτωση της διπλής άρνησης, η κεφαλή της ΦΑρν είναι κατειλημμένη από το *δεν*. Όπως είδαμε στην ανάλυση των Rivero & Terzi (1995), η κεφαλή της Αρν αποτελεί φραγμό στην μετακίνηση του ρήματος σε θέση ΣΔ (στην προστακτική). Ας θυμηθούμε πάλι το σχήμα των Rivero & Terzi (1995):

(16) [ΣΔΦ ΣΔ [ΑρνΦ Αρν [κλΦ Ρ]]]

Σύμφωνα με τις συγγραφείς, οι λόγοι που δε μπορεί να υπάρχουν αρνητικές προστακτικές στα ΝΕ είναι πως η Αρν ως κεφαλή της ΦΑρν στη θέση που βρίσκεται ανάμεσα στη ΦΣΔ και τη ΦΚλ δεν μπορεί να ενσωματώσει το Ρ. Άρα, αυτό πρέπει να προσπεράσει την Αρν για να βρεθεί σε θέση ΣΔ, ώστε να νομιμοποιήσει το χαρακτηριστικό [+προστ] που φέρει η θέση ΣΔ. Αν όμως το ρήμα προσπεράσει την κεφαλή Αρν, τότε αυτό αποτελεί παραβίαση της Αρχής Κενής Κατηγορίας (η Αρν δεν μπορεί να κυβερνά το ίχνος του Ρ).

Με βάση τα παραπάνω, αν -στο σχήμα της Roussou στο (15)- υποθέσουμε ότι το *μη(ν)* βρίσκεται σε θέση ΣΔΤροπ και για την παραγωγή της ακολουθίας *μη(ν) δεν*, το *μη(ν)* χρειάζεται να μετακινηθεί στη θέση ΣΔΤελ, *θα* πρέπει να προσπεράσει την κεφαλή της Αρν, η οποία βρίσκεται μεταξύ ΣΔΤελ και ΣΔΤροπ. Και σε αυτήν την περίπτωση η Αρν θα αποτελούσε φραγμό στη μετακίνηση του *μη(ν)*.

Με βάση αυτήν την ανάλυση, το *μη(ν)* δεν μπορεί να καταλαμβάνει θέση ΣΔ στον φραστικό δείκτη. Στο ίδιο συμπέρασμα είχαμε καταλήξει και από πλευρά σημασιολογίας στο προηγούμενο κεφάλαιο. Στη συνέχεια θα διερευνήσουμε τη συντακτική θέση του *μη(ν)* ως στοιχείου στην αριστερή περιφέρεια.

Έχουμε ήδη δει ότι το *μη(ν)* θεωρείται ως στοιχείο πολικότητας από κάποιους συγγραφείς (βλ. Chatzourouli 2012). Θα ελέγξουμε σε σύγκριση με άλλα

στοιχεία πολικότητας τη συντακτική συμπεριφορά του *μη(ν)*. Ας δούμε τώρα ένα παράδειγμα με τη λέξη *τίποτα*, η οποία είναι στοιχείο πολικότητας στα ΝΕ (βλ. Giannakidou 2011 για το *τίποτα* ως στοιχείο πολικότητας):

- (17) α. Θα φας τίποτα;
β. Δεν έφαγε ΤΙΠΟΤΑ.
γ. ΤΙΠΟΤΑ δεν έφαγε.

Στα παραδείγματα β και γ τα κεφαλαία δηλώνουν πως η λέξη *τίποτα* είναι αρνητικό στοιχείο πολικότητας. Με άλλα λόγια, έχει αποκτήσει αρνητική σημασία λόγω της παρουσίας του *δεν* και της εστίασης (στο β η εστίαση είναι in-situ, ενώ στο γ είναι ex-situ). Στο α, όπου δεν υπάρχει άρνηση και εστίαση, η λέξη *τίποτα* δεν έχει αρνητικό νόημα και λειτουργεί ως αόριστη έκφραση. Από τα β και γ, βλέπουμε πως το *δεν* νομιμοποιεί το στοιχείο πολικότητας *τίποτα*, το οποίο μπορεί να εμφανίζεται και πριν και μετά από το *δεν*. Σε κάθε περίπτωση, η σημασία των β και γ δεν είναι αυτή της διπλής άρνησης.

Στην περίπτωση της διπλής άρνησης το *μη(ν)* δεν μπορεί να εμφανίζεται μετά το *δεν*, αλλιώς το αποτέλεσμα που παράγεται είναι αντιγραμματικό. Άρα, το *μη(ν)* δεν έχει ακριβώς τις ίδιες ιδιότητες με στοιχεία πολικότητας, όπως είναι το *τίποτα* κτλ, τα οποία μπορούν να εμφανίζονται και μετά το *δεν*. Αυτό σημαίνει πως το *μη(ν)* κατέχει μία θέση στον φραστικό δείκτη, τέτοια που να προβλέπει πως, κατά τη συνεμφάνισή του με το *δεν* (είτε η σημασία που παράγεται είναι αυτή της διπλής άρνησης είτε όχι), το *μη(ν)* βρίσκεται ψηλότερα από το *δεν*. Επιπλέον, επειδή το *δεν* ως κεφαλή της ΦΑρν αποτελεί φραγμό, το *μη(ν)* δεν μπορεί να μετακινείται σε αυτή τη θέση, αλλά πρέπει να γεννιέται σε αυτή τη θέση.

Η απάντηση στο ερώτημα στο ποια θέση γεννιέται το *μη(ν)* στο φραστικό δείκτη δίνεται από τη Roussou (2015a, b). Η συγγραφέας υποστηρίζει πως το *μη(ν)* ανήκει στην ονοματική κατηγορία στοιχείων βάσει των συντακτικών και σημασιολογικών του ιδιοτήτων. Σημασιολογικά το *μη(ν)* είναι ένα στοιχείο πολικότητας που άλλοτε έχει αρνητική και άλλοτε καταφατική σημασία (η σημασία του είναι καταφατική στις περιπτώσεις που μπορεί να παραφραστεί με το *μήπως*: π.χ. *Μην έφυγε πιο νωρίς και για αυτό δεν τον είδαμε;*), ανάλογα με το περιβάλλον.

Σύμφωνα με τη Roussou (2015a, b), η βασική σημασία του *μη(ν)* είναι η δημιουργία εναλλακτικών 'κόσμων' (δηλαδή, προτάσεων ή ιδιοτήτων, ανάλογα με το αν το *μη(ν)* προσδιορίζει πρόταση ή κάποιο άλλο ονοματικό στοιχείο) απέναντι στους οποίους ο ομιλητής εκφράζει τη στάση του.

Συντακτικά, η θέση του *μη(ν)* έχει άμεση σχέση με αυτή του *να*. Τα *να* και *μη(ν)* δεν έχουν ρηματική βάση, όπως τα *θα* και *ας* που είπαμε παραπάνω. Για αυτό, η Roussou (2015a) υποστηρίζει πως είναι ονομαστικά στοιχεία. Τα *να* και *μη(ν)* έχουν και κάποιες ομοιότητες, όπως το ότι εισάγουν δευτερεύουσες και κύριες προτάσεις, το ότι έχουν ανεξάρτητη αναφορά (*Να!*, *Μη(ν)!*). Το *να* εισάγει ποικιλία δευτερευουσών προτάσεων (ενώ το *μη(ν)* μόνο ενδοιαστικές και δευτερεύουσες ερωτηματικές), για αυτό και έχει προταθεί πως είναι ΣΔ, όπως είναι οι *ότι/που/αν*. Γενικότερα, η υπόσταση του *να* στη βιβλιογραφία ως ΣΔ ή δείκτη έγκλισης είναι ακόμα ανοιχτό θέμα. Παρόμοια, για το *μη(ν)* έχει προταθεί πως είναι ΣΔ στις δευτερεύουσες ερωτηματικές και ενδοιαστικές και άρνηση στις υπόλοιπες περιπτώσεις.

Στα δεδομένα που είδαμε στο κεφάλαιο 2, σχεδόν σε όλες τις ομάδες παραδειγμάτων (εκτός από τις προτάσεις προσταγής, π.χ. *Μη δεν έρθεις!*) το *να* εμφανίζεται στην πρόταση πριν την ακολουθία *μη(ν)* δεν υποχρεωτικά (π.χ. *Δεν γίνεται να μη δεν έρθεις. / *Δεν γίνεται μη δεν έρθεις.*) ή προαιρετικά (π.χ. *Φοβάμαι (να) μη δεν έρθει και Σιγά (να) μη δεν έρθει!*). Εφόσον το *να* όταν εμφανίζεται πάντα προηγείται, τότε θα πρέπει να έχει μία τέτοια θέση στη φραστική δομή, ώστε να βρίσκεται ψηλότερα από το *μη(ν)*. Τη θέση αυτή εισηγείται η Roussou (2015a), σύμφωνα με την οποία το *να* κατέχει θέση Προσδιοριστή (Determiner). Η θέση Προσδιοριστή (στο εξής Π) σχετίζεται με τη θέση της συντακτικής πραγμάτωσης του υποκειμένου σε κάθε πρόταση. Η συγγραφέας παρατηρεί πως το *να* δημιουργεί συντακτικά περιβάλλοντα ελέγχου του υποκειμένου, όπως φαίνεται στο ακόλουθο παράδειγμα, που παρατίθεται από τη Roussou (2015a: 140):

(18) Ο Γιάννης_i τόλμησε/ προσπάθησε [να φύγει_i/ *φύγουν_j].

Το υποκείμενο της πρότασης που εισάγει το *να* δεν μπορεί να είναι άλλο από το υποκείμενο της κύριας, αλλιώς το αποτέλεσμα είναι αντιγραμματικό. Με βάση αυτήν την ιδιότητα του *να*, η Roussou (2015a: 139-142) προτείνει πως το *να* εισάγει μία μεταβλητή ελέγχου του υποκειμένου στη σύνταξη. Ο έλεγχος του υποκειμένου δεν εξαρτάται μόνο από το *να*, αλλά και από το κατηγορημα που επιλέγει τη συμπληρωματική πρόταση με το *να*. Υπάρχουν ρήματα υποχρεωτικού ελέγχου (π.χ. ξέρω, αναγκάζω) και ρήματα προαιρετικού ελέγχου (π.χ. θέλω). Η Roussou προτείνει πως αν υπάρχει έλεγχος στις δομές με το *να*, τότε αυτόν τον έλεγχο τον εισάγει το *να*. Πιο αναλυτικά, η συγγραφέας εισηγείται πως το *να* μπορεί να εισάγει μία μεταβλητή της Αρχής της Διευρυμένης Προβολής (στο εξής ΑΔΠ), η οποία δεσμεύεται από το κατηγορημα της κύριας. Όταν το κατηγορημα είναι υποχρεωτικού ελέγχου, τότε το ρήμα της κύριας επηρεάζει το ρήμα της δευτερεύουσας στη χρονική αναφορά και στη δομή ορισμάτων. Μέσω του *να*, το οποίο μεσολαβεί μεταξύ του ρήματος της κύριας και της δευτερεύουσας, η κλιτική μορφολογία του ρήματος (η οποία πραγματώνει μορφολογικά την ΑΔΠ) της δευτερεύουσας δεσμεύεται από το όρισμα της κύριας.

Ταυτόχρονα, βάσει των Christidis (1990) και Roussou & Tsangalidis (2010), το *να* φέρει την ιδιότητα της δείξης και αναλύεται ως στοιχείο που δείχνει την τοπικότητα (locative element). Παρόμοια ανάλυση ισχύει και για το *there* των αγγλικών, το οποίο λειτουργεί ως πλεοναστικό υποκείμενο σε κάποιες προτάσεις (π.χ. *There arrived a man*). Η Roussou (2015a) υποστηρίζει πως το *να* στα ΝΕ πραγματώνει την ίδια λειτουργία με το *there*, δηλαδή τη συντακτική θέση του υποκειμένου, προκειμένου να ικανοποιείται η ΑΔΠ. Η θέση που σχετίζεται με την πραγμάτωση του συντακτικού υποκειμένου είναι αυτή του Π. Για αυτό και το *να* κατέχει αυτή τη θέση στη φραστική δομή (Roussou 2015a: 141). Ας δούμε σχηματικά τη θέση του *να*:

(19) (Ρήμα) [_{Π (τοπ)} *να* [(ΣΔ) Κλ ...]]

Το σχήμα ανταποκρίνεται στην εμφάνιση του *να* σε δευτερεύουσες και κύριες προτάσεις. Όταν το *να* επιλέγεται από κάποιο κατηγορημα, τότε εισάγει μία δευτερεύουσα πρόταση. Σε αυτή την περίπτωση γεννιέται ως μέρος του

κατηγορήματος –πιο συγκεκριμένα, ως όρισμα του ρήματος- και παίρνει ως συμπλήρωμα την εγκιβωτισμένη πρόταση. Αν το *να* εισάγει μόνο του μία πρόταση, χωρίς να εξαρτάται από κάποιο ρήμα, τότε πρόκειται για μία κύρια πρόταση. Όπως και με τις δευτερεύουσες, έτσι και στις κύριες, το *να* παίρνει ως συμπλήρωμα μία ΦΣΔ ή μία ΦΚλ (ανάλογα το τι ακολουθεί).

Το παραπάνω σχήμα της Roussou βασίζεται στην ανάλυση των Manzini & Savoia (2007) (όπως παρατίθεται από τη Roussou 2015a: 140), οι οποίοι προτείνουν την ονοματική υπόσταση των ΣΔ ως συμπληρωμάτων στα κατηγορήματα που τα επιλέγουν. Το σχήμα για ΣΔ, όπως είναι οι *ότι/που/αν* διαμορφώνεται ως εξής:

(20) Ρήμα [_ο *ότι/που/αν* [(ΣΔ) Κλ ...]]

Η διαφορά με το σχήμα (19) είναι η προαιρετική εμφάνιση του ρήματος, κάτι που αντικατοπτρίζει τη διαφορά των ΣΔ *ότι/που/αν* με το *να*: το *να* μπορεί να εισάγει και κύριες, ενώ οι ΣΔ όχι. Επιπλέον, η θέση του *να* στο Π αντικατοπτρίζει τη διαφορά με τους άλλους ΣΔ στο ότι το *να* (σε συνδυασμό με το κατηγορήμα που επιλέγει την πρόταση με *να*) εισάγει περιβάλλοντα ελέγχου του υποκειμένου (έτσι, ο έλεγχος εξαρτάται και από το κατηγορήμα), ενώ οι άλλοι ΣΔ όχι.

Περνώντας στο *μη(ν)*, η θέση του στη φραστική δομή, σύμφωνα με τη Roussou (2015a), είναι αυτή του ονόματος. Όμως, το *μη(ν)* δεν εισάγει περιβάλλοντα ελέγχου του υποκειμένου:

(21) α. Φοβάμαι [*μη φύγει/ φύγουν/*φύγω*].

β. Φοβάμαι [*να *φύγει/ *φύγουν/ φύγω*].

Για αυτό και το *μη(ν)* δεν μπορεί να βρίσκεται στην ίδια θέση με το *να*, παρόλο που και τα δύο στοιχεία έχουν παρόμοια συντακτική κατανομή. Επιπλέον, επειδή το *μη(ν)* μπορεί να συνεμφανίζεται με το *να*, με το τελευταίο να προηγείται, το *μη(ν)* βρίσκεται σε μία θέση πιο χαμηλά (Roussou 2015a: 152). Η υπόθεση της Roussou είναι πως τα δύο στοιχεία αποτελούν μέρη μίας ΑΦ, με το *να* να καταλαμβάνει θέση Π και το *μη(ν)* θέση Ο. Η ανάλυση του *μη(ν)* ως ονοματικού στοιχείου από τη Roussou (2015a) στηρίζεται στις Manzini & Savoia (2011, 2012)

που προτείνουν την υπόσταση των ΣΔ στις Ρομανικές γλώσσες ως ονοματικών στοιχείων. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν πως οι ΣΔ αποτελούν εσωτερικά όρισματα του ρήματος και για αυτό η υπόστασή τους είναι ονοματική. Υπό αυτή τη σκοπιά, οι Manzini & Savoia (2011, 2012) δεν κρίνουν απαραίτητη την προβολή μιας ΦΑρν, επειδή η πραγμάτωση της άρνησης εξαρτάται από τα μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά των ρημάτων. Έτσι, όταν υπάρχει *μη(ν)* στην πρόταση, δεν προβάλλεται μία ΦΑρν αλλά μία ΟΦ που δείχνει πως το *μη(ν)* αποτελεί όρισμα του ρήματος.

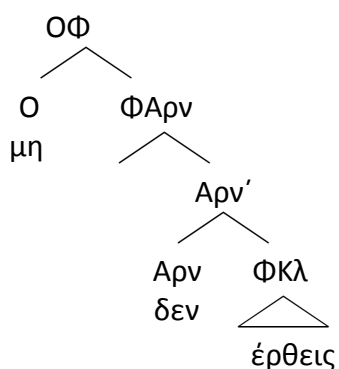
Αφήνοντας στην άκρη για λίγο την παρουσία της ακολουθίας *μη(ν) δεν* στις ενδοιαστικές και δευτερεύουσες ερωτηματικές προτάσεις (και κύριες ερωτήσεις), με την παρουσία του *μη(ν)*, το σχήμα στο (15) διαμορφώνεται ως εξής:

(22) (Ρήμα) [_{Π (τοπ)} να [_(ΣΔ) [ο μη_[κλ φύγει]]]

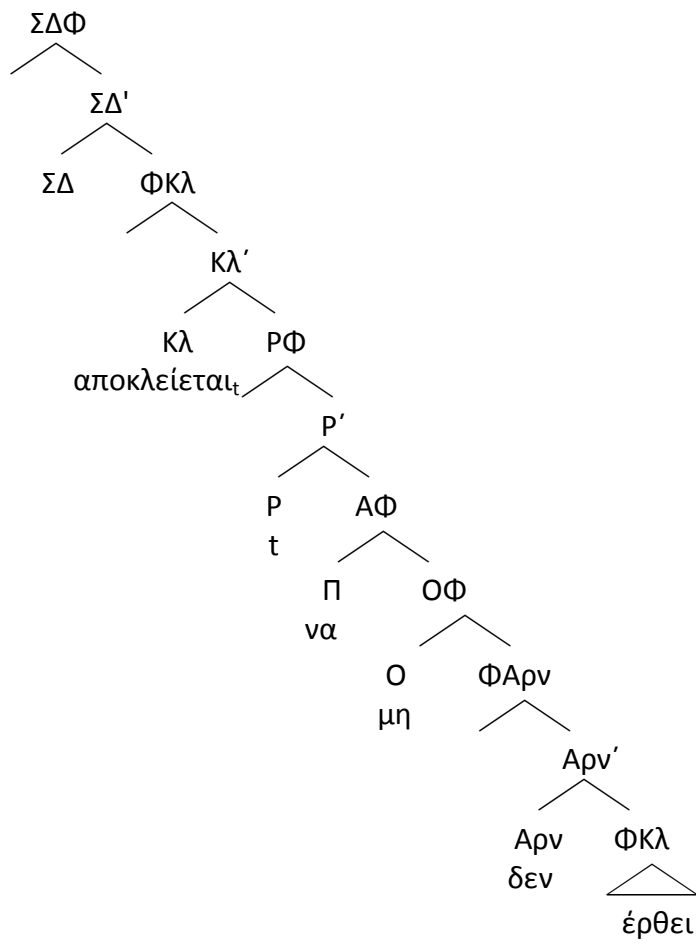
Ας δούμε τώρα πώς είναι η συντακτική αναπαράσταση των παρακάτω προτάσεων:

- (23) α. Μη δεν έρθεις! (βλ. (24))
 β. Αποκλείεται να μη δεν έρθει. (βλ. (25))
 γ. Σιγά (να) μη δεν έρθει! (βλ. (26))

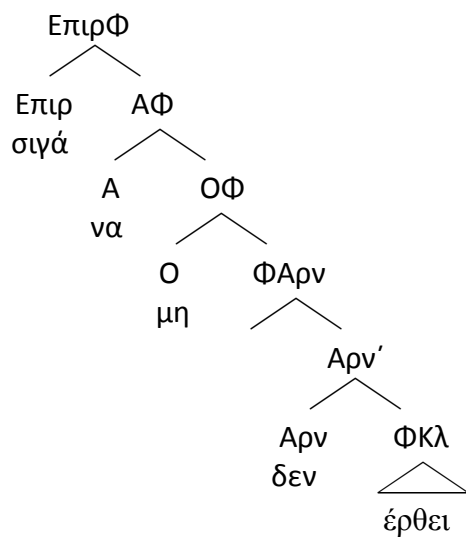
(24)

(25)

(26)

Με βάση τα παραπάνω, το φαινόμενο της διπλής άρνησης έχει τη θέση του στη φραστική δομή με βάση την υπόσταση και προβολή του *μη(ν)* ως ονοματικού στοιχείου. Αυτή την πρόταση ενισχύουν και οι προτάσεις στο (1) που είδαμε στην εισαγωγή αυτού του κεφαλαίου. Για λόγους διευκόλυνσης της ανάγνωσης, υπενθυμίζουμε τις προτάσεις στο (1):

- (27) α. A: -Είπε ότι θα έρθει.
B: -Φοβάμαι [*μη* δεν έρθει τελικά]. (=Φοβάμαι ότι δε θα έρθει τελικά). (1)
- β. A: -(Είπε ότι) Δεν θα έρθει.
B: -Δεν γίνεται [*να μη* δεν έρθει]. (=Πρέπει να έρθει.) (12γ)
- γ. A: -Δεν θα έρθω.
B: -Μη(ν) ((τολμήσεις) και) δεν έρθεις! (=Πρέπει να έρθεις.) (23α)
- δ. A: -(Είπε ότι) Δεν θα έρθει.
B: -Σιγά μη δεν έρθει. (=Θα έρθει (σίγουρα).) (30α)

Παρατηρήσαμε πως –στις περιπτώσεις, όπου η ακολουθία *μη(ν)* δεν ερμηνεύεται ως διπλή άρνηση- οι προτάσεις απάντησης είναι ίδιες με της προτάσεις ερώτησης με την διαφορά ότι στις πρώτες προστίθεται το *μη(ν)*. Από αυτό φαίνεται πως το *μη(ν)* εμφανίζεται ως ένα στοιχείο που παίρνει ως συμπλήρωμα του την αρνητική πρόταση.

Αξίζει να σχολιάσουμε πως στην περίπτωση όπου το *μη(ν)* λειτουργεί ως ΣΔ (βλ. *Φοβάμαι μη δεν έρθει*), η δομή στο (18) διαμορφώνεται ως εξής:

- (28) [_P φοβάμαι [_ο μη [_(ΣΔ) [_{Αρν} δεν [_{κλ} φύγει]]]]
- (σχήμα από Roussou 2015a: 152)

Σε αυτές τις περιπτώσεις, το *μη(ν)* αποτελεί όρισμα του ρήματος και δε βρίσκεται μέσα στη δευτερεύουσα πρόταση. Ως αποτέλεσμα η παρουσία του *δεν* στη δευτερεύουσα, δεν οδηγεί σημασιολογικά σε διπλή άρνηση (Roussou 2015a: 152). Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι το *μη(ν)* σε αυτές τις προτάσεις μπορεί να παραφραστεί με το *μήπως*.

Σε αυτό το σημείο θα παραθέσουμε σύντομα κάποιες παρατηρήσεις της Roussou (2016) αναφορικά με το *μήπως* και τη σχέση του με το μόριο *μη(ν)*, προκειμένου να δούμε τον λόγο για τον οποίο το ένα μπορεί να παραφραστεί από το άλλο σε προτάσεις όπως είναι η (28). Μία ομοιότητα που εμφανίζουν τα δύο μόρια είναι πως στις ακόλουθες προτάσεις μπορεί να εμφανίζεται ή το ένα ή το άλλο χωρίς αλλαγή στη σημασία:

(29) α. Φοβάμαι *μήπως/μην* έρθει.

β. *Μήπως/Μην* είδες την Μαρία;

(παραδείγματα από τη Roussou 2016)

Παρόλο που σε περιβάλλοντα όπως στο (29) (μετά το ρήμα *φοβάμαι* και κύριες ερωτήσεις) βρίσκονται σε ελεύθερη εναλλαγή, δεν έχουν ακριβώς τις ίδιες συντακτικές και σημασιολογικές ιδιότητες. Για παράδειγμα, το *μήπως* μπορεί να βρεθεί σε διάφορες θέσεις στις κύριες ερωτήσεις, ενώ το *μη(ν)* μπορεί να εμφανίζεται μόνο στην αρχή της πρότασης, όπως δείχνει το (30):

(30) α. *Μήπως* είδες (*μήπως*) τη Μαρία (*μήπως*);

β. *Μην* είδες (**μη(ν)*) τη Μαρία (**μη(ν)*);

(παραδείγματα από τη Roussou 2016)

Μία δεύτερη διαφορά μεταξύ τους, είναι πως το *μήπως* μπορεί να συνδυαστεί με τα μόρια *θα* και *να*, ενώ το *μη(ν)* –όπως έχουμε ήδη πει– δεν μπορεί:

(31) α. *Μήπως/ *Μη* θα φύγεις;

β. *Μήπως/ *Μη* να φύγω;

(παραδείγματα από τη Roussou 2016)

Η τελευταία διαφορά τους έγκειται στη σημασία: το *μη(ν)* σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα (π.χ. *Μη(ν)!*, *Να μη φύγεις!*, *Μη φύγεις!* κτλ) μπορεί να αποτελεί προτασιακή άρνηση, ενώ το *μήπως* δεν μπορεί να λειτουργήσει ως προτασιακή άρνηση.

Παρά τις παραπάνω διαφορές, η Roussou (2016) εισηγείται την υπόσταση του *μήπως* ως ονοματικού στοιχείου, το οποίο χρειάζεται έναν προτασιακό τελεστή για να νομιμοποιηθεί, όπως συμβαίνει και με τα στοιχεία πολικότητας. Η συγγραφέας είχε κάνει την ίδια παρατήρηση για το *μη(ν)* (Roussou 2015 a, b). Άρα, πρόκειται για δύο μόρια με τα ίδια χαρακτηριστικά: αποτελούν αόριστες αντωνυμίες λόγω ονοματικού χαρακτήρα, οι οποίες υπόκεινται σε συνθήκες νομιμοποίησης από κάποιον προτασιακό τελεστή (με αυτή την έννοια μοιάζουν με τα στοιχεία πολικότητας). Ειδικότερα, ο ορισμός του *μήπως*, σύμφωνα με τη Roussou (2016), είναι:

(32) Το *μήπως* είναι ένα ονοματικό (αόριστο) στοιχείο, το οποίο χρειάζεται την παρουσία ενός Ερωτηματικού-τύπου τελεστή για να νομιμοποιηθεί.

Όσον αφορά στην κατανομή του, το *μήπως* μπορεί να βρεθεί σε περιβάλλοντα, όπως αυτά στο (29). Στο (29α) λειτουργεί ως ΣΔ, ενώ στο (29β) λειτουργεί ως δείκτης τροπικότητας (με κατανομή επιρρήματος). Ακολουθώντας τη Makri (2013), η Roussou υποστηρίζει πως και στις δύο περιπτώσεις η σημασία του *μήπως* είναι αυτή της επιστημικής τροπικότητας, γιατί ερμηνεύεται ως στοιχείο που εισάγει ένα σύνολο εναλλακτικών προτάσεων για ένα γεγονός, οι οποίες έχουν ισάριθμες πιθανότητες να πραγματοποιηθούν (Roussou 2016). Η ίδια σημασία έχει αποδοθεί από τη Roussou (2015 a,b) στο *μη(ν)*, με τη διαφορά ότι το *μη(ν)* μπορεί να εμφανιστεί σε περισσότερα περιβάλλοντα.

Με βάση την παραπάνω ανάλυση, μπορεί να εξηγηθεί καλύτερα και η δυνατότητα αντικατάστασης του ενός έναντι του άλλου στο (28). Μετά από ρήματα όπως τα *φοβάμαι*, *ανησυχώ*, *αναρωτιέμαι* κτλ, τα *μη(ν)* και *μήπως* λειτουργούν ως ΣΔ. Η Roussou (2016) εξηγεί πως η γραμματική υπόσταση των *μη(ν)* και *μήπως* ως ονοματικών στοιχείων και η λειτουργία τους ως ΣΔ δεν είναι αντιφατικές έννοιες. Η έννοια του ΣΔ ανταποκρίνεται περιγραφικά για τη λειτουργία ενός στοιχείου στην πρόταση. Στην πραγματικότητα ως ΣΔ λειτουργούν στοιχεία που ανήκουν στην ονοματική κατηγορία. Υπό αυτή την προοπτική, και ο χαρακτηρισμός του *μήπως* ως τροπικού επιρρήματος στις κύριες ερωτηματικές προτάσεις χρησιμοποιείται για να ανταποκριθεί στην κατανομή του στην πρόταση (βλ. (30α)). Η λειτουργία του *μήπως*

ως ΣΔ και ως επιρρήματος έρχονται σε αντίφαση μόνο όταν προσπαθήσουμε να το εντάξουμε στον φραστικό δείκτη (όπως άλλωστε και με το *μη(ν)* στις λειτουργίες του ως ΣΔ και ως προτασιακή άρνηση). Η θέση της Roussou και για τα δύο στοιχεία είναι πως βάσει της γραμματικής υπόστασής τους ως ονοματικών στοιχείων προβάλλονται ως Ο στον φραστικό δείκτη και λειτουργούν ως ΣΔ μετά από ρήματα φόβου/ ανησυχίας/ ερώτησης.

Επανερχόμενοι στο (28), παρατηρούμε πως το *μη(ν)* μπορεί να εναλλάσσεται από το *μήπως*, αφού πρόκειται για δύο στοιχεία με την ίδια σημασία (δημιουργία εναλλακτικών) και την ίδια γραμματική υπόσταση (ονοματικά στοιχεία που απαιτούν κάποιον προτασιακό τελεστή). Όπως και το *μη(ν)*, το *μήπως* λειτουργεί ως ΣΔ αποτελεί όρισμα του κατηγορήματος που το επιλέγει για να εισάγει μία ενδοιαστική πρόταση (Roussou 2016).

3.5 Συμπέρασμα

Ύστερα από την διερεύνηση πιθανών τρόπων ένταξης του φαινομένου της διπλής άρνησης στο φραστικό δείκτη των ΝΕ έτσι όπως αυτός περιγράφεται από τρεις συγγραφείς, καταλήγουμε πως η διπλή άρνηση εξηγείται υιοθετώντας την υπόσταση του *μη(ν)* ως ονοματικού στοιχείου και του *δεν* ως κεφαλή της ΦΑρν. Αυτή η πρόταση έχει κάποια πλεονεκτήματα σε σχέση με την θεώρηση του *μη(ν)* ως κεφαλή ΦΜηΑλ ή κεφαλή ΦΕγκλ (εφόσον έχουμε αποκλείσει και τη θέση ΣΔ σημασιολογικά στην ενότητα 2.1 και συντακτικά στην ενότητα 3.4 και τη θέση κεφαλής ΦΑρν με όλη τη συζήτηση στην εργασία για τη υπόσταση του *μη(ν)* ως στοιχείου πολικότητας). Εντάσσει το *μη(ν)* σε μία συντακτική κατηγορία (δηλαδή, αυτή των ονομάτων) που ανταποκρίνεται και στα σημασιολογικά (σημασία άρνησης ή όχι) και στα συντακτικά του χαρακτηριστικά (λειτουργία ως ΣΔ, ερωτηματικό μόριο, προτασιακή άρνηση, λεξική άρνηση). Με βάση τη θέση του *μη(ν)*, εξηγείται και η συνεμφάνισή του με το *δεν*, το οποίο βρίσκεται πάντα χαμηλότερα από το *μη(ν)*, χωρίς να υιοθετήσουμε κάποια μετακίνηση στοιχείων.

Κεφάλαιο 4. Επίλογος

Στην παρούσα εργασία ερευνήσαμε την κατανομή, τη σημασία και τη σύνταξη του φαινομένου της διπλής άρνησης στη ΝΕ. Σύμφωνα με τον Zeijlstra (2004), η διπλή άρνηση ορίζεται ως το φαινόμενο που υπακούει στον ΝΔΑ: δύο αρνήσεις ακυρώνουν η μία την άλλη με αποτέλεσμα να παράγεται μία κατάφαση. Το ενδιαφέρον στην περίπτωση της ΝΕ είναι πως ανήκουν στις γλώσσες ΑΣ, και μάλιστα, αυστηρής ΑΣ (σύμφωνα με τους Giannakidou 1998 και Zeijlstra 2004). Στις γλώσσες ΑΣ η εμφάνιση δύο αρνητικών στοιχείων ισοδυναμεί με μία άρνηση και όχι με μία κατάφαση. Ο Zeijlstra (2004) αναφέρει πως το φαινόμενο της διπλής άρνησης είναι αρκετά σπάνιο (χωρίς, όμως, να αποκλείει την παρουσία του) στις φυσικές γλώσσες (είτε πρόκειται για γλώσσες ΑΣ είτε πρόκειται για γλώσσες ΔΑ), κυρίως γιατί είναι δύσκολο να βρεθούν περιβάλλοντα, όπου γίνεται χρήση του φαινομένου. Και πράγματι, γεννιέται το ακόλουθο ερώτημα:

Γιατί να επιλέξει ένας ομιλητής μία έκφραση με δύο αρνήσεις που ισοδυναμούν με μία κατάφαση αντί για μία έκφραση κατάφασης;

Ο Zeijlstra (2004) απαντά κατά κάποιο τρόπο σε αυτό ερώτημα, υποστηρίζοντας πως η ανάγκη αυτή προκύπτει στους ομιλητές όταν θέλουν να αρνηθούν μία αρνητική πρόταση που εκφωνεί ο συνομιλητής τους. Όμως, γενικά, οι ομιλητές χρησιμοποιούν μία έκφραση κατάφασης για να δηλώσουν ένα καταφατικό νόημα, κάτι που συμβαδίζει με την εφαρμογή του αξιώματος του τρόπου (maxim of manner: 'be brief, don't use unnecessary prolixity') του Grice (1975): 'να είσαι σύντομος, μη χρησιμοποιείς περιττή φλυαρία'. Ωστόσο, αυτή η παρατήρηση εμπίπτει στον τομέα της πραγματολογίας και δεν είναι το θέμα αυτής της εργασίας. Τίθεται ως ανοιχτό ερώτημα για μελλοντική έρευνα.

Επιστρέφοντας στο θέμα των ΝΕ, τα οποία κατηγοριοποιούνται ως γλώσσα ΑΣ, όπου το φαινόμενο της διπλής άρνησης είναι σίγουρα σπάνιο και μη-αναμενόμενο, η καινοτομία της εργασίας μας εντοπίζεται στην καταγραφή δεδομένων που περιέχουν την ακολουθία *μη(ν) δεν*, η οποία ερμηνεύεται ως καταφατική έκφραση για την πλειοψηφία των δεδομένων. Το ενδιαφέρον στην καταγραφή αυτών των δεδομένων εντοπίζεται και σε ένα ακόμα μη-αναμενόμενο φαινόμενο για τα ΝΕ: το φαινόμενο της διπλής άρνησης εμφανίζεται με δύο μόρια,

το *μη(ν)* και το *δεν*, τα οποία σύμφωνα με την ‘παραδοσιακή’ βιβλιογραφία βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή. Έτσι, αφού εντοπίσαμε και καταγράψαμε δεδομένα με την ακολουθία *μη(ν) δεν* να ισοδυναμεί με μία καταφατική έκφραση, επιχειρήσαμε να τα εντάξουμε στον φραστικό δείκτη των ΝΕ. Ακολουθεί μία σύντομη ανασκόπηση της εργασίας με στόχο την καταγραφή πιθανών ανοιχτών ερωτημάτων.

Πιο αναλυτικά, το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας περιείχε τη βιβλιογραφική επισκόπηση της συμπληρωματικής κατανομής των μορίων *μη(ν)* και *δεν*. Είδαμε πως για την πλειοψηφία των ερευνητών (Veloudis 1982, Tsimpli 1990, Rivero 1994, Rivero & Terzi 1995, Philippaki-Warburton 1994,1998, Philippaki-Warburton & Spyropoulos 2004, Roussou 2000), η έγκλιση επιλέγει το μόριο της άρνησης με το οποίο θα συνδυαστεί: η οριστική συνδυάζεται με το *δεν*, ενώ η υποτακτική με το *μη(ν)*. Εξάιρεση σε αυτήν την ανάλυση αποτελεί η Chatzoroulou (2012), η οποία προτείνει την κατανομή των δύο μορίων με βάση ένα σημασιολογικό κριτήριο, τη μη-αληθειαικότητα. Το *μη(ν)* είναι μαρκαρισμένο ως προς αυτό το χαρακτηριστικό, ενώ το *δεν* δεν είναι. Αυτή η διαφορά έχει αντίκρισμα και στον φραστικό δείκτη, διότι, σύμφωνα με την Chatzoroulou (2012), όταν υπάρχει το *μη(ν)* προβάλλεται μία ΦΜηΑλ, η οποία νομιμοποιεί την παρουσία του *μη(ν)* ως κεφαλή της ΦΑρν. Με βάση αυτές τις παρατηρήσεις, η συνεμφάνιση της ακολουθίας *μη(ν) δεν* αποκλείεται, εφόσον μία πρόταση δεν μπορεί να φέρει δύο εγκλίσεις.

Ακόμα, στο κεφάλαιο 1 είδαμε και ένα πολύ βασικό ζήτημα: την υπόσταση του *μη(ν)* ως στοιχείου πολικότητας (Chatzoroulou 2012). Σύμφωνα με τους Veloudis (1982), Tsimpli (1990), Rivero (1994), Rivero & Terzi (1995), Philippaki-Warburton (1994, 1998), Philippaki-Warburton & Spyropoulos (2004), Roussou (2000), το *μη(ν)* και το *δεν* αποτελούν κεφαλές Αρν, κάτι που σημαίνει ότι προβάλλουν μία μέγιστη προβολή της ΦΑρν στον φραστικό δείκτη. Προκύπτει έτσι το ερώτημα της νομιμοποίησης δύο ΦΑρν στον φραστικό δείκτη. Αν, όμως, το *μη(ν)* δεν είναι μόνο μόριο προτασιακής άρνησης, όπως παρατηρεί η Chatzoroulou, αλλά εμφανίζει και άλλες λειτουργίες (όπου η σημασία του *δεν* είναι αρνητική), τίθεται το ερώτημα της υπόστασης του *μη(ν)* και της θέσης του στον φραστικό δείκτη. Ταυτόχρονα, αυτό το δεδομένο αλλάζει και το ερώτημα της νομιμοποίησης δύο ΦΑρν στον φραστικό δείκτη. Δεν ψάχνουμε πλέον τη νομιμοποίηση δύο ΦΑρν, αλλά

την υπόσταση του *μη(ν)*, ώστε να δούμε πώς αυτό προβάλλεται στη σύνταξη και τι σημαίνει αυτό για τη νομιμοποίηση της ακολουθίας *μη(ν) δεν* στον φραστικό δείκτη των ΝΕ.

Περνώντας στο κεφάλαιο 2 καταγράψαμε δεδομένα των ΝΕ, τα οποία περιέχουν την ακολουθία *μη(ν) δεν*. Ομαδοποιήσαμε τα δεδομένα σε τέσσερις κατηγορίες και ελέγξαμε για κάθε κατηγορία τρία θέματα: α. αν η συνεμφάνιση των μορίων είναι υποχρεωτική, β. αν μπορεί να παραλειφθεί ένα μόριο, ποιο από τα δύο είναι και γ. αν η σημασία αλλάζει με την παράλειψη ενός μορίου.

Στην πρώτη κατηγορία η ακολουθία των μορίων εμφανίζεται στην εγκιβωτισμένη πρόταση μετά από ρήματα φόβου/ ανησυχίας/ ερώτησης. Αυτή η παρατήρηση έχει γίνει συστηματικά στη βιβλιογραφία από πολλούς συγγραφείς (Veloudis 1982, Chatzoroulou 2012, Ρούσσου 2015b, Makri 2013) και έχει εξηγηθεί με βάση την υπόσταση του *μη(ν)* σε αυτά τα περιβάλλοντα. Το *μη(ν)* μετά από ρήματα φόβου/ ανησυχίας/ ερώτησης λειτουργεί συντακτικά ως ΣΔ (Veloudis 1982, Chatzoroulou 2012, Ρούσσου 2015b) που εισάγει ενδοιαστικές προτάσεις, ενώ σημασιολογικά ισοδυναμεί (και μπορεί να παραφραστεί) με το *μήπως*. Αυτός ο τύπος άρνησης ονομάζεται από τη Makri (2013) πλεοναστική άρνηση. Σύμφωνα με τη συγγραφέα, η πλεοναστική άρνηση λειτουργεί ως ένα είδος επιστημικής τροπικότητας και διαφέρει από την πρωτοτυπική άρνηση, αφού δεν αντιστρέφει την τιμή αλήθειας της πρότασης με την οποία συνδυάζεται. Έτσι, η συντακτική θέση του *μη(ν)* είναι αυτή του ΣΔ και του *δεν* αυτή της Αρν.

Οι υπόλοιπες τρεις κατηγορίες δεδομένων δεν έχουν συζητηθεί στη βιβλιογραφία. Σε αυτές τις κατηγορίες είδαμε πως η ακολουθία *μη(ν) δεν* είναι ισοδύναμη σημασιολογικά με μία καταφατική έκφραση (*θα ή πρέπει*). Υποστηρίζουμε πως αυτό είναι πιθανό τεκμήριο της ανάλυσης της ακολουθίας *μη(ν) δεν* ως μέσου έκφρασης ενός είδους τροπικότητας (επιστημικής ή δεοντικής). Αυτό είναι ένα ανοιχτό ερώτημα προς μελλοντική έρευνα. Τα ίδια τα περιβάλλοντα όπου εντοπίσαμε τη σημασία της έκφρασης *μη(ν) δεν* ως καταφατικής αναλύονται ως τροπικά, με την έννοια ότι εκφράζουν τη στάση του ομιλητή απέναντι σε κάτι που ακούει. Αυτό είναι το κοινό στοιχείο μεταξύ των περιβαλλόντων που αναλύσαμε. Ειδικότερα, εντοπίσαμε την καταφατική σημασία της ακολουθίας *μη(ν) δεν*: α. μετά από το επίρρημα *σιγά* (σε ειρωνική χρήση), β. σε προτάσεις προσταγής και γ. σε

εγκιβωτισμένες προτάσεις που εισάγονται με το *να*, οι οποίες αποτελούν συμπληρώματα σε αρνητικά απρόσωπα ρήματα.

Συνολικά, για κάθε κατηγορία δεδομένων παρατηρήσαμε πως η συνεμφάνιση των δύο μορίων δεν είναι υποχρεωτική και πως αν μπορεί να παραλειφθεί ένα από τα δύο -χωρίς να γίνει αντιγραμματική η πρόταση- αυτό είναι το *δεν*. Αυτό συμβαίνει γιατί τα περισσότερα περιβάλλοντα τα οποία μελετήσαμε αποτελούν προτάσεις που εισάγονται με το *να* είτε προαιρετικά (*Σιγά (να) μη δεν έρθει!*, *Φοβάμαι (να) μη δεν έρθει*) είτε υποχρεωτικά (*Δεν γίνεται να/ *(να) μη δεν έρθεις*). Στο πρώτο κεφάλαιο είχε γίνει εκτεταμένη αναφορά στην επιλογή του *μη(ν)* από το μόριο *να* της υποτακτικής έγκλισης. Έτσι, η μη-υποχρεωτική παρουσία του *δεν* σε αυτά τα περιβάλλοντα μπορεί να εξηγείται μέσω της έγκλισης (το *δεν* εμφανίζεται σε περιβάλλοντα οριστικής). Στα δεδομένα όπου δεν εμφανίζεται το *να* (*Μη(ν) δεν έρθεις!*), υπάρχει συνοπτικός μη παρελθοντικός τύπος ρήματος τον οποίο νομιμοποιεί το *μη(ν)* (*Μη(ν) έρθεις! *Δεν έρθεις!*). Αυτός ο τύπος ρήματος υπάρχει και στα άλλα δεδομένα. Άρα, η υποχρεωτική παρουσία του *μη(ν)* σε αυτά τα περιβάλλοντα οφείλεται σε δύο συνθήκες: α. νομιμοποιεί τον συνοπτικό μη παρελθοντικό τύπο και β. στα περισσότερα περιβάλλοντα φαίνεται να λειτουργεί ως μέρος του κατηγορήματος, αφού χωρίς αυτό η πρόταση είναι αντιγραμματική (**Σιγά (να) δεν έρθει!*, *Φοβάμαι (να) δεν έρθει.*, **Δεν έρθει!*). Στην περίπτωση όπου βρίσκεται εγκιβωτισμένο μετά από απρόσωπο αρνητικό ρήμα, η απουσία του *μη(ν)* οδηγεί σε αντιγραμματικότητα λόγω του ότι το *δεν* δεν μπορεί να συνδυαστεί με το *να* (**Δεν γίνεται να δεν έρθει.*).

Όσον αφορά στην αλλαγή της σημασίας με την παράλειψη ενός μορίου, παρατηρήσαμε πως στα περισσότερα δεδομένα όταν παραλείπεται το *δεν* η πρόταση γίνεται αρνητική (εκτός από τα δεδομένα της πρώτης ομάδας, δηλαδή προτάσεις όπως: *Φοβάμαι μη (δεν) έρθει*). Αυτό σημαίνει πως το *μη(ν)* όταν εμφανίζεται μόνο του έχει αρνητική σημασία. Από την άλλη, όταν εμφανίζεται μαζί με το *δεν*, οι δύο αρνήσεις ακυρώνονται μεταξύ τους και έτσι παράγεται ένα καταφατικό νόημα. Άρα, ακόμα και όταν εμφανίζεται με το *δεν*, το *μη(ν)* δεν μπορεί παρά να έχει αρνητικό περιεχόμενο, γιατί αλλιώς δύο αρνήσεις δεν θα ακυρώνονταν μεταξύ τους.

Υστερα από τις παρατηρήσεις στα ελληνικά δεδομένα, αναφέραμε τις ταξινομήσεις δύο συγγραφέων (van der Wouden 1994, Zeijlstra 2004) για τα φαινόμενα πολλαπλής άρνησης. Αναλύσαμε την κατηγοριοποίηση των ΝΕ ως γλώσσα ΑΣ, πράγμα που σημαίνει ότι συνήθως δύο εκφράσεις άρνησης ισοδυναμούν με μία σημασιολογική άρνηση και όχι με κατάφαση. Ωστόσο, τα μέχρι τώρα δεδομένα της βιβλιογραφίας είχαν δει τον συνδυασμό ενός αρνητικού δείκτη (*μη(ν)* ή *δεν*) με ένα στοιχείο πολικότητας (π.χ. *τίποτα*, *κανένας* κτλ). Τα δεδομένα μας περιείχαν κάτι διαφορετικό: δύο μόρια που κατά γενικότερη βιβλιογραφική ομολογία αποτελούν δείκτες προτασιακής άρνησης (αν και το *μη(ν)* από κάποιους θεωρείται στοιχείο πολικότητας, όπως είναι τα *τίποτα*, *κανένας* κτλ), τα οποία είδαμε πως ισοδυναμούν με μία καταφατική έκφραση (για την πλειοψηφία των δεδομένων).

Ακόμα, σε αυτήν την ενότητα εντάξαμε τα δεδομένα μας στις κατηγορίες πολλαπλής άρνησης που έχουν παρατηρηθεί διαγλωσσικά. Στα δεδομένα όπου η ακολουθία *μη(ν) δεν* δεν ισοδυναμεί με καταφατική έκφραση, το *μη(ν)* αναλύεται ως ΣΔ που εισάγει ενδοιαστικές προτάσεις και αποτελεί πλεοναστική άρνηση, ενώ το *δεν* αποτελεί την πρωτοτυπική άρνηση. Τα δεδομένα στα οποία παρατηρήσαμε ότι η ακολουθία *μη(ν) δεν* (*Μη(ν) δεν έρθεις!* *Σιγά (να) μη(ν) δεν έρθει!*) ισοδυναμεί με καταφατική έκφραση τα εντάξαμε στην κατηγορία της διπλής άρνησης. Με κατάφαση ισοδυναμεί και μία ακόμη κατηγορία δεδομένων: οι προτάσεις που αποτελούνται από μία κύρια και από μία δευτερεύουσα (*Δεν γίνεται να μη δεν έρθει.*). Η διαφορά με τις δύο παραπάνω κατηγορίες είναι πως η καταφατική έκφραση προκύπτει από το *δεν* της κύριας και το *μη(ν)* της δευτερεύουσας, ενώ το *δεν* της δευτερεύουσας φαίνεται να λειτουργεί ως εμφατική ή πλεοναστική άρνηση. Έτσι, παρόλο που τα ΝΕ αποτελούν γλώσσα ΑΣ, είδαμε πως το φαινόμενο της ΔΑ δεν αποκλείεται να εμφανίζεται.

Στο κεφάλαιο 3 μας απασχόλησε η νομιμοποίηση της ακολουθίας *μη(ν) δεν* στον φραστικό δείκτη των ΝΕ. Η σημασία του μορίου *δεν* είναι πάντα αυτή της άρνησης (με βάση τις υπάρχουσες βιβλιογραφικές αναφορές). Άρα, δεν μπορεί παρά να προβάλλεται στη σύνταξη ως κεφαλή της ΦΑρν. Σκοπός μας σε αυτήν την εργασία ήταν να λάβουμε υπόψη μελέτες και αναλύσεις για το *μη(ν)* ως στοιχείου που δεν εκφράζει μόνο άρνηση, αλλά διαθέτει περισσότερες λειτουργίες και

σημασίες. Για αυτό και δε διερευνήσαμε την υπόσταση του *μη(ν)* ως κεφαλή της ΦΑρν, πράγμα που αφήνει ανοιχτό ως θέμα έρευνας τη νομιμοποίηση δύο κεφαλών Αρν στον φραστικό δείκτη. Επιχειρήσαμε λοιπόν να εντάξουμε το *μη(ν)* στον φραστικό δείκτη ως: α. κεφαλής της ΦΕγκλ, β. κεφαλής της ΦΜηΑλ και γ. ονοματικό στοιχείο στην αριστερή περιφέρεια.

Η πρώτη προσπάθεια στηρίχθηκε στη φραστική δομή της Giannakidou (2009), η οποία υποστηρίζει τη θέση του *μη(ν)* ως κεφαλή της ΦΑρν. Στην εργασία μας υποστηρίξαμε την υπόστασή του ως στοιχείου πολικότητας λόγω του ότι το *μη(ν)* δεν έχει πάντα αρνητικό χαρακτήρα. Το ενδιαφέρον στη θεωρία της Giannakidou (2009) είναι πως υποστηρίζει ότι η υποτακτική, η οποία πραγματώνεται με το *να* σε συνδυασμό με τον τύπο του ρήματος, αποτελεί στοιχείο πολικότητας στα ΝΕ. Το *να* στη φραστική δομή της Giannakidou (2009) προβάλλεται ως ΦΕγκλ. Αν το *να* και το *μη(ν)* αποτελούν στοιχεία πολικότητας, τότε το *μη(ν)* μπορεί να προβάλλεται και αυτό ως κεφαλή της ΦΕγκλ, όπως και το *να*. Το προβληματικό σημείο σε αυτήν την ανάλυση είναι πώς αποκτάει αρνητική σημασία το *μη(ν)* όταν βρίσκεται μόνο του, εφόσον τα στοιχεία πολικότητας νομιμοποιούνται από την άρνηση. Στις περιπτώσεις όπου εμφανίζεται το *δεν* νομιμοποιεί αυτό το *μη(ν)*. Για τις φορές όπου το *μη(ν)* εμφανίζεται μόνο του και έχει αρνητική σημασία, στο πρόβλημα της νομιμοποίησής του η απάντηση προέρχεται από την ίδια τη συγγραφέα. Στην ανάλυση της θεωρίας της για τα στοιχεία πολικότητας στο κεφάλαιο 1 είδαμε πως η Giannakidou (1998) υποστηρίζει πως τα στοιχεία αρνητικής πολικότητας μπορούν να νομιμοποιούνται από την άρνηση χωρίς να χρειάζεται να είναι πάντα συντακτικά παρούσα η ίδια.

Η επόμενη προσέγγιση βασίζεται στην ανάλυση της Chatzoroulou (2012), η οποία προτείνει πως το *μη(ν)* είναι στοιχείο πολικότητας και πως όταν λειτουργεί ως προτασιακή άρνηση βρίσκεται στην κεφαλή της ΦΑρν και για τη νομιμοποίησή του σε αυτήν την θέση προβάλλεται η ΦΜηΑλ, η οποία μαρκάρει το περιβάλλον ως μη-αληθειακό. Το *μη(ν)* φέρει ένα μη-ερμηνεύσιμο χαρακτηριστικό το οποίο ελέγχεται από την κεφαλή της ΦΜηΑλ, η οποία κατά τη Chatzoroulou (2012) μπορεί να καταλαμβάνεται από στοιχεία που μαρκάρουν το περιβάλλον ως μη-αληθειακό (π.χ. το *να*). Η πρόταση μας πάνω σε αυτή την ανάλυση είναι πως το ίδιο το *μη(ν)*, εφόσον χαρακτηρίζεται ως μη-αληθειακό (και είναι στοιχείο πολικότητας και όχι

μόνο προτασιακή άρνηση), μπορεί να προβάλλεται στη φραστική δομή ως κεφαλή της ΦΜηΑλ. Έτσι, στις περιπτώσεις όπου συνεμφανίζεται με το *δεν*, το *μη(ν)* γεννιέται ως κεφαλή της ΦΜηΑλ και το *δεν* ως κεφαλή της ΦΑρν. Δεν ανταγωνίζονται λοιπόν για την ίδια συντακτική θέση. Και πάλι όμως εγείρεται το ερώτημα της νομιμοποίησης του *μη(ν)* ως προτασιακή άρνηση, όταν εμφανίζεται μόνο του στην πρόταση χωρίς το *δεν*. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σχολιάσουμε πως το *μη(ν)* είναι μη-αληθειακός τελεστής, πράγμα που σημαίνει πως αντιστρέφει την τιμή αλήθειας της πρότασης (σε αντίθεση με το *δεν* που είναι αντι-αληθειακός και αντιστρέφει την τιμή αλήθειας της πρότασης). Αυτό σημαίνει πως όταν το *μη(ν)* εμφανίζεται ως άρνηση, δεν ανταποκρίνεται στην ακύρωση ενός πραγματικού γεγονότος, αλλά σε μία άρνηση της επιθυμίας ή σε μία απευχή που εκφράζει ο ομιλητής (Βελούδης 2005). Συνεπώς, το *μη(ν)* μαρκάρει το περιβάλλον, όπου εμφανίζεται, ως μη-αληθειακό και όχι ως αντι-αληθειακό.

Η τελευταία προσέγγιση που είδαμε είναι αυτή της Roussou (2015b), η οποία υποστηρίζει την υπόσταση του *μη(ν)* ως στοιχείου πολικότητας. Συγκεκριμένα, η συγγραφέας διερευνά την πιθανή θέση του *μη(ν)* ως ΣΔΤροπ στη φραστική δομή, την οποία και απορρίπτει. Είδαμε τους λόγους απόρριψης της θέσης ΣΔ από την ίδια τη συγγραφέα και προσθέσαμε και άλλους λόγους με βάση το φαινόμενο που μελετάμε. Ο λόγος που παρατηρήσαμε εμείς είναι ότι αν το *μη(ν)* βρίσκεται σε θέση ΣΔΤροπ για να παραχθεί η ακολουθία *μη(ν) δεν*, το *μη(ν)* θα πρέπει να προσπεράσει την κεφαλή της Αρν, κάτι που δεν είναι δυνατό, γιατί η κεφαλή της Αρν αποτελεί φραγμό στη μετακίνηση κεφαλών που λειτουργούν ως τελεστές. Η Roussou καταλήγει για τη βασική σημασία του *μη(ν)* ως στοιχείου που εισάγει εναλλακτικούς κόσμους (προτάσεις ή ιδιότητες) απέναντι στους οποίους ο ομιλητής εκφράζει την άποψή του. Συντακτικά αποτελεί όρισμα του κατηγορήματος με το οποίο συνδυάζεται και για αυτό έχει θέση ονόματος στην φραστική δομή. Με βάση ότι το *να* κατέχει θέση Π (γιατί σχετίζεται με τον έλεγχο του υποκειμένου), το *μη(ν)* (που δεν σχετίζεται με το υποκείμενο) γεννιέται σε θέση Ο και τα δύο μαζί αποτελούν μία Φράση. Η ανάλυση αυτή της Roussou συμβαδίζει και με την ένταξη του φαινομένου της διπλής άρνησης στη ΝΕ. Το *μη(ν)* γεννιέται σε μία θέση πιο ψηλά από το *δεν*, άρα δε χρειάζεται να μετακινηθεί για την παραγωγή της ακολουθίας *μη(ν) δεν* (ανεξαρτήτως του σημασιολογικού νοήματος που προκύπτει, δηλαδή άρνηση ή

κατάφαση). Επιπλέον, η θέση και η γραμματική υπόσταση του *μη(ν)* ως ονοματικού στοιχείου περιλαμβάνει και το φαινόμενο της λεξικής άρνησης (π.χ. *μη-καπνιστής*), κάτι που στις προηγούμενες θεωρίες (βλ. Giannakidou 1998, Chatzopoulou 2012) διαχωριζόταν ως ξεχωριστό *μη*. Ακόμα, η υπόσταση του *μη(ν)* ως ορίσματος του ρήματος ανταποκρίνεται στην παρατήρηση που προέκυψε από τα δεδομένα πάνω στην υποχρεωτική παρουσία του στα συγκεκριμένα περιβάλλοντα. Τέλος, η αρνητική σημασία του *μη(ν)* σε αυτή τη θέση νομιμοποιείται λόγω του ότι βρίσκεται στο πεδίο της εστίασης, το οποίο αποτελεί γενικότερο κριτήριο της νομιμοποίησης των στοιχείων πολικότητας. Βάσει των προαναφερθέντων πλεονεκτημάτων υιοθετήσαμε την ανάλυση της Roussou (2015a, b), προκειμένου να εντάξουμε το φαινόμενο της διπλής άρνησης στον φραστικό δείκτη της NE. Το *μη(ν)* τοποθετείται σε θέση O και το *δεν* σε θέση Arv.

Στην παρούσα εργασία έγινε μία πρόταση συντακτικής και σημασιολογικής ερμηνείας του φαινομένου της διπλής άρνησης στα NE με βάση εμπειρικά δεδομένα. Κρίνεται απαραίτητη περαιτέρω έρευνα και συλλογή ανάλογων δεδομένων από τη NE για να καταλήξουμε ως προς τη συντακτική απόδοση και σημασιολογική ερμηνεία του φαινομένου της διπλής άρνησης. Ως ανοιχτά ερωτήματα παραμένουν:

- η πιθανή ένταξη και νομιμοποίηση δύο κεφαλών Arv στον φραστικό δείκτη (αν υποθέσουμε ότι το *μη(ν)* δεν είναι στοιχείο πολικότητας, αλλά μόνο προτασιακή άρνηση. Σε αυτήν την περίπτωση όμως θα πρέπει να εξηγήσουμε τις ερμηνείες του *μη(ν)* όταν αυτό δεν είναι αρνητικό, υιοθετώντας ενδεχομένως την προσέγγιση ότι υπάρχουν δύο διαφορετικά *μη(ν)*, ομόφωνα μεν αλλά με διαφορετικά σημασιο-συντακτικά χαρακτηριστικά δε).
- η πιθανή επαναξιολόγηση της κατηγοριοποίησης των NE ως γλώσσα αυστηρής ΑΣ. Αν τα NE είναι γλώσσα αυστηρής ΑΣ, θα πρέπει να διερευνηθεί το φαινόμενο της διπλής άρνησης και σε άλλες γλώσσες αυστηρής ΑΣ, ώστε να δούμε αν εμφανίζεται ή αν πρόκειται για μία ιδιομορφία της ελληνικής.

- η περαιτέρω ανάλυση του μορίου *δεν*, εφόσον η εργασία αυτή εστίασε στις θεωρίες που έχουν προταθεί για το *μη(ν)*, υιοθετώντας την άποψη ότι το *δεν* είναι η πρωτοτυπική άρνηση της ΝΕ.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Chatzopoulou, K. 2012a. *Negation and nonVeridicality in the history of Greek*. PhDThesis, University of Chicago.
- Chatzopoulou, K. 2012b. 'The nonVeridicality projection as indicator of the unreal'. In *Languagetalks 2012: Graduate Conference at Ludwig-Maximilians-Universitat Munich, 8-10 November 2012* (handout).
- Chatzopoulou, K. 2013. "The history of the Neg2: two parameter resets linked to a syntactic status shift". *Journal of Historical Syntax* 2: 1-48.
- Chatzopoulou, K. 2019. "Conditionals in Greek: operator movement and upward analysis from ancient to modern". In *Diachronic Generative Syntax Conference*, Arizona State University, 5-7 June 2019.
- Chatzopoulou, K. 2019. *Negation and nonVeridicality in the history of Greek*. Oxford-New York: Oxford University Press (non vidi).
- Chondrogianni, M. 2011a. The pragmatics of the Modern Greek modal particles *θα*, *να*, *μη(ν)* and *ας*. In Katerina Chatzopoulou, Alexandra Ioannidou & Suwon Yoon (eds.), *Proceedings of the 10th International Conference on Greek Linguistics – ICGL 10*: 322-331.
- Chondrogianni, M. 2011b. "The pragmatics of the prohibitive and hortative in Modern Greek". In *Selected Papers on theoretical and applied linguistics* 19: 135-141.
- Giannakidou, A. 1998. *Polarity sensitivity as (non)veridical dependency*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Giannakidou, A. 2006. 'Only, emotive factive verbs and the dual nature of polarity dependency'. *Language* 82: 575-603.
- Giannakidou, A. 2009. "The dependency of the subjunctive revisited: temporal semantics and polarity". *Lingua* 119: 1883-1908.
- Giannakidou, A. 2011. 'Negative and positive polarity items: variation, licensing and compositionality'. In *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning*, eds. Maienborn, Claudia, Klaus von Stechow, and Paul Portner. Berlin: Mouton de Gruyter, 1661-1712.

- Giannakidou, A. 2013. '(Non)veridicality, evaluation and actualization: evidence from the subjunctive in relative clauses'. In M. Taboada & R. Tranc (eds.), *Nonveridicality, Perspective, and Discourse Coherence*, 17-47. Brill, Studies in Pragmatics Series.
- Giannakidou, A. & A. Mari. 2013. 'The future in Greek and Italian: an epistemic analysis'. In *Proceedings of Sinn Und Bedeutung 17*: 255-270.
- Giannakidou, A. & A. Mari. 2015. 'Mixed (non)veridicality and mood choice with emotive verbs'. *CLS 51, April 2015*.
- Holton, D., P. Mackridge & I. Philippaki-Warburton. 1997. *Greek: A comprehensive grammar of the modern language*. London & New York: Routledge.
- Holton, D., P. Mackridge και Ε. Φιλippάκη-Warburton. 2013. *Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας*. Πατάκης (16^η έκδοση).
- Horn, L. 1991. 'Duplex negation affirmat...: The economy of double negation'. *CLS 27, Part 2: Papers from the Parasession of Negation*, 80-106.
- Horn, L. 2010. *The expression of negation*. Mouton de Gruyter, Berlin.
- Janda, R. D. & B. Joseph. 1999. "The Modern Greek negator mi(n)(-) as a morphological constellation". In A. Mozer, G. Babiniotis, et al. (eds.) *Greek Linguistics: Proceedings of the 3rd International Conference on Greek Linguistics, Athens: Elinika Gramata*: 341-351.
- Makri, M.-M. 2013. *Expletive negation beyond Romance: clausal complementation and epistemic modality*. MA Thesis. University of York.
- Makri, M.-M. 2016. "What 'not' might not mean: expletive negation in attitude contexts". In *Linguistic Electronic ARchive (LEAR)*.
- Philippaki-Warburton, I. 1994. "The subjunctive mood and the syntactic status of the particle na in Modern Greek". *Folia Linguistica* 28: 297-328.
- Philippaki-Warburton, I. 1998. "Functional categories and Modern Greek syntax". *The Linguistic Review* 15: 159-186.
- Philippaki-Warburton, I. & V. Spyropoulos. 2004. "A change of mood: the development of the Greek mood system". *Linguistics* 42: 791-817.
- Rivero, L. M. 1994. "The structure of the clause and v-movement in the languages of the Balkans". *Natural Language and Linguistic Theory* 12: 63-120.

- Rivero, L. M. & A. Terzi. 1995. "Imperatives, verb movement and logical mood". *Journal of Linguistics* 31: 301-332.
- Roussou, A. 2000. "On the left periphery; modal particles and complementizers". *Journal of Greek Linguistics* 1: 63-93.
- Roussou, A. 2015a. "Is particle a (unified) category?". In *Discourse-oriented syntax*, ed. Josef Bayer, Roland Hinterholz, and Andreas Trotzke,. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins: 121-158.
- Roussou, A. 2016. "The duality of mipos". University of Patras.
- Roussou, A. & A. Tsangalidis. 2010. "Reconsidering the 'modal particles' in Modern Greek". *Journal of Greek Linguistics* 10: 45-73.
- Tsangalidis, A. 1999. *WILL and THA: A comparative study of the category future* (Δημοσιευμένη εκδοχή της διδακτορικής διατριβής).
- Tsimpli, I. M. 1990. "Clause structure and word order in Modern Greek". *UCL Working Papers in Linguistics* 2: 226-255.
- Veloudis, J. 1982. *Negation in Modern Greek*. PhD Thesis, University of Reading.
- Van der Wouden, T. 1997. *Negative contexts: collocation, polarity and multiple negation*. Routledge Studies in Germanic Linguistics.
- Zeijlstra, H. 2004. *Sentential negation and negative concord*. PhD Thesis. Amsterdam: University of Amsterdam.
- Zeijlstra, H. 2007. "Negation in natural language: on the form and meaning of negative elements". *Language and Linguistic Compass* 1: 498-518.
- Zeijlstra, H. 2013. "Negation and polarity". In M. Den Dikken (ed.). *The Cambridge Handbook of Generative Syntax*. Cambridge, Cambridge University Press. 793-826.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Βελούδης, Γ. 2005. *Η Άρνηση*. Πατάκης.
- Ρούσσου, Α. 2015b. Ο δείκτης *μη*: άρνηση ή συμπληρωματικός δείκτης; *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 35: 490-501.